

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Sušec

**KONKURENČNOST ZNANJA PRIDOBLJENEGA V
TUJINI**

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Sušec

mentor: doc. dr. Miroљub Ignjatovič
somentorica: doc. dr. Brina Malnar

**KONKURENČNOST ZNANJA PRIDOBLJENEGA V
TUJINI**

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2007

Zahvaljujem se

mentorju in somentorici,

ki sta me usmerjala skozi delo,

mojim bližnjim,

ki so me spodbujali, mi pomagali, verjeli,

predvsem pa zato, ker niso obupali,

in

prijateljem,

ki so mi stali ob strani.

KONKURENČNOST ZNANJA PRIDOBLENEGA V TUJINI

Izobraževanje in izobraženost prebivalstva in delovne sile postajata vse pomembnejša, ne samo z vidika narodnega gospodarstva kot celote, temveč tudi z vidika posameznikov. Biti aktivno vključen v izobraževanje na tuji instituciji izven domače države posameznika bogati tako osebnostno kakor tudi strokovno. Iz tega vidika lahko marsikdaj olajša tudi prehod posameznika na trg dela. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo mobilnost vedno bolj postaja del našega vsakdana. Namen te raziskave je proučiti pomen znanja pridobljenega v tujini za slovenski prostor in zadovoljstvo s kakovostjo izobraževanja v tujini. Slovenski študenti s študijem v tujini pridobijo večjo širino znanja in pomembne življenjske izkušnje, ki se kasneje izražajo tudi na delovnem mestu. Izsledki raziskave so pridobljeni s pomočjo vprašalnika na katerega so odgovarjali slovenski študenti, ki se oziroma so se izobraževali v tujini. V raziskavi so prikazane njihove izkušnje glede kvalitete študija in možnosti zaposlovanja v Sloveniji po pridobljeni izobrazbi v tujini.

Ključne besede: **terciarno izobraževanje, zaposljivost, mobilnost.**

COMPETITIVE POSITION OF KNOWLEDGE ACQUIRED ABROAD

Education and the level of education of the population and of the work force in Slovenia are becoming more and more important, not only in terms of the national economy as a whole but also from individuals' point of view. To be actively involved in education at a foreign institution outside one's home country enriches the individual on a personal as well as on the professional level. Hence it can often ease the transition of an individual onto the labour market. Since Slovenia joined the European Union, mobility has been increasingly becoming a part of everyday life. The goal of this research is to analyse the significance of knowledge acquired abroad for Slovene area and satisfaction with the quality of education abroad. Slovene students get broader knowledge and important life experience while studying abroad, which is later shown at work. Research data has been collected while using a questionnaire that was given to Slovene students who are or have been studying abroad. Research is based on their experience on the quality of education and employment opportunities in Slovenia after requiring education abroad.

Key words: **tertiary education, employability, mobility.**

KAZALO

1. UVOD.....	7
2. POMEN ZNANJA IN IZOBRAŽEVANJA	9
2.1 Družbeno vrednotenje znanja	9
2.2 Družbeno in ekonomsko vrednotenje izobraževanja	10
2.2.1 Pomen znanja in izobraževanja za gospodarsko rast in razvoj.....	12
3. TERCIARNO IZOBRAŽEVANJE Z VIDIKA TRGA DELA.....	14
3.1 Pomen človeškega kapitala.....	14
3.2 Visokošolsko izobraževanje v Sloveniji	15
3.2.1 Razmah terciarnega izobraževanja.....	19
3.3 Prehod iz sistema izobraževanja v sistem zaposlovanja.....	20
4. MOBILNOST ŠTUDENTOV	24
4.1 Opredelitev mobilnosti in migracija.....	24
4.1.1 Ekonomske posledice migracij.....	26
4.1.2 Beg možganov	26
4.2 Mobilnost študentov	27
4.2.1 Dejavniki mobilnosti študentov	29
4.3 Predstavitev Javnega sklada RS za razvoj kadrov in štipendije.....	30
4.3.1 Razlogi za ustanovitev sklada	31
4.3.2 Temeljne naloge sklada	32
4.3.3 Izkušnje s študijem v tujini.....	33
5. RAZISKAVA	35
5.1 Namen in cilji.....	35
5.2 Metodologija	36
5.3 Raziskovalni vzorec.....	37
5.3.1 Omejitve.....	38
5.4 Merski instrument.....	38
5.4.1 Anketni vprašalnik	38
5.4.2 Standardiziran intervju	39
5.5 Postopki zbiranja in obdelave podatkov	39
5.6 Struktura vprašalnika.....	41
5.7 Analiza zbranih podatkov	42
5.7.1 Osebni podatki	42

5.7.2	Podatki o študiju v tujini.....	44
5.7.3	Ocenjevanje študijskega procesa.....	51
5.7.4	Ocenjevanje pedagoškega dela	54
5.7.5	Ocenjevanje pedagoškega osebja	58
5.7.6	Splošno zadovoljstvo z institucijo	61
5.7.7	Zaposlitvene možnosti po pridobljeni izobrazbi v tujini	63
5.8	Povzetek analize in preverjanje hipotez	71
6.	ZAKLJUČEK.....	77
7.	LITERATURA IN VIRI.....	79
8.	PRILOGE	84

1. UVOD

Hitrejše tehnološke, gospodarske in družbene spremembe zahtevajo vse večjo prožnost ljudi. Izobraževanje je tisti ključni dejavnik, ki zvišuje raven znanja in usposobljenost posameznika za različne življenjske in poklicne vloge ter izboljšuje kakovost življenja. Iz tega vidika kvaliteta izobraževanja, predvsem pa njegova učinkovitost vedno bolj prihajata v ospredje. Z visokošolskim študijem posameznik pridobi formalno izobrazbo, vendar je naloga univerze tudi uriti njegove sposobnosti za učenje in sposobnosti za preživetje v sodobnem svetu. Glede tega je študij v tujini lahko velika pridobitev za tiste posameznike, ki ta izziv sprejmejo. Ne samo, da spoznajo druge sisteme izobraževanja, šolanja in ljudi s katerimi lahko razvijejo mednarodna poznanstva, ampak se naučijo tudi tujih jezikov in soočijo se z različnimi kulturami. Vse to pa jim še bolj razširi obzorja in doprinese k večji konkurenčni prednosti na trgu dela.

Prehod iz izobraževalnega sistema v sistem zaposlovanja postaja vse bolj negotov. Da bi mladi postali konkurenčni na trgu delovne sile, na katerega bodo morali po izobraževanju vstopiti, je naložba v izobraževanje ena izmed racionalnih strategij, ki omogoča obvladovanje teh tveganj. Vzporedno s tem narašča pomembnost odločitev glede izobraževanja, poklicne izbire, podaljševanja šolanja in tudi odločitev za študij v tujini.

Cilj diplomskega dela je ugotoviti, kakšen je pomen znanja in izobraževanja v sodobni družbi s poudarkom na terciarnem izobraževanju. Zanimajo me izkušnje posameznikov s kakovostjo študija na tujih univerzah in prednosti oziroma slabosti pri iskanju zaposlitve s pridobljeno izobrazbo v tujini. Na splošno mladim diplomantom pri prehodu na trg dela nezadovoljive izkušnje povzročajo težave in predstavljajo tveganje za delodajalce. Namen diplomskega dela je prikazati predvsem to starostno skupino izobražencev, ki se po zaključenem študiju v tujini vrnejo v Slovenijo.

V začetnem delu je predstavljeno znanje in izobraževanje, ki je v današnjem času visoke stopnje specializacije znanj, postalo glavni vir konkurenčnosti podjetij in s tem gonilna sila v gospodarskem razvoju posamezne države. Izobraževanje kot formalni proces pridobivanja znanja je gonilna sila v razvoju gospodarstva in mnoge države,

med njimi tudi Slovenija, se hitro pomikajo h gospodarstvu z novo strategijo bolj in višje izobraženih ljudi.

Sledi opredelitev terciarnega izobraževanja kot ena glavnih sil gospodarskega razvoja. Pri tem je izpostavljen pomen pridobljene visokošolske izobrazbe v tujini. Izobrazbene ambicije ljudi so se z leti bistveno spremenile, izobraževanje pojmujejo kot osebno investicijo, zaradi česar se je v zadnjih desetletjih vpis na univerze znatno povečal. Z vstopom Slovenije v EU pa je zaradi lažje dostopnosti študija v tujini temu primerno narasla tudi mobilnost slovenskih študentov.

Na koncu so predstavljeni izsledki raziskave, katere preučevanje se nanaša na kakovost pridobljenega znanja v tujini in prenos le-tega v slovensko gospodarsko sfero.

Hipoteze, ki sem si jih v nalogi zastavila, so naslednje:

H1: Želja mladih po izobraževanju v tujini je posledica spoznanja, da gre za pridobitev kvalitetnega znanja, ki ga kasneje lažje unovčijo na trgu dela.

H2: Večja kakovost študija v tujini je eden izmed pomembnih razlogov za odhod študentov iz Slovenije.

H3: Mladi s pridobljeno izobrazbo v tujini imajo manj težav pri iskanju zaposlitve.

H4: Odliv študentov na študij v tujino predstavlja za Slovenijo nevarnost bega možganov.

2. POMEN ZNANJA IN IZOBRAŽEVANJA

Izrazi kot so izobrazba-znanje-spretnost (angl. skills) se nanašajo na sposobnost posameznika za opravljanje določenega dela. V splošnem pomenu odražajo stopnjo človeškega kapitala na trgu dela. Izraz "dopolnjevanje izobrazbe-znanja-spretnosti" (angl. upskilling) je možno razumeti kot sinonim za razvoj človeškega kapitala. Znanja oziroma veščine so večdimenzionalna. Zajemajo fizične sposobnosti (telesne sposobnosti), kognitivne sposobnosti (analitično in sintetično razmišljanje, numerične in verbalne sposobnosti), medosebne sposobnosti (nadzorne, vodstvene) in druge (glej Wolf v Lauriol in Sexton 2002). So lastnosti, ki jih ima lahko posameznik prirojene, veliko pa se jih da tudi naučiti. Veliko delodajalcev od svojih delavcev danes zahteva vse več sposobnosti in znanj, vse skupaj v duhu zavedanja, da je dobro poslovanje, obvladovanje sprememb ter fleksibilnost in konkurenčnost podjetja pogojeno z dobro delovno silo.

2.1 Družbeno vrednotenje znanja

Znanje je od nekdanj imelo svoje spoštljivo mesto v družbi. Posamezniki, ki so imeli znanje, so uživali ugled, pogosto je pomenilo posedovanje znanja tudi moč in denar. V osebnem, poslovnem in družbenem življenju je znanje svoje pravo mesto pridobilo šele v zadnjih desetletjih, ko je pridobilo vlogo glavnega dejavnika konkurenčnih prednosti. Pomen fraze »v znanju je moč« tudi vedno bolj prihaja v ospredje, saj označuje znanje, ki v današnji družbi postaja bojno polje, na katerem se srečujejo posamezniki, podjetja in države.

Peter F. Drucker, ki se strinja, da je izobraževanje ena najhitrejših panog današnjega časa, meni, da: »Nova družba bo družba izobraženih. Znanje bo njen ključni vir in izobraženci bodo prevladujoči del *delovne sile*. Družba prihodnosti ne bo poznala meja, saj znanje potuje lažje kot denar. Omogočala bo hitrejšo mobilnost navzgor za vse s pridobljeno izobrazbo. Znanje, kot temeljno *proizvodno sredstvo*, bo pridobiti lažje kot kadar koli. Zato bodo tudi možnosti za uspeh in seveda tudi poraz - večje. Vsi namreč ne moremo zmagati« (Drucker 2001:196).

Že Aristotel je razlikoval med teoretsko in praktično logiko. Glede na to moderni teoretiki razlikujejo med deklarativnim (teoretskim) in proceduralnim (praktičnim) znanjem. Deklarativno znanje vključuje izjave o posebnih dogodkih, dejstvih in empiričnih posplošitvah kakor tudi o globljih načelih ureditev stvarnosti. Proceduralno znanje vključuje hevristiko, metode, načrte, prakse, postopke, rutine, strategije, taktike, tehnike in trike (Ohlson v Svetlik, 2002:257).

Mogoče je razlikovati med različnimi oblikami znanja, ki predstavljajo različne načine učenja o svetu:

- objektivno znanje, ki se presoja po zanesljivosti;
- subjektivno znanje, ki se presoja po izvirnosti;
- moralno znanje, ki se sprejema po kolektivnem sprejemanju in
- religiozno znanje, ki se presoja s sklicevanjem na božansko avtoriteto (CEDEFOP v Svetlik 2002: 257).

Znanje ni neposreden odsev materialne resničnosti, ampak človekov produkt, ki ima tako osebni pečat kot tudi pečat časa in prostora. Zgradi si ga vsak sam z lastno miselno aktivnostjo ob izpopolnjevanju in spreminjanju obstoječih idej o svetu. Učeči si oblikujejo novo znanje v skladu s svojim predhodnim znanjem, izkušnjami, stališči, vrednotami, osebnostnimi lastnostmi in okoljem. K temu je potrebno dodati še opredelitev kakovostnega znanja, ki označuje znanje z razumevanjem, ki spodbuja kritično mišljenje, je relativno trajno, osmišljeno in omogoča trajno uporabo (Plut - Pregelj 2004: 17–22). Prav k takšnemu znanju naj bi strmeli sodobni izobraževalni sistemi.

2.2 Družbeno in ekonomsko vrednotenje izobraževanja

Izobraževanje je načrtna in sistematična dejavnost, z vzgojnim namenom in z namenom po izpopolnjevanju znanja (Svetlik 2002: 256).

Izbira študija poteka prek: zavestnih odločitev in motivov, ki jih oblikujejo preiščeni argumenti (interesi, dosežen učni uspeh, načrtovana poklicna pot, vrednote), in

realnih možnosti oziroma omejitev pri vpisu realnih in imaginarnih predstav o določeni profesiji ter nezavednih motivov (glej Bizjan 2004).

Izobrazba ima dvojni pomen. Na eni strani je pomembna za družbo, ki želi gospodarsko rasti in zato skuša izobraževanje podrediti svojim gospodarskim ciljem, na drugi strani pa je pomembna za posameznika, ki želi od nje imeti neke koristi. Glede na to lahko rečemo, da "ima izobrazba določeno avtonomno funkcijo, ker je eksistencialna potreba posameznika in je zato tudi vrednota sama po sebi, ne pa samo vrednota glede na potrebe družbe (Jerovšek 1980: 80).

Individualno vrednotenje izobraževanja je tesno povezano z družbenim vrednotenjem izobraževanja, ki se med različnimi družbami razlikuje predvsem zaradi razlik v stopnjah družbenoekonomskega razvoja. Velja namreč, da izobraževanje višje vrednotijo razvitejše družbe in ljudje, ki pripadajo višjim družbenim slojem (glej Bevc 1997). Pri tem je zanimivo, da prihaja v družbah, ki se sicer pospešeno gospodarsko razvijajo in si prizadevajo dati izobrazbi funkcionalni pomen, ki bi omogočil doseganje konkretnih gospodarskih, kulturnih in osebnostnih ciljev, do nasprotnega procesa. To pomeni, da se v najrazvitejših družbah in najvišjih slojih pojavi simbolično vrednotenje izobraževanja, pri katerem je izobrazba le znak družbenega statusa, dejanska vrednost znanja pa je nizka (gre za t.i. problem družbe izobilja). V prvem primeru gre torej za funkcionalno, izkoriščeno in kakovostno znanje, v drugem primeru pa je znanje pogosto neustrezno, pomanjkljivo ali neizkoriščeno, zaradi favoriziranja pridobljenih spričeval in nazivov pa ima le simbolično vrednost. Kadar je v neki družbi povezava med simboličnim in funkcionalnim vrednotenjem izobraževanja močna, se dostikrat začnejo izobraževati tudi tisti, ki se sicer ne bi. Doseči je torej treba močno povezanost med individualnim in družbenim vrednotenjem izobraževanja (prvo naj bo podrejeno drugemu) in s tem preseči simbolično vrednost izobrazbe ter ji dati funkcionalno družbeno vrednost (Bevc 1991: 49–51).

Drugi dejavniki, ki poleg stopnje družbeno-ekonomskega razvoja vplivajo na družbeno vrednotenje izobraževanja so še:

- kulturna tradicija,
- narava družbenih odnosov,
- družbeni sloj, ki mu posameznik pripada,
- značilnosti družine oziroma stališča staršev do izobraževanja,
- osebne značilnosti posameznika, kot so starost, spol in prirojene sposobnosti,
- družbeni in ekonomski položaj posameznika,
- značilnosti izobraževalnega sistema in vsebine izobraževanja (glej Bevc 1997).

Poleg formalnega je potrebno bolj okrepiti tudi vse vrste neformalnega učenja, saj podjetja vse bolj cenijo tudi dejansko znanje, kreativnost in spretnost. Aktivizacijo znanja, torej sposobnost njegove uporabe, se lahko poveča z več učenja ob študijah primerov, simulacijah ter skupinskem reševanju problemov. S pomočjo povečanja fleksibilnosti izobraževalnih programov bo omogočeno hitro uvajanje novih vsebin kot odzivanje na potrebe stalno spreminjajočega se konkurenčnega globalnega okolja. Prav okostenelost nekaterih univerzitetnih programov je ena od slabosti, ki ta razvoj zavira. Bolj ali manj enofunkcionalna znanja, ki jih daje sedanji izobraževalni sistem na univerzah je potrebno dopolnjevati s holistično naravnanim izobraževanjem bodočih zaposlenih (glej Svetličič 2006).

2.2.1 Pomen znanja in izobraževanja za gospodarsko rast in razvoj

Temeljni razvojni cilj strategije razvoja Slovenije je v desetih letih preseči povprečno gospodarsko razvitost EU. Slovenija kot polnopravna članica Evropske unije želi prispevati svoj delež k uresničevanju lizbonskega cilja, po katerem bi morala Evropa postati najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju zasnovano gospodarstvo na svetu, sposobno trajnostne gospodarske rasti, z več in boljšimi delovnimi mesti ter večjo socialno kohezijo. S tem je izpostavljena soodvisnost ravni izobraženosti prebivalstva, gospodarske rasti in zaposlovanja oziroma ustvarjanja novih delovnih mest (Zupan 2005: 1–5). Izobrazba posameznika torej ni sama sebi namen, ampak

je v funkciji aktivnega vključevanja v družbeno življenje, slednje pa se danes meri predvsem z zmožnostjo aktivne vključitve na trg dela.

Povezanost znanja in izobraževanja z gospodarsko rastjo in razvojem je močna in pozitivna, poleg tega pa tudi močno zapletena in obojestransko delujoča (t.i. stopničasta povezanost). Po predpostavki naj bi izobraževanje povečevalo produktivnost dela in preko tega gospodarsko rast, vendar pa ni dokazano, da izobraževanje vedno poveča produktivnost posameznika oziroma da višja povprečna izobraženost nujno pomeni višjo razvitost gospodarstva. Vpliv izobraževanja na gospodarsko rast je namreč odvisen od različnih dejavnikov kot so zgodovinske in kulturne značilnosti posamezne države, raven razvitosti delovne sile in samega gospodarstva ter od drugih značilnosti, ki dokazujejo, da je vsaka država celota sama zase. Za gospodarsko rast in razvoj so po ugotovitvah večine sodobnih raziskav pomembna predvsem temeljna znanja, ki jih ponujajo kakovostna osnovna izobraževanja (Bevc 1991: 5–6).

Načeloma velja, da večja, kot so sredstva, ki jih družba namenja za izobraževanje, večja bo verjetnost, da bo izobrazba bistveneje vplivala na ekonomsko uspešnost države. Seveda pa izobrazba ne daje ekonomskih učinkov takoj, ampak po določenem obdobju. Tudi stopnja rasti BDP neke države je odvisna od izobraženosti prebivalstva. Vendar pa zveza med izobrazbo in ekonomsko uspešnostjo gospodarstva ni povsem linearna in neposredna. Odvisna je od mnogih dejavnikov kot so stroški, vsebina in kakovost izobraževalnega procesa, ustrezna organizacija dela, ustrezni motivacijski prijemi, delovna mesta za izobraženo delovno silo itd. Če teh dejavnikov ni dovolj, bo imela izobrazba minimalen prispevek h gospodarski uspešnosti (Jerovšek 1980: 23–25).

Kljub temu lahko trdimo, da znanje postaja vse bolj pomemben produkcijski tvorec in dejavnik nacionalne konkurenčnosti. Povečanje vlaganj v znanje in človeka je nujno potrebno za prehod v na znanju temelječo družbo. Zadostna vlaganja v izobraževanje so tako nuja za povečanje konkurenčne sposobnosti gospodarstva, hkrati pa so pomembna za zmanjševanje sedanjih in bodočih problemov na trgu dela, zmanjševanje socialne izključenosti ranljivih skupin prebivalstva, zagotavljanje pogojev za večjo kakovost bivanja itd.

3. TERCIARNO IZOBRAŽEVANJE Z VIDIKA TRGA DELA

Izobraževanje je ena od najpomembnejših oblik širjenja in prenašanja znanja med rodovi, posamezniki in celo med različnimi družbami, saj med njimi prihaja tudi do vse bolj pomembnega mednarodnega sodelovanja. Velik pomen imajo vse oblike izobraževanja, od primarnega preko sekundarnega do najvišjega terciarnega izobraževanja.

Na možnost izbire posameznikov glede šolanja pa ne vplivajo samo njihovi interesi in želje. Mladi imajo v procesu šolanja in izobraževanja nasploh različne izhodiščne možnosti, zaradi različne stopnje ujetosti v tradicionalne življenjske stile, bolj ali manj prikritih pričakovanj okolja, zaradi razlik v družinskih podporah in ekonomskem položaju družin, iz katerih ti posamezniki izhajajo.

V zadnjih desetletjih so se najhitreje razvijale tiste države, ki so največ investirale v terciarno izobraževanje. Med takšne države spadajo Finska, Irska in zlasti ZDA, ki ima eno od največjih vključenosti mladih v terciarno izobraževanje, posebej pa blesti zaradi izredno kvalitetnega podiplomskega in doktorskega izobraževanja (glej Malačič 2004).

3.1 Pomen človeškega kapitala

Zametki pojma človeški kapital so se pojavili pred več kot 300 leti z Williamom Pettyjem, ki je ocenjeval denarno vrednost prebivalstva Anglije. Pomen človeškega kapitala je bil takrat še močno podcenjen, saj je bil naložbeni oziroma ekonomski vidik izobraževanja zanemarjen. Prave temelje teorije človeškega kapitala so v začetku šestdesetih let postavili Schultz, Becker in Mincer. Po njihovi teoriji se je pojem človeški kapital nanašal na dejstvo, da ljudje vlagajo vase z izobraževanjem, izpopolnjevanjem in usposabljanjem ter z drugimi aktivnostmi, in sicer ne le zaradi lastnega trenutnega zadovoljstva, ampak tudi zaradi možnosti povečanja zaslužkov od dela v prihodnosti (Bevc 1991: 22–23).

Sodobne družbe razvitega sveta so se v zadnjih dveh desetletjih korenito spremenile, najbolj izrazita sprememba se kaže v povečanju vloge človeškega dejavnika. Za bogastvo, napredek in konkurenčnost gospodarstev je postal človeški kapital eden najpomembnejših proizvodnih dejavnikov, ki poleg neposrednih ekonomskih koristi zagotavlja tudi socialno povezanost in vrsto elementov kakovosti človekovega življenja. Zaposleni so s svojim znanjem glavni vir konkurenčne prednosti podjetja. Pri tem so pomembna predvsem visokošolska znanja, ki nudijo visoko stopnjo samostojnosti, zanesljivosti, razgledanosti ter sposobnosti za reševanje problemov in delo v skupini.

Človeški kapital je pomemben z dveh vidikov, in sicer z vidika količine (kvantitete) in kakovosti (kvalitete), ki se med seboj dopolnjujeta. Z gospodarskim razvojem se povečuje predvsem pomen kakovosti človeškega kapitala in drugih razvojnih dejavnikov, saj ima količina le-teh omejene možnosti povečevanja. Glavni dejavnik, ki povečuje kakovost človeškega kapitala je izobraževanje, in sicer preko povečevanja znanja, proizvodnih sposobnosti in strokovnosti prebivalstva kot celote ali (ožje) delovne sile. Izdatki za izobraževanje so neke vrste naložba v povečanje kakovosti človeškega kapitala. Če je v preteklosti veljalo prepričanje, da je za gospodarstvo pomembno predvsem, da se zaloga človeškega kapitala povečuje, je danes že jasno, da je večjega pomena kot količina, pomembna kakovost človeškega faktorja, s tem pa tudi kvaliteta izobraževanja. Izobraževanje je pri tem glavni dejavnik za večanje kakovosti človeškega faktorja, ki naj bi bil v sodobnih gospodarstvih najpomembnejši razvojni dejavnik (glej Bevc 1991).

3.2 Visokošolsko izobraževanje v Sloveniji

Nacionalni program visokega šolstva je dokument, ki podaja temelje za razvoj visokega šolstva v Republiki Sloveniji. Temeljni cilj razvoja visokega šolstva v RS je omogočiti čim večjemu deležu prebivalstva pridobitev kakovostne dodiplomske in podiplomske izobrazbe, kar je bistven dejavnik socialnega, ekonomskega in kulturnega razvoja ter ohranitve nacionalne identitete.

Poglavitni strateški cilji na področju visokega šolstva, ki so uvrščeni v okviru Nacionalnega programa visokega šolstva so naslednji:

- povečati delež zaposlenega prebivalstva z višjo, visoko oz. podiplomsko izobrazbo,
- povečati delež mladih v terciarnem izobraževanju,
- povečati število vpisnih mest v celotnem terciarnem izobraževanju in postopno odpraviti omejitve vpisa pri večini študijskih programov,
- zagotoviti pogoje za integracijo visokega šolstva v mednarodni prostor,
- izboljšati uspešnost in učinkovitost dodiplomskega in podiplomskega študija z vlaganji v osebje, opremo in prostor visokošolskih zavodov, posodobitvijo delovanja in s samopreverjanjem kakovosti študijskega dela,
- spodbujati povezovanje visokega šolstva z gospodarstvom,
- izboljšati in posodobiti štipendiranje ter študentski standard (glej Nacionalni program v.š. RS 2002).

Dejstvo je, da boljši izobraževalni dosežki omogočajo dostop do raznovrstnejših zaposlitvenih položajev in tako zmanjšujejo tveganje prehodov v manj zelene položaje. Tako je v zadnjih letih opaziti naraščanje izobrazbenih aspiracij med mladimi in njihovimi starši. Tako mladi kot njihovi starši (družine) so pripravljeni vedno več vlagati v izobraževanje, da bi si pridobili čim boljšo izobrazbo, kajti ustrezna stopnja izobrazbe ni samo pogoj za (boljšo) zaposlitev, ampak postaja vedno bolj pomembna tudi pri ohranjanju že osvojene zaposlitve. Trbanc in Verša za to navajata naslednje razloge:

- neugodna gospodarska situacija in pomanjkanje razpoložljivih zaposlitev, zaradi česar mladi izberejo nadaljevanje šolanja in ne vstop na trg delovne sile (oblika reševanja položaja brezposelnosti);
- višji življenjski standard omogoča, da tudi mladi iz srednjega sloja ostajajo dlje v izobraževanju od delni ali polni pomoči svojih staršev;
- spoznanje mladih in njihovih staršev, da višje kvalifikacije in višja izobrazba pomenijo boljše zaposlitvene možnosti, omogočajo pridobitev boljšega poklicnega oziroma profesionalnega položaja na trgu delovne sile, poklicne oziroma profesionalne mobilnosti, boljših dohodkov;

- spreminjanje izobraževalnih sistemov, ki postajajo vedno bolj razvejeni, s številnimi možnostmi izobraževanja, tudi v krajši obliki (Trbanc in Verša 2002: 345).

V manj razvitih družbah z nižjo ravno izobraženosti kadrov ima kvantitativno večanje izobrazbe (npr. podaljševanje časa šolanja) velik prispevek k povečevanju ekonomske uspešnosti. Ko pa se število let šolanja in raven znanja povečujeta, pa namesto kvantitete postaja vse bolj pomembna kvaliteta izobrazbe, ki naj doseženo stopnjo gospodarske rasti vzdržuje (Jerovšek 1980: 14–15).

Po osamosvojitvi Slovenije se je slaba izobrazbena struktura slovenskega prebivalstva in njegovega aktivnega dela iz socialističnega obdobja začela postopoma izboljševati z izredno ekspanzijo in prestrukturiranjem slovenskega terciarnega izobraževanja. V zadnjem desetletju preteklega stoletja je število študentov v Sloveniji naraščalo po povprečni letni stopnji 8,1%. Stopnji rasti diplomantov in univerzitetnih učiteljev sta bili precej nižji, le 5,8% in 4,4% povprečno letno (glej Malačič 2004).

Še v bližnji preteklosti so mnogi nejevoljno opozarjali na velik problem slovenskega visokošolskega študija, predvsem pomanjkanje standardov znanja.

»Nekaj poskusov v tej smeri so naredile posamezne fakultete, velika večina pa o tem sploh še ne razmišlja. V slovenskem visokošolskem prostoru tudi ni večjega pritiska konkurence in trga. Zato se pogosto opaža precejšnja samozadovoljnost in zaostajanje v procesih prilagajanja novejšemu razvoju terciarnega izobraževanja v mednarodnem okolju, v posameznih primerih pa tudi samemu razvoju znanstvenih disciplin. Če ne prej, se nenazadnje na trgu dela jasno pokaže, da ni vseeno česa se učimo v šolah ali zunaj njih, pa tudi ne, kaj znamo in kakšno znanje smo sposobni ponuditi delodajalcem.« (Malačič 2004: 3–4).

Vendar pa se v slovenskem visokem šolstvu vseeno kažejo »pozitivni« premiki, še posebej s sprejetjem Bolonjske deklaracije, ki zanj predstavlja velike razvojne izzive. Z novo zakonodajo, ki vključuje visoko šolstvo v bolonjske smernice, in strateškimi

dokumenti države za raziskovalno-razvojne dejavnosti se univerzi ponujajo tudi nove možnosti povezovanja z gospodarstvom.

Na področju terciarnega izobraževanja je prišlo v Sloveniji v obdobju 1990 – 2000 do velikih strukturnih sprememb tako pri vpisu študentov, kakor tudi pri diplomantih na posameznih področjih terciarnega izobraževanja. Pri študentih in diplomantih je bila največja rast na področju družbenih znanosti, ekonomije, poslovnih ved in prava. Manjše spremembe različnih smeri so bile prisotne pri humanističnih vedah in umetnosti, zdravstvu in socialnem delu ter širši skupini storitev. Delež študentov in diplomantov pa je padel pri kmetijstvu in veterini, naravoslovnih znanostih, matematiki in računalništvu ter pri različnih vrstah tehničnih in inženirskih študijev (glej Malačič 2001).

Pomanjkanje inženirjev in inženirskih veščin postaja pereč problem še danes in tako predstavlja resno oviro za hitrejši tehnološki in gospodarski razvoj ter uresničevanje Lizbonske strategije. Slovensko gospodarstvo ostaja odvisno od podjetij in sektorjev, v katerih so za uspeh ključne inženirske veščine. Kljub temu se interes za študij naravoslovja, matematike in tehnike v Sloveniji iz leta v leto zmanjšuje. Število diplomantov s teh področij ne sledi povpraševanju na trgu. Delež diplomantov naravoslovnih, matematičnih, računalniških in informacijskih ter tehniških študijev med vsemi diplomanti se je zmanjšal iz 23,8% v letu 1998 na 16,2% v letu 2006, pri čemer se je delež diplomantov tehniških študijev zmanjšal iz 19,1% na 12,6%, delež študentov naravoslovja, matematika ter računalništva in informatike pa iz 4,7% na 3,5% (glej sliko A.5 v prilogi). Vendar je ob tem potrebno poudariti, da se interes za študij računalništva in informatike povečuje, a število diplomantov ostaja relativno majhno in ne sledi potrebam po tovrstnih kadrih.

Medtem ko je v Sloveniji interes za naravoslovne, matematične in tehniške študije občutno premajhen, se izrazito povečuje interes za družbene, poslovne in pravne študije. Delež diplomantov teh področij se je v letu 2005 v Sloveniji povečal za skoraj dvakrat toliko kot je bil delež le-teh leta 1998 (glej sliko A.3 v prilogi).

3.2.1 Razmah terciarnega izobraževanja

Podatki kažejo, da se hitro povečuje vpis na fakultete v Sloveniji, hkrati pa se povečuje tudi delež izobraženih med brezposelnimi (glej sliko A.4 in A.1 v prilogi). Vendar je za rast in večjo konkurenčnost potrebno spodbujati kreiranje delovnih mest z visokimi zahtevami (znanje in tehnologija), kar bo dodatno spodbudilo in povečalo povpraševanje po najvišje izobraženih kadrih. Zato število visoko izobraženih ne sme biti odvisno od trenutnega stanja na področju potreb trga dela, ampak od dolgoročnih ciljev države.

Vpis študentov na terciarno izobraževanje se dalj časa povečuje, bistveno povečanje pa lahko spremljamo šele ob koncu devetdesetih letih (glej prilogo). Za nadaljevanje študija se mladi odločajo tudi zaradi položaja na trgu dela, saj velikokrat ne najdejo želene zaposlitve. Za nadaljevanje študija se odločijo misleč, da bodo z višjo stopnjo izobrazbe lažje prišli do zaposlitve. Čeprav naj bi podiplomski (magistrski) študij bil predvsem kot priprava na doktorski študij, je danes pomemben predvsem z vidika zaposljivosti. Pri tem pa ne gre zanemariti vprašanja ali je zasedeno delovno mesto dejansko v skladu s potrebno stopnjo izobrazbe.

Na splošno so visoko izobraženi bolj zaposljivi od skupin z nižjimi stopnjami izobrazbe, kar kaže tudi visoka stopnja delovne aktivnosti najvišje izobraženih v primerjavi s skupinami z nižjo izobrazbeno ravno. Po drugi strani pa se zaradi večjega priliva oseb z visoko izobrazbo na trg dela, delež brezposelnih z visoko izobrazbo povečuje. V decembru 2005 je bilo med vsemi registriranimi brezposelnimi 5,6% brezposelnih z visoko izobrazbo (glej Malačič 2006).

Razmah terciarnega izobraževanja hitro povečuje število diplomantov. Število vseh vrst diplomantov terciarnega izobraževanja v Sloveniji se je povečalo s 5.951 leta 1990 na 11.608 leta 2004 (SL-05 v Malačič in Sambt, 2006). Vse bolj očitno je, da z rastjo števila diplomantov rastejo tudi težave pri njihovem zaposlovanju. Konec marca 2005 jih je bilo med brezposelnimi v Sloveniji 4.464. Izračun stopnje brezposelnosti diplomantov pokaže, da je bila ta 3,9%. Istega meseca je bila registrirana brezposelnost v Sloveniji 10,2% (glej Malačič in Sambt 2006).

Pri tem se je potrebno tudi zavedati, da izobraževalna ekspanzija povzroči razvrednotenje izobrazbenih dosežkov. V časih inflacijske prevelike ponudbe kvalifikacij je namreč odločitev med enakovrednimi izobrazbami prenesena na sistem zaposlovanja. Organizacije lahko z lastnimi testi odločajo, komu bodo dale delovno mesto. Certificati, ki se podeljujejo v izobraževalnem sistemu, niso več ključ do sistema zaposlovanja, temveč samo še ključ do predsob, v katerih delijo ključe za vrata sistema zaposlovanja. Zaključena šola sama ne zadošča več; poleg nje morajo mladi imeti nastop, 'zveze', sposobnosti izražanja, lojalnost itd. (glej Beck 2001).

Kljub temu še vedno lahko trdimo, da je terciarna izobrazba dobra investicija. Ni pa vseeno, kaj mladi študirajo. Podatki kažejo, da je nižja brezposelnost na področjih tehnike, proizvodne tehnologije, gradbeništva, višja pa na področjih družbenih in poslovnih ved (glej sliko A.2 v prilogi). Pri tem je pomembna tudi raven izobrazbe in kakovost šol. Država naj bi v bodoče še bolj spodbujala naravoslovne študije, tudi podiplomske bodisi s finančnimi spodbudami oziroma omejitvami bodisi z omejitvami razpisanih mest na vpis na družboslovne študije. Vendar se tukaj postavlja vprašanje kako učinkovito je to za državo gledano na dolgi rok. Na eni strani lahko na primer na srednji rok napovemo razvoj nanotehnologij, računalniškega programiranja v povezavi z iskanjem najboljših rešitev v biotehnologiji, seveda pa težko točno določimo, kakšna znanja bodo za ta področja in morebitna nova potrebna čez daljše obdobje. Glede na to, da trendi kažejo tudi staranje družbe v Evropi in razmah storitvenega sektorja, bodo v bodoče še v večji meri potrebni tudi visoko usposobljeni družboslovni kadri, čeprav jih je morda v tem trenutku več kot pa prostih delovnih mest. Usmeritev za večje spodbujanje v naravoslovne študije izhaja iz povezave dosedanjega zanimanja in vpisov v te vrste študijev.

3.3 Prehod iz sistema izobraževanja v sistem zaposlovanja

V osemdesetih letih je prišlo zaradi prevelike ponudbe šolske izobrazbe in zmanjšanja števila prostih delovnih mest do paradoksalnega razvrednotenja in povečanja vrednosti izobrazbenih dosežkov. Brez izobrazbe se možnosti na trgu delovne sile gibljejo proti ničli. Z izobrazbo pa posamezniki in posameznice pridobijo zgolj pravico do udeležbe pri delitvi možnosti za pridobitev delovnih mest, ne pa tudi delovnih mest samih. Na eni strani postaja izobrazba nezadostna za zagotavljanje

materialne varnosti in je s tem razvrednotena, na drugi strani pa postaja vedno bolj nujna, saj predstavlja vstopnico za udeležbo v konkurenčnem boju za vedno redkejša delovna mesta (Beck 2001: 127). Kljub zavedanju o razvrednotenju izobrazbenih dosežkov dobi prizadevanje za formalno zaključeno izobrazbo pomen zavarovanja proti sicer grozečemu padcu v brezposelnost. Pridobljena izobrazba mladim sicer ne obljublja ničesar več; a še vedno je – morda celo bolj kot kdajkoli – predpogoj za obvladovanje tveganj, ki sicer grozijo (Beck 2001: 226).

Za Slovenijo so analize pokazale, da delodajalci pri več kot 60% povpraševanja po delavcih določajo delovne izkušnje kot najpomembnejši dodatni pogoj, takoj za izobrazbo. V razmerah velike ponudbe sorazmerno dobro usposobljene delovne sile delodajalci prav sociokulturnemu kapitalu pripisujejo vedno večji pomen, še posebej pri zaposlovanju na področjih storitvenega sektorja, v katerem je polovica novih delovnih mest (Trbanc in Verša 2002: 342–343).

Nekateri avtorji opozarjajo, da je ocenjevanje ustreznosti delavca na podlagi števila let delovnih izkušenj problematično. Kot ugotavlja Wholey dolžina delovnih izkušenj ne odraža nujno izpopolnjevanja kvalifikacij, temveč je lahko tudi znak, da je oseba dosegla svojo raven nesposobnosti (Ivančič 1999: 123). Dodatna znanja in izkušnje se ne pridobivajo samo z usposabljanjem na delu, ampak tudi s formalnim izobraževanjem.

Predvsem za mlade, ki vstopajo na trg delovne sile, je vse pogosteje značilno, da se znajdejo v položaju, ko se njihova zaposlitvena kariera sestoji iz menjavanja začasnih zaposlitev, brezposelnosti in sodelovanja v programih aktivne politike zaposlovanja (Ivančič 1999: 212).

Značilno za mlade je pomanjkanje delovnih izkušenj in delovne usposobljenosti. So brez daljše delovne zgodovine, iz katere bi bilo moč sklepati na določene delovne karakteristike in tudi zato pomenijo za delodajalce večje tveganje. Še posebej, ker jim pogosto pripisujejo tudi neželene osebnostne lastnosti, kot so nestalnost, nestabilnost, manjša odgovornost, večji absentizem, ipd. Vendar so hkrati mladi zelo prilagodljivi in relativno nezahtevni, tako glede višine plač kot glede delovnega časa in drugih delovnih pogojev. Pogosto so pripravljene sprejeti tudi slabše zaposlitve,

neustrezne glede na njihovo izobrazbo, zaposlitve za krajši čas in fizično naporna dela. Trg delovne sile mladih je zelo fleksibilen, a kljub temu so, kot kažejo številne raziskave, mladih na trgu delovne sile pogosto v slabšem položaju od starejših (Trbanc 2000: 125).

Mladi imajo sicer pred starejšimi iskalci zaposlitve precej prednosti, saj so bolj prilagodljivi, v večji meri obvladajo tuje jezike in delo z računalnikom, toda nimajo delovnih izkušenj in delovne usposobljenosti. Zato jim delodajalci ponujajo nestalno zaposlitev, ki zagotavlja le nižjo stopnjo socialne varnosti ter ponavadi manj možnosti za napredovanje in izobraževanje. Na to kaže tudi poročilo Mladi diplomanti na trgu delovne sile, ki pravi, da so v 42,0 % potreb po delavcih za zaposlitev v poklicih strokovnjakov, za katere se zahteva terciarna izobrazba, delodajalci opredelili delovne izkušnje kot nujen pogoj za zaposlitev (glej Verša 2004).

Poleg izobrazbe delodajalci pogosto zahtevajo ustrezne delovne izkušnje in reference o vrstah dela, ki jih je posameznik opravljal, pa tudi številne dodatne vrste znanja in spretnosti. Spremembe v vrsti znanja, ki je potrebno v sodobnih družbah, dobro ponazarja v zadnjem obdobju zelo priljubljeni koncept kompetenc, ki poudarja potrebo po znanju, uporabnem v raznih okoliščinah. Kompetence so tako zmožnost posameznika, da aktivira, uporabi in poveže pridobljeno znanje v kompleksnih, raznovrstnih in nepredvidljivih okoliščinah (Trbanc 2005: 16).

Vse to, predvsem pa fleksibilizacija zaposlovanja (zaposlitvenih razmerij), predstavljajo novo tveganje in negotovost za posameznike. Njihove delovne in življenjske poti (kariera) so vse manj predvidljive, predvsem pa narašča individualno tveganje, ki izhaja iz udeležbe na trgu delovne sile oziroma iz naraščajočega števila delnih in negotovih zaposlitev, ki posameznikom ne zagotavljajo materialne in socialne varnosti, ker so bodisi kratkotrajne bodisi slabo plačane ali pa so med njimi daljša obdobja brezposelnosti (Trbanc 2005: 17).

Na zaposlovanje mladih sicer vplivajo številne med seboj povezane okoliščine in trendi. Eden ključnih so tudi spremembe v izobraževalnih sistemih in podaljševanje izobraževanja. Dinamika sprememb pri delu in zaposlovanju ter sorazmerno visoka mladinska brezposelnost v številnih evropskih državah sta vplivali na to, da so se v

80. in 90. letih v Evropi pospešeno začela postavljati vprašanja glede učinkovitosti izobraževalnih sistemov ter odzivnosti šolskega sistema na spremembe na trgih delovne sile in v povpraševanju po delavcih. V zadnjih dveh desetletjih je večina evropskih držav izvedla obsežne reforme svojih izobraževalnih sistemov, s poudarkom na posodobitvi programov, njihovi večji razvejenosti in odprtosti ter bolj izdelanih povezavah med šolskim sistemom in svetom dela. Eden glavnih namenov reform izobraževalnih sistemov pa je povečevanje zaposljivosti mladih (Trbanc 2005: 22).

Vse večji pomen znanja (izobrazbe) in usposobljenosti na trgu delovne sile je vplival tudi na podaljševanje izobraževanja mladih. Po eni strani gre za izobraževalne politike, ki za izboljševanje izobrazbene strukture pri prebivalstvu in preprečevanje strukturnega neskladja na trgu delovne sile spodbujajo mlade, da ostajajo v izobraževanju oziroma ga nadaljujejo na terciarni stopnji. Po drugi strani gre za zviševanje izobrazbenih hotenj med mladimi (in njihovimi starši) kot odziv na upad zaposlitvenih priložnosti na dnu mladinskega trga delovne sile (predvsem v tradicionalnih delavskih poklicih) in za pričakovanje, da jim bo boljša oziroma višja izobrazba omogočila pridobitev boljšega položaja na trgu. Mladi pogosto izberejo nadaljevanje izobraževanja tudi zato, da se v neugodnih gospodarskih razmerah izognejo zelo verjetni brezposelnosti. Z vsemi naštetimi dejavniki je mogoče razložiti tudi izjemno povečanje števila študentov v višjih in visokošolskih programih v Sloveniji od začetka 90. let (Verša in Spruk 2004: 4).

Vzrokov za brezposelnost mladih ter za okoliščine in dinamiko zaposlovanja mladih, opisano prej, je lahko več. Na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve menijo, da je prvi vzrok neskladje med potrebami na trgu delovne sile in izobrazbeno strukturo tistih, ki končujejo izobraževanje. K temu gotovo pripomore tudi ugled nekaterih poklicev v družbi in predstave o njih.

Kljub vsemu pa imajo mladi z višjo stopnjo izobrazbe še vedno večje možnosti za zaposlitev kakor tisti z nižjo. Čeprav po drugi strani narašča tudi konkurenca med mladimi z višjo stopnjo pridobljene izobrazbe, ki je posledica naraščanja deleža iskalcev zaposlitve z univerzitetno izobrazbo. Naraščanje deleža diplomantov v

slovenski družbi in na trgu delovne sile tako lahko v prihodnosti pomeni dva scenarija:

1. hiter prehod v družbo znanja, ki bo zahteval nadaljnje hitro prestrukturiranje slovenskega gospodarstva, in številna nova delovna mesta, ki so po zahtevnosti primerljiva z visoko izobraženo delovno silo;
2. še večjo podzaposlenost in visoko stopnjo brezposelnosti med mladimi diplomanti, ob ohranitvi sedanjega trenda počasnega razvoja in redkega nastajanja kvalitetnih, visoko zahtevnih, novih delovnih mest (glej Ignjatović 2006).

4. MOBILNOST ŠTUDENTOV

Biti aktivno vključen v študij na tuji instituciji izven domače države posameznika bogati tako osebnostno kakor tudi strokovno. Iz tega vidika lahko marsikdaj olajša tudi prehod posameznika na trg dela. Bivanje v tujem okolju, na primer v času študija v tujini, je zahtevna izkušnja. Posameznik je izpostavljen veliko večjemu številu različnih še nedožitih situacij in ogromni količini novih informacij, ki so lahko podane na drugačne načine, kot jih je posameznik vajen. Za Slovenijo je z vstopom v Evropsko unijo mobilnost postala del našega vsakdana. Mednarodna mobilnost ni več tako zelo pogojena z ekonomskimi razmerami in ni več oddaljena možnost, namenjena le redkim posameznikom.

4.1 Opredelitev mobilnosti in migracija

Sociološko lahko opredelimo mobilnost na več načinov. Sorokin pojmuje mobilnost kot katerokoli tranzicijo posameznika, družbe ali neke druge vrednosti z enega socialnega položaja na drugi (Sorokin v Pajnič 2007).

O družbeni mobilnosti govori Goričar, ki pravi, da pomeni družbena mobilnost v širšem pomenu premike posameznikov in skupin v času ali prostoru. Ta prostor pa je lahko geografski ali družbeni. Glede na ta dva kriterija razdeli družbeno mobilnost na dve osnovni obliki:

- fizično mobilnost oziroma migracije (tudi prostorska mobilnost) in
- socialno mobilnost, kadar gre za mobilnost v družbenem prostoru (Goričar v Pajnič 2007).

Klinar socialno mobilnost opredeli kot premikanje posameznika ali skupine v socialni strukturi. Glede na smer premikanja Klinar opredeli dve socialni mobilnosti, in sicer vertikalno in horizontalno. Pri vertikalni mobilnosti gre za gibanje po vertikali. Posameznikov ali skupinski družbeni status se spremeni na hierarhični lestvici navzgor ali navzdol. Horizontalna mobilnost pa pomeni premikanje po horizontali, kjer se status posameznika ali skupine glede na družbeno raven strukture ne spremeni (Klinar v Pajnič 2007).

Mobilnost na področju izobraževanja in usposabljanja bi lahko opredelili tudi kot fizično mobilnost, saj gre za mobilnost v geografskem prostoru. Po Florjančiču bi lahko tako mobilnost opredelili tudi kot zunanjo mobilnost, ker gre za preseljevanje v drugo državo (Florjančič v Pajnič 2007).

Pri tem naj poudarim, da se mobilni študenti bistveno razlikujejo od tujih študentov. Medtem ko so tuji študenti dejansko vpisani na univerzo oziroma visokošolski zavod v drugi državi in tam praviloma tudi dokončajo študij, mobilni študenti na univerzi oziroma visokošolskem zavodu v drugi državi le gostujejo za določen čas in so še vedno vpisani na domači univerzi oziroma visokošolskem zavodu. Le-ta svojim študentom prizna študijske obveznosti opravljene med gostovanjem, kar olajšujejo kreditni sistemi, tako imenovani ECTS, in na koncu podeli tudi diplomo (CMEPIUS).

Motivi in vzroki migracij so zelo različni: ekonomski, politični, demografski, izobraževalni, družinski, religiozni, osebni ipd. Sodobne migracije so po svoji naravi predvsem ekonomske migracije. Migranti se odločajo za odhod v drug socialni sistem zaradi zaposlitve, boljših delovnih razmer, strokovnega izpopolnjevanja, možnosti napredovanja itd..

4.1.1 Ekonomske posledice migracij

Migracije visoko usposobljenega kadra prinašajo številne ekonomske posledice za državo gostiteljico in državo, ki kader izvaža. Možne so razvojne in tehnološke posledice, posledice na trgu delovne sile, davčne posledice, vpliva se na visokošolski izobraževalni sistem, gre pa tudi za spremembe človeškega kapitala. Z migracijami nastajajo ekonomske posledice tudi v svetovnem merilu (Pollack in Solimano v Lončarič 2004).

Možne pozitivne posledice države pošiljateljice za človeški kapital:

- povečana spodbuda za doseganje visokega strokovnega znanja domačega kadra;
- izvoz izobraženega kadra zmanjšuje tveganje in povečuje pričakovano korist investiranja v izobrazbo.

Možne negativne posledice države pošiljateljice za človeški kapital:

- beg možganov, izguba potencialne delovne sile zaradi odsotnosti visoko usposobljenega kadra in človeškega kapitala;
- nižji prihodek od javnega investiranja v terciarno izobraževanje (izguba državnih javnih virov);
- izguba davčnih prihodkov pri obdavčenju človeškega kapitala.

4.1.2 Beg možganov

Pojem *beg možganov* ali odliv možganov (angl. brain-drain) je opredeljen kot odhajanje izobraženega kadra in strokovnjakov na delo v tujino. Kateri nivo izobražencev zajame, je odvisno od izobrazbene strukture okolja izselitve. Pojem izobraženosti je namreč relativen in ga moramo razumeti v kontekstu opazovanega časa in prostora (Lukšič-Hacin v Balta 2007: 17).

Obstaja več vrst mobilnosti pameti. Lowell Lindsay jih razvršča takole:

- *Mobilnost visoko izobraženih* - high skilled mobility - Gibanje visoko usposobljenih oseb, tipično univerzitetno izobraženih, pa tudi s sekundarno izobrazbo.
- *Odtekanje pameti* - brain drain – Dogaja se ob pomembnih izgubah visoko izobraženih in z nekaj škodljivimi povratnimi učinki.
- *Optimalno odtekanje pameti* - optimal brain drain – Možno odseljevanje lahko vzpodbuja študente v državah pošiljateljicah, da si prizadevajo za višjo izobrazbo.
- *Zapravljanje pameti* - brain waste – Visoko usposobljeni delavci so lahko podzaposleni tako v državi pošiljateljici kot prejemnici.
- *Kroženje pameti* - brain circulation – Pomemben delež vračajoče se migracije prinaša dragocene veščine in zveze.
- *Izmenjava pameti* - brain exchange – Izguba v domovini rojenih delavcev je odmaknjena s prilivom tujih delavcev.
- *Globalizacija pameti* - brain globalization – Neka stopnja mobilnosti izobraženih je potrebna za sodelovanje v globalnem gospodarstvu.
- *Izvoz pameti* – brain export – Strategija za izobraževanje in izvažanje visoko izobraženih delavcev z namenom pobiranja sadov ekonomskih povratnih učinkov (glej Lowell 2003).

4.2 Mobilnost študentov

Študentska mobilnost zagotavlja močan tok kvalificiranih delavcev bodisi v času njihovega študija ali ob poznejšem rekrutiranju. Še več, internacionalizacija študentov v visokem šolstvu narašča (glej tabelo 4.2.1). To lahko omogoči ekonomije obsega v izobraževalnih sistemih (razvoj novih področij) in prinese dodatne vire za njihovo financiranje. Tuji študentje močno vplivajo na življenje v krajevnem gospodarstvu (potrošnja, namestitve in podobno). Prihaja do hitrega povečevanja¹

¹ V Maleziji obstajajo dvojni programi s tujimi univerzami iz Velike Britanije, ZDA, Kanade in Avstralije, ki omogočajo študentom pridobivanje izobrazbenih stopenj, priznanih od teh držav, v okolju z nizkimi stroški. Ti študenti so pomemben vir tuje menjave in Malezija je zdaj vodilni izvoznik v izobraževanju. V

transnacionalnega izobraževanja, ki ga določajo različne oblike univerzitetnih »trgovin« na tujih lokacijah. Najaktivnejše države na tem področju so ZDA, VB in Avstralija, kar dostikrat vključuje tudi možnost e-učenja. (Sachi v Balta 2007: 28).

Tabela 4.2.1: Število tujih študentov na tretji stopnji in celotni visokošolski vpisi: Šest glavnih držav gostiteljic: 1950-1990

	1950	1960	1970	1980	1990
	Foreign student enrolments ('000)				
Australia	0.3	5.0	7.5	8.8	29.0
Canada	3.2	7.3	22.3	28.4	35.2
France	13.5	27.1	34.5	110.8	136.0
Germany*	2.1	21.7	27.8	61.8	107.0
United Kingdom	8.2	12.4	24.6	53.0	80.2
United States	29.8	53.1	144.7	311.9	407.5
Total	57.1	126.6	261.4	574.7	794.9
	All higher education enrolments ('000)				
Australia	36	81	180	324	485
Canada	82	142	642	1 173	1 917
France	134	215	801	1 077	1 699
Germany	151	265	504	1 223	1 799
United Kingdom	134	169	601	827	1 258
United States	2 297	3 583	8 498	12 097	13 710
Total	2 833	4 454	11 226	16 725	20 868
	Foreign students as proportion of all students (%)				
	2.0	2.8	2.3	3.4	3.8

* FRG only.

Vir: Mahroum v Balta 2007:29

Učinki centrov visoke strokovnosti (angl. centers of expertise), vloga jezikovnih preprek in vpliv institucionalnih faktorjev so med glavnimi dejavniki, ki opredeljujejo pretoke študentov. Velika Britanija, Francija in Nemčija skušajo z izdatno promocijo, štipendijami, posojili in drugimi spodbudami na svoje univerze privabiti še več tujih študentov. V skupini z majhnim deležem tujih študentov je take ukrepe uvedla Finska (OECD, Guellec in Cervantes v Balta 2007: 29).

Število tujih študentov v državah OECD se je v zadnjih 20 letih podvojilo na 1.6 milijona. Države OECD sprejmejo okoli 85 % študentov iz vsega sveta, vendar jih je večina skoncentriranih le v šestih državah. V letu 2001 so ZDA pritegnile 30% tujih

letu 2000 je v Maleziji študiral okoli 26.000 tujih študentov iz skoraj 100 držav, vključno s Kitajsko, Indijo, Zahodno Azijo in Afriko (OECD Observer, 2003. Opening up trade and services v Balta, 2007:28).

vpisov, VB 14 %, Nemčija 13 %, Francija 9%, Avstralija 7 % in Japonska 4%. Samo štiri vodilne angleško govoreče države pokrijejo več kot polovico (54 %) vseh tujih študentov v OECD. Med posamičnimi državami je Kitajska (skupaj s Hong Kongom) tista, ki pošilja na tuje največ študentov - 10 % vseh tujih študentov v državah OECD; sledijo Koreja (5 %)², Indija (4 %), Grčija (4 %) in Japonska (4 %). Več kot dve tretjini (70 %) vseh azijskih študentov na tujem študira v treh angleško govorečih državah: v ZDA, Veliki Britaniji in Avstraliji. Evropa je največja regija prejemnica me državami OECD z 840.000 tujimi študenti, vendar jih je med njimi veliko iz drugih evropskih držav. Okoli polovica tujih študentov v Evropi je Evropejcev. Tudi institucionalni faktorji lahko pomagajo razložiti študentsko migriranje v Evropi. To področje je zelo odprto študentskim selitvam in je institucionalizirano z dogovori med univerzami ali državami (Erazmus, Socrates, Marie Curie ...) (Balta 2007: 29).

Številčnost zmanjšuje mobilnost, kot sklepamo iz nizke stopnje mobilnosti študentov iz ZDA, Francije in Velike Britanije. Obratno pa so študenti iz manjših držav, kot so Avstrija, Kanada, Grčija, Irska, Islandija, Luksemburg, Norveška, Nova Zelandija in Švica, bolj nagnjeni k mobilnosti. Zemljepisna oddaljenost tudi zavira mobilnost. Študenti iz Avstralije, Japonske in ZDA imajo zelo nizke stopnje emigriranja, medtem ko evropski študenti lahko izrabijo prednost izobraževalnih programov v sosednjih državah.

4.2.1 Dejavniki mobilnosti študentov

Mobilnost človeškega kapitala v obliki migracije ljudi preko državnih meja je del in tudi posledica procesov globalizacije. Dejavniki mednarodne mobilnosti visoko usposobljenih ljudi so največkrat relativno povpraševanje in ponudba dela v različnih državah (ustvarjanje služb in razlike v nivojih plač), pričakovanja v zvezi s karierami in zaslužki, privlačnost izobraževalnih in raziskovalnih sistemov, svetovne R&R dejavnosti podjetij, in strategije posameznikov, ki iščejo mednarodne izkušnje.

² Nedavni podatki kažejo na upad tujega vpisa in diplomantov v ZDA, saj študenti iz Indije in Kitajske (ki producira eno petino svetovnih zalog doktorskih diplomantov v znanosti in tehniki) v vedno večji meri odkrivajo izobraževalne priložnosti v drugih državah OECD, npr. v Avstraliji in Veliki Britaniji (Cervantes v Balta 2007: 29).

Dejavniki mobilnosti študentov pojasnjujejo vzroke odhoda študentov na študij v tujino. Predvsem se osredotočimo na tri najpomembnejše (Tremblay v Lončarič 2004):

- Centri strokovnega znanja: zaradi pomanjkanja ustreznega izobraževanja doma, kar velja predvsem za raziskovanje in tehnične stroke, ugled institucije pa igra odločilno vlogo pri izbiri institucije.
- Vloga kulturnih in jezikovnih dejavnikov: jezik lahko predstavlja oviro, delež študentov, ki odide v angleško, francosko in nemško govoreče področje, je posebno visok. Visoko mobilnost beležijo tudi odprta gospodarstva, kjer ne govorijo omenjenih jezikov, a je razširjena mednarodna trgovina. Jezik države je vzrok mobilnosti zaradi ekonomskih motivov. Študent se želi naučiti tega jezika, kar mu povečuje možnost vstopanja na trg delovne sile v tej državi ali poslovnega sodelovanja s to državo, obenem pa mu zvišuje vrednost na trgu domače delovne sile.
- Vloga institucionalnih dejavnikov: pogodbe med univerzami ali državami, ki študentom ponujajo številne ugodnosti. Gre predvsem za opravljanje dela študijskih obveznosti v tujini, kar je povezano s priznanjem teh obveznosti doma. V mreži študenti s pozitivnimi izkušnjami s tujino zmanjšujejo negotovost v zvezi z odhodom v tujino in povečujejo mednarodno mobilnost.

Naslednji dejavnik izobraževanja v tujini je tudi geografska oddaljenost. Večja kot je razdalja med državama, manjša je verjetnost, da bo študent v to državo odšel študirat. Nenazadnje vplivata na odločitev študenta za državo študija tudi veroizpoved in politična stabilnost. Politična nestabilnost je pomemben dejavnik odbijanja (Kim 1998: 353).

4.3 Predstavitev Javnega sklada RS za razvoj kadrov in štipendije

Znanstveno–izobraževalno fundacijo Republike Slovenije Ad futura, javni sklad (v nadaljevanju »Ad futura«) je ustanovila Vlada RS julija 2001. Konec leta 2006 pa je bil s sklepom Vlade RS sprejet Akt o preoblikovanju Ad future v Javni sklad za razvoj kadrov in štipendije (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije 2007).

Namen javnega sklada je, da se programi finančnih spodbud, ki so usmerjeni v razvoj kadrov, izvajajo na enem mestu. S tem se dosega večja povezanost med programi, transparentnost, kakovost izvedbe in seveda bistveno večji učinki. Ad futura je pri tem postala notranja organizacijska enota razširjenega sklada, ki s svojim delovanjem še naprej sledi uresničevanju Lizbonske strategije. S svojimi programi spodbuja povezovanje ljudi, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, raziskovanjem ter s finančno podporo povečuje mobilnost znanja, idej in ljudi v družbi. Finančno podporo omogoča raziskovalcem, študentom in dijakom iz tujine za izobraževanje in raziskovanje v Sloveniji, in Slovencem, da lahko nadgradijo in obogatijo svoje znanje v tujini. S tem prispeva velik delež k tehnološki, znanstveni in ekonomski prenovi Slovenije ter njenega vključevanja v mednarodni raziskovalni, inovacijski in visokošolski prostor (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije 2007).

4.3.1 Razlogi za ustanovitev sklada

Po nekaterih kazalcih upravljanja z znanjem naša država občutno zaostaja za drugimi primerljivimi državami EU. Tako imamo po podatkih iz dokumenta resolucije o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023, na 1000 zaposlenih v Sloveniji le okrog pet registriranih raziskovalcev, v državah EU-15 6,1 in v državah EU-25 5,4. Slovenija od razvitejših evropskih držav najbolj odstopa po majhnem deležu raziskovalcev v poslovnem sektorju – le 38% od vseh zaposlenih, v EU-15 je ta delež 53% v EU-25 pa 49%. Slabe rezultate dosegamo tudi na področju ravni izobrazbe zaposlenih v predelovalni industriji (le 11,5% zaposlenih z najmanj višjo izobrazbo) ter nizkim deležem zaposlenih vrhunskih strokovnjakov v industriji. Čeprav je Slovenija v obdobju med 2000–2005 močno povečala delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, za povprečjem EU-25 še vedno zaostaja. Leta 2005 je zaostanek znašal 2,7 odstotne točke, kar pa je sicer za 0,9 odstotne točke manj kot leta 2000. Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo je v drugem četrtletju leta 2005 v Sloveniji znašal 20,0% (EU-25: 22,7%). Zaostanek za povprečjem EU-15 se je v obdobju 1995-2005 celo povečal. Razlika je leta 2005 znašala 3,8 odstotne točke,

najmanjša pa je bila z 2,4 odstotnimi točkami leta 1995. Leta 2005 je znašalo evropsko povprečje EU-15 23,8%, leta 1995 pa 16,6% (Ad futura 2006).

Težave v koriščenju potencialov znanja nastajajo zaradi neintenzivnega upravljanja s človeškimi viri v podjetjih, kar se kaže v premajhnem interesu podjetij do kadrovskega investiranja v usposabljanje in izobraževanje predvsem manj izobraženih. Za upravljanje s človeškimi viri v Sloveniji je značilno, da so zaposleni, ki niso del vodstvene linije, zgolj izvajalci, njihovi potenciali pa neizkoriščeni. Kritično malo je kadrovskih strokovnjakov na 100 zaposlenih, pri tem so podjetja usmerjena na notranji trg dela, stopnja prožnosti zaposlovanja pa je nizka (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije 2007).

4.3.2 Temeljne naloge sklada

Sklad je ustanovljen z namenom dodeljevanja sredstev za vlaganja v razvoj človeških virov in kadrov za večjo zaposljivost, vseživljenjsko učenje, konkurenčnost, prenos znanja in povezovanja znanstveno-raziskovalne sfere in univerz z gospodarstvom, izobraževalnega sistema s potrebami trga dela in za štipendiranje. Navedene dejavnosti se izvajajo kot instrumenti, eno- ali večletni, in so sofinancirani tudi iz sredstev Evropskega socialnega sklada. V teh okvirih sklad že izvaja programe štipendiranja iz programov Ad future.

Eden večjih programov, ki se izvaja že od vsega začetka delovanja Ad future, je »Izobraževanje in znanstveno sodelovanje slovenskih državljanov v tujini«. Namen tega programa je izgradnja kadrov z vrhunskim strokovnim znanjem, pridobljenim v tujini. Gre pretežno za kadre, ki se bodo vključili v gospodarski, predvsem tehnološki razvoj Slovenije ter kadre, ki bodo zastopali Slovenijo v svetu. Ad futura za vsako študijsko leto razpiše štipendije za dodiplomski oziroma podiplomski študij slovenskih državljanov v tujini. Zadnja tri leta so v skladu z razvojno strategijo Slovenije študenti naravoslovja in tehnike v prednosti, medtem ko so prej prevladovali študenti družboslovja.

Povpraševanje po štipendijah za študij v tujini je vedno večje od višine razpisanih sredstev tako, da res samo najboljšim študentom uspe z Ad futurino štipendijo oditi na eno od akreditiranih institucij v tujino. Ostali imajo možnost najema študentskega kredita ali pa se morajo znajti na drug način. Po neuspešnem prizadevanju za pridobitev štipendije, žal marsikdo misel na študij v tujini tudi opusti. Zaradi visokih cen študija in tudi življenja v tujini prav gotovo vsak posameznik temu finančno ni kos. Zato imajo štipendije pri študiju v tujini toliko večji pomen.

4.3.3 *Izkušnje s študijem v tujini*

Domači študenti, ki v tujini z izobraževanjem in delom pridobijo povezano tehnološko znanje, ob vrnitvi prispevajo k povečanju produktivnosti domače države. Predpostavlja se, da se z izobraževanjem in delom v gostujoči državi tuji študenti učijo in prispevajo k zviševanju zaloge znanja ter tehnologije gostujoče države. Če se ti študenti vrnejo domov in zaposlijo, tedaj v človeškem kapitalu utelešena tehnologija prispeva k zvišanju produktivnosti domače države. Raziskave in analize, ki preučujejo študente v povezavi s prelivanjem znanja in vplivom na gospodarsko rast so bolj izjema kot pravilo, ker še ni velikega zavedanja o pomembnosti študentov s tujimi izkušnjami. Če upoštevamo, da izobraževanje in mednarodno sodelovanje prispevata h gospodarski rasti ter da se mednarodno mobilnost študentov danes označuje kot mednarodna menjava (trgovina) storitev v izobraževanju, dobimo dokaz o pomembnosti mobilnosti študentov (Park 2004: 316).

Izobraževanje v tujini je proces uvoza znanja, ki prispeva h gospodarski rasti v manj razvitih državah. Mednarodna menjava, uvoz dobrin in storitev iz bolj razvitih držav, predstavlja priložnost za akumulacijo človeškega kapitala, ki pospešuje produktivnost delovne sile in kapitala in je lahko vodilna sila gospodarske rasti. Neposredna »menjava« ljudi je pošiljanje študentov na študij v tujino. Manj razvite države se okoristijo predvsem z znanjem, ki ga študenti prinesejo domov. S prinesenim znanjem je možno hitrejšo ustvarjanje novega znanja, ki pomaga ostalim doseči strokovno znanje brez neposrednih stroškov (Kim 1998: 360–361).

Čeprav kadrovniki večinoma cenijo mobilnost kandidata za zaposlitev in mu sodelovanje v študentski izmenjavi štejejo kot prednost, to še ni zagotovilo za lažje iskanje službe. Enako velja tudi za diplomu iz tujine. "Večinoma diploma iz tujine ni prednost pri iskanju ali pri zaposlovanju kandidatov. Lahko je dodatna prednost pri kandidatu, vendar sam papir ne daje zagotovila, da bo kandidat uspešen. Nekoliko drugače je pri kandidatih za najvišje funkcije v podjetju, vendar so bolj v ospredju dosedanje izkušnje, sposobnosti in poslovna vizija," opaža Peter Bruvo, vodja ljubljanske poslovalnice kadrovske agencije Manpower. Ne opaža niti, da bi bile podružnice multinacionalk ali podjetja, katerih lastniki so tujci, bolj naklonjena zaposlovanju diplomantov iz tujine (Turk v Finance 2006).

Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, je aprila letos organiziral srečanje študentov in diplomantov uglednih tujih visokošolskih institucij s predsednikom vlade RS Janezom Janšo. Namen srečanja je bil izpostaviti težave s katerimi se srečajo posamezniki s pridobljeno izobrazbo v tujini ob vrnitvi v Slovenijo. Mnogi so dokazovali, da naše akademsko okolje ni naklonjeno povratnikom iz tujine, omenjali so težave pri priznavanju v tujini pridobljene izobrazbe in tudi težave pri zaposlovanju.

Glede na to, da štipendiste Ad future pogodbeno določila obvezujejo, da se po zaključku študija zaposlijo pri delodajalcu s sedežem v Sloveniji za vsaj toliko časa kolikor so prejeli štipendijo, se morajo po študiju vrniti. Ob tem se mnogi izmed njih sprašujejo ali je smiselno, da v primeru, ko delodajalca ne najdejo, ostanejo doma leto dni aktivni iskalci zaposlitve, prijavljeni na Zavodu RS za zaposlovanje, samo zato, da izpolnijo pogodbene obveznosti. V nasprotnem primeru morajo celotno štipendijo vrniti, zato se nekateri raje odločijo za drugo možnost, kot pa ostati in se zaposliti v tujini kljub vabljevemu precej višjemu plačilu. Ni pa rečeno, da te možnosti ne izkoristijo po izpolnjenih pogodbenih obveznostih z Ad futuro.

Zanimive so izkušnje treh štipendistov, ki jim je skupno predvsem to, da so vsi študirali oziroma še študirajo v Veliki Britaniji, njihove izkušnje pa so predvsem pozitivne. Na vprašanje, kako bi primerjali študij v Sloveniji in Veliki Britaniji, je ena od štipendistk jasno odgovorila: »Ne vem, kako je zdaj, toda tedaj, ko sem študirala na Turistici, smo poznali predvsem predavanja. V tujini pa me je pričakal drugačen,

veliko dejavnejši študij, veliko skupinskega dela. Tudi način ocenjevanja je drugačen, pri njih ni testov, temveč študenti doma pišejo eseje, si pri tem pomagajo s kupom knjig in razvijajo novo znanje.« Tudi druga štipendistka je v Londonu opazila pomembne razlike: »Navdušile so me odprtost duha, zavzetost za nove ideje, kreativnost, ki jih tam bolj spodbujajo in tudi nagrajujejo – če si imel idejo, si dobil projekt, pri katerem si lahko delal do konca in ga predstavil na mednarodni konferenci, kar je pri nas zelo težko« (glej J. Kontler Salamon 2005).

Prednost študija v tujini je poleg pridobljenega jezikovnega znanja, tudi odprtost duha za nove ideje, nove kulture in komunikativnost je v tujini tudi veliko bolj spodbujena. Po mnenju študentov je v tujini vredno študirati, čeprav ima večina po vrnitvi kar precej administrativnih težav s priznavanjem diplome, pa čeprav gre za diplomu z ene najuglednejših univerz.

5. RAZISKAVA

5.1 Namen in cilji

Skrb za kakovost visokega šolstva je danes pomembna prioriteta izobraževalnih institucij povsod po svetu. Pričakuje se, da bodo kakovostni programi, uporaba sodobnih pristopov in metod poučevanja, zagotovitev ustrezne infrastrukture, raznoliki informacijski viri, vzpodbujanje mobilnosti študentov in profesorjev, povezanost študijskih programov in pravica študentov do proste izbire, akreditiranost vseh v visokošolski sistem vključenih akterjev ter nenazadnje krepitev povezav med znanstvenoraziskovalno, izobraževalno in gospodarsko sfero prispevale h krepitvi kakovosti človeških virov, tehnološkemu razvoju in konkurenčnosti družbe (glej Dolničar in drugi 2002).

Pri raziskavi sem se omejila na preverjanje hipotez, ki sem jih razvila glede na problematiko zaposlovanja višje izobraženih na slovenskem trgu dela ter vse bolj perečega vprašanja o kakovosti slovenskega visokošolstva. Postavilo se mi je vprašanje, ali so posamezniki s pridobljeno izobrazbo v tujini v kakšni prednosti pri

iskanju zaposlitve na slovenskem trgu dela. Zanimal me je tudi njihov motiv za študij v tujini ter izkušnje s kakovostjo tujih izobraževalnih institucij. Če je uspešnost nacionalnega gospodarstva vse bolj odvisna od znanja, je pomembno vedeti, kakšno vlogo imata znanje in izobraževanje v slovenskem prostoru. Pri tem me zanima povezanost znanja pridobljenega v tujini in njegova vpetost na trgu dela.

Z izvedbo raziskave želim proučiti pomen znanja pridobljenega v tujini za slovenski prostor in zadovoljstvo s kakovostjo izobraževanja v tujini. Področje proučevanja sem omejila na pridobljeno izobrazbo slovencev v tujini. Razloga za to odločitev sta vsaj dva: gre za specifično področje, ki še ni povsem raziskano, predvsem zaradi bolj ali manj nedostopnih oziroma nesistematičnih evidenc slovenskih študentov v tujini. Poleg tega sem mnenja, da so ljudje s pridobljenim znanjem v tujini kompetentni nosilci razvoja slovenskega gospodarstva. Ne samo, da dosežejo večjo širino znanja, ampak pridobijo tudi pomembne življenjske izkušnje, ki se kasneje izražajo tudi na delovnem mestu. Ni pa nujno, da jim bodo izkušnje iz tujine zagotovile delovno mesto, saj so pri iskanju zaposlitve vse preveč odvisni od delodajalcev, ki imajo tudi svoje zahteve in pričakovanja.

5.2 Metodologija

Da bi preverila, kakšno je mnenje ciljne skupine o kakovosti študija v tujini ter njihove izkušnje pri prenosu pridobljenega znanja nazaj v Slovenijo, sem se odločila za najbolj uporabljen metodološki postopek - kvantitativno raziskavo, in sicer anketo.

Za primerjavo zadovoljstva slovenskih študentov s kakovostjo študija v tujini sem uporabila raziskavo Inštituta za družbene vede, ki so merili zadovoljstvo študentov s kakovostjo študija na ljubljanski univerzi. Z analizo pridobljenih podatkov in raziskavo sekundarnih virov sem ob upoštevanju omejitev metodološkega instrumenta in ob opredelitvi najpomembnejših področij študija, ki z vidika študentov opredeljujejo kakovost študija, želela proučiti prednosti in slabosti študija v tujini, ki jih pri izobraževanju ter kasneje po zaključku le-tega opažajo slovenski študenti.

Raziskavo sem izvedla v naslednjih korakih:

1. opredelitev problema in ciljev raziskave;
2. priprava načrta raziskave;
3. zbiranje podatkov;
4. analiza zbranih podatkov in njihova predstavitev.

Analitičen pristop k raziskovanju je temeljil na naslednjih raziskovalnih metodah:

- metodi deskripcije (preučevanje na osnovi opisovanja dejstev);
- metodi klasifikacije (definiranje in razvrščanje pojmov);
- komparativni metodi (preučevanje na nivoju primerjanja dejstev, odkrivanje podobnosti in razlik);
- metodi kompilacije (povzemanje spoznanj, stališč,...) in
- metodi analize in sinteze.

5.3 Raziskovalni vzorec

Enota analize predstavlja osebo, ki je že ali še bo pridobila izobrazbo na eni izmed izobraževalnih institucij v tujini. Ciljno populacijo v večji meri (80%) predstavljajo štipendisti javnega sklada Ad futura, ki so z njegovo finančno podporo v obliki štipendije, zaključili podiplomsko oziroma dodiplomsko izobraževanje v tujini. Ostali del populacije predstavljajo člani Kluba Ad futura, ki so ravno tako na dodiplomskem ali podiplomskem študiju v tujini oziroma so študij že zaključili, vendar brez njihove finančne pomoči.

V raziskavi gre za slučajnostni vzorec glede na populacijo študentov javnega sklada Ad future in zato nereprezentativen ter omejen na pod-populacijo celotne slovenske populacije študirajočih v tujini. Izbrana ciljna skupina zato lahko odstopa od povprečja vseh študirajočih v tujini.

5.3.1 Omejitve

Pri poteku raziskave so se lahko pojavile napake pri zajemanju podatkov in sicer omejitve vzorčnega okvira, saj so moja ciljna populacija štipendisti javnega sklada Ad futura ter člani Kluba Ad futura, ki ali študirajo, ali pa so študij že zaključili na eni izmed izobraževalnih institucij v tujini.

Med omejitvami omenjenega pristopa bi želela izpostaviti predvsem naslednje:

- študenti niso edini akterji v sistemu visokega šolstva, zato njihova mnenja ne predstavljajo edinega merila za oceno stanja na področju kakovosti študija;
- glede na izbrana področja in indikatorje kakovosti med izobraževalnimi institucijami obstajajo razlike, ki v raziskavi niso analizirane po posameznih institucijah;
- zaradi manjšega deleža zastopanosti določenega profila, stanja pri vseh stopnjah in smereh študija ni bilo mogoče analizirati, zato so ponekod podatki za respondente dodiplomskega študija in študija naravoslovja v tujini predstavljeni le ilustrativno;
- zaradi izvajanje ankete v poletnih mesecih, v času, ko je veliko ljudi na dopustu ali počitnicah in nimajo dostopa do računalnika, so bili izločeni vsi tisti, ki se na dopust odpravijo konec poletja.

5.4 Merski instrument

5.4.1 Anketni vprašalnik

Za anketno zbiranje podatkov sem se odločila s pomočjo računalniško podprtega anketiranja predvsem zaradi povečanja hitrosti in učinkovitosti izvajanja raziskave ter povečanja popolnosti in konsistentnosti zbranih podatkov. Izbrala sem računalniško podprto anketo CAPI³, kjer so anketiranci sami izpolnjevali vprašalnik s pomočjo

³Programi za spletno anketiranje so aplikacije, ki omogočajo izdelavo in izvedbo spletnih anket. Pri tem ponujajo več ali manj funkcij oblikovanja vprašalnikov, kontaktiranja respondentov, administracije

spletnega pregledovalnika, njihovi odgovori pa so se avtomatično preko internetnega omrežja beležili v podatkovno bazo na strežniku.

Spletni vprašalnik je interaktivni HTML obrazec, v mojem primeru oblikovan v odprtokodnem programu PHP Surveyor, ki je nameščen na strežniku naše fakultete. Obrazec je oblikovan z grafičnim vmesnikom, kar je praksa velike večine sodobnih programskih paketov za spletno anketiranje.

5.4.2 Standardiziran intervju

Na osnovi predhodno izpolnjenega anketnega vprašalnika sem izvedla intervju s petimi študenti, ki so ustrezali kriterijem ciljne skupine v raziskavi. Z njim sem, pred dokončnim aktiviranjem vprašalnika, manjkajoče oziroma nejasne odgovore dopolnila z bolj specifičnimi in konkretnimi primarnimi podatki.

5.5 Postopki zbiranja in obdelave podatkov

Pred začetkom oblikovanja vprašalnika je bilo potrebno določiti nekatere temeljne parametre raziskave, kot so: ime raziskave, vsebina pozdravne in končne strani, način definiranja strani anketnega vprašalnika itd. Navadno programski paketi vsebujejo običajne tipe zaprtih vprašanj, zato je bil tudi moj vprašalnik v večini sestavljen iz vprašanj z možnostjo izbora enega odgovora, vnosna polja teh vprašanj so bila v obliki izbirnih gumbov (radio buttons), ali ocenjevanja v naprej danih odgovorov. Na podlagi določenega odgovora je bilo tudi s preskoki omogočeno odgovarjanje na naslednjo vprašanje. Kontrola odgovorov je bila pri večini vprašanj bolj striktna, kar pomeni, da je anketiranec moral na vprašanje odgovoriti pred nadaljevanjem izpolnjevanja. Vprašalnik sem zaradi morebitnih napak pred samim anketiranjem testirala in pripombe ter predloge pred aktiviranjem vprašalnika tudi upoštevala.

anketnega projekta, analize podatkov itd. Eden takih je tudi CAPI sistem (computer-assisted personal interviewing), za katerega je značilno, da raziskovalec povabi anketiranca k sodelovanju preko nekega komunikacijskega medija, vendar anketiranec sam izpolnjuje vprašalnik (glej Manfreda, 2005).

Vprašalnik na spletu⁴ je drugače oblikovan kot vprašalnik na papirju. Nekatera vprašanja je bilo potrebno oblikovati tako, da so pri samoanketiranju bolj razumljiva in prilagojena funkcijam programskega paketa, ki sem ga uporabila. Spletni vprašalnik je tako sestavljen iz treh sklopov vprašanj, pri čemer se vprašanja iz istega sklopa pojavijo na enem zaslonu ter vprašanja iz drugega sklopa na novem zaslonu. Vse to omogoča večjo preglednost in predvsem večjo prijaznost pri izpolnjevanju.

Zbiranje podatkov preko anketnega vprašalnika je potekalo od konca avgusta 2007 do sredine septembra 2007. Dne 28. avgusta 2007 sem po elektronski pošti poslala vprašalnik s spremnim dopisom 180 naslovnikom – štipendistom javnega sklada Ad futura. 30 elektronskih naslovov je bilo takoj zavrženih, bodisi je bil naslov neobstoječ, bodisi neznan. Ker je bila odzivnost štipendistov le polovična, sem zaradi večje reprezentativnosti raziskave, naknadno vključila še 60 članov Kluba Ad futura, ki so bili v Klub prijavljeni kot dodiplomski oziroma podiplomski študenti v tujini. Njihova odzivnost je bila še za dobro polovico manjša, približno 25 se jih je odzvalo.

Zbrane podatke iz anketnega vprašalnika sem vsebinsko uredila in jih vnesla v bazo podatkov s pomočjo izdelane računalniške aplikacije v Microsoft Excelu in SPSS programa. Sledila je statistična obdelava podatkov. Z metodo sinteze sem povezala ugotovitve iz strokovne literature in rezultate empirične raziskave ter oblikovala zaključke.

⁴ *Prednosti računalniškega anketiranja*

Tehnološke zmožnosti izbranega računalniškega programa, naj bi povečevale kvaliteto podatkov in sicer:

- avtomatični preskoki - zmanjšujejo (odstranjujejo) napake zaradi »napačnega« premikanja po vprašalniku;
- kontrola vnesenih odgovorov (kontrola razpona vrednosti, kontrola konsistentnosti, kontrola neodgovorov) – zmanjšujejo napačne odgovore in manjkajoče odgovore;
- nove možnosti oblikovanja vprašanj (rotacija, sprotno kodiranje odgovorov na odprta vprašanja) – zmanjšuje se napaka zaradi učinka vrstnega reda vprašanj in odgovorov, hitrejše kodiranje odgovorov na odprta vprašanja;
- odsotnost posebne faze vnašanja podatkov – hitra predstavitev rezultatov (glej Manfreda, 2005).

5.6 Struktura vprašalnika

Vprašanja so sestavljena iz treh sklopov in na večino vprašanj je bil obvezen odgovor za nadaljevanje izpolnjevanja. Vprašalnik je sestavljen tako, da omogoča primerjavo odgovorov na ključna vprašanja. Nekatere izmed spremenljivk so sicer številske, vendar je večina opisnih. Glede na to, kakšne so možnosti določanja razlike med dvema vrednostnima spremenljivkama, sta bili uporabljeni nominalna in intervalna merska lestvica. Kjer je bila uporabljena intervalna merska lestvica, so bili odgovori merjeni na lestvici z vrednostmi od ena do pet.

V prvem sklopu »*Osebni podatki*« sem spraševala po spolu anketirancev, njihovi starosti, doseženi povprečni oceni pri maturi oziroma zaključnem izpitu v srednji šoli ter povprečni oceni izpitov na zaključnem dodiplomskem študiju.

Drugi sklop vprašanj, s katerimi ugotavljam zadovoljstvo anketirancev s kakovostjo študija na instituciji na kateri so se izobraževali, je razdeljen na štiri podsklope. Pri večini vprašanj, s pomočjo petstopenjske Likertove lestvice, opredeljujejo moč strinjanja do stališč navedenih v tabeli. Pri vsakem stališču imajo možnost izbire med stopnjami od sploh se ne strinjam do popolnoma se strinjam. V prvem podsklopu sem spraševala o splošnih podatkih o študiju v tujini, kot so ime in država institucije, stopnja in smer študija, ter o vplivih nekaterih dejavnikov za njihovo odločitev za študij v tujini. V drugem podsklopu so ocenjevali študijske programe, v tretjem dela profesorjev, mentorjev in asistentov in na koncu podali mnenje o splošnem zadovoljstvu s fakulteto na kateri so študirali.

Tretji sklop vključuje vprašanja o zaposlitvi po pridobljeni izobrazbi v tujini. Sprašujem jih po možnih težavah pri zaposlitvi po zaključku študija, njihovem zaposlitvenem statusu, kako hitro (ni)so do zaposlitve prišli, v katerem sektorju so se zaposlili, kje bi najbolj želeli opravljati poklic za katerega so se izobraževali in nenazadnje ali so s svojim trenutnim statusom zadovoljni. Na koncu so s krajšim komentarjem odgovarjali na vprašanje, ali bi se bili pripravljene še enkrat odločiti za študij v tujini.

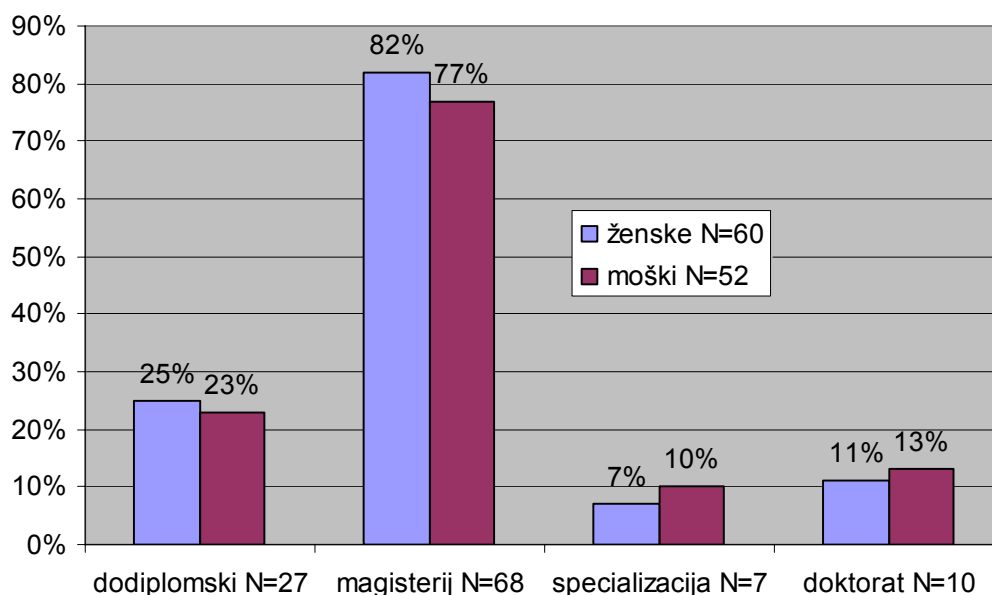
5.7 Analiza zbranih podatkov

5.7.1 Osebni podatki

Spol in starost

Spolno strukturo celotnega vzorca anketiranih zaznamuje večji delež žensk, ki predstavljajo 54% delež celotne ciljne skupine. Izsledki ne presenečajo, saj je terciarno šolstvo v Sloveniji že od 80-ih let naprej tista raven izobraževanja, kjer prevladuje ženski spol. Tudi z vidika mednarodnih primerjav ne gre za nič nenavadnega, saj se podobna razmerja pojavljajo tudi v drugih državah Evropske unije (glej Evroštudent 2005). Večina respondentk je študij že zaključila, medtem ko jih ima 30% še status študentke ali raziskovalke.

Slika 5.7.1.1: Delež študentov v tujini glede na spol in stopnjo študija⁵

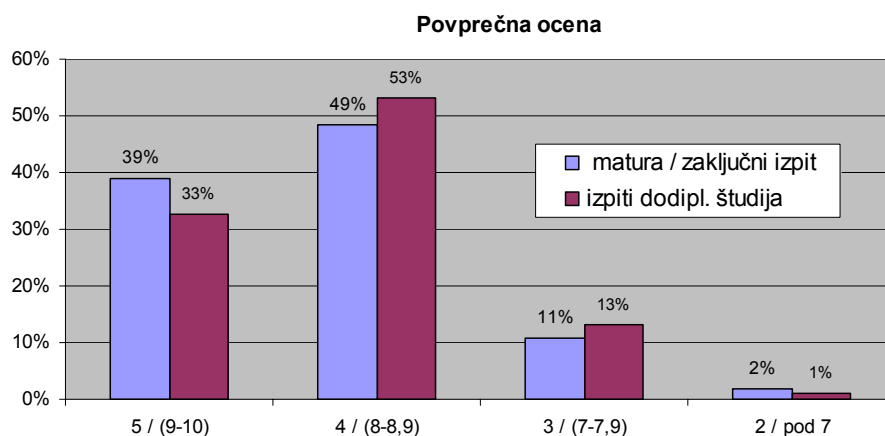
⁵ Opomba: zaradi premajhnega vzorca respondentov na doktorskem in dodiplomskem študiju oziroma specializaciji, je podatek le-teh na grafu naveden ilustrativno.

Povprečna starost respondentk in respondentov je 28,7 let, najmlajši je bil star 19, najstarejši pa 51 let. Sklepam, da starost vpliva na stopnjo študija, saj je večina (92%) respondentov, ki je danes starih 30 ali več, bila v zadnjih štirih letih na podiplomskem študiju v tujini ali pa ga še zaključuje, medtem ko je nižjo stopnjo študija navajalo več mlajših respondentov.

Šolski in študijski dosežki

Večina anketirancev je v času izobraževanja dosegala nadpovprečne rezultate že v srednji šoli in kasneje s pridobivanjem dobrih ocen pri študiju le še nadaljevala. Pred odhodom na študij v tujino jih je večina (88%) pri maturi oziroma zaključnem izpitu doseglo odlično (5) ali prav dobro (4) oceno. Rezultati dodiplomskega študija so v primerjavi z rezultati na srednješolski stopnji zelo podobni. 86% vseh respondentov je na dodiplomskem študiju doseglo povprečno oceno vseh izpitov od 8 do 10.

Slika 5.7.1.2: Delež anketirancev glede na šolski oziroma študijski uspeh

5.7.2 Podatki o študiju v tujini

Država študija

Dobra polovica vseh respondentov si je za študij izbrala Veliko Britanijo oziroma Severno Ameriko. Nasploh največ študentov ostane v Evropi, in sicer v državah članicah EU. Od držav članic EU sta poleg Velike Britanije med študenti še zelo popularni Španija in Avstrija. Avstrija verjetno zaradi geografske bližine predvsem študentom severnega dela Slovenije, ki so jim nekatere avstrijske univerze bliže od ljubljanske.

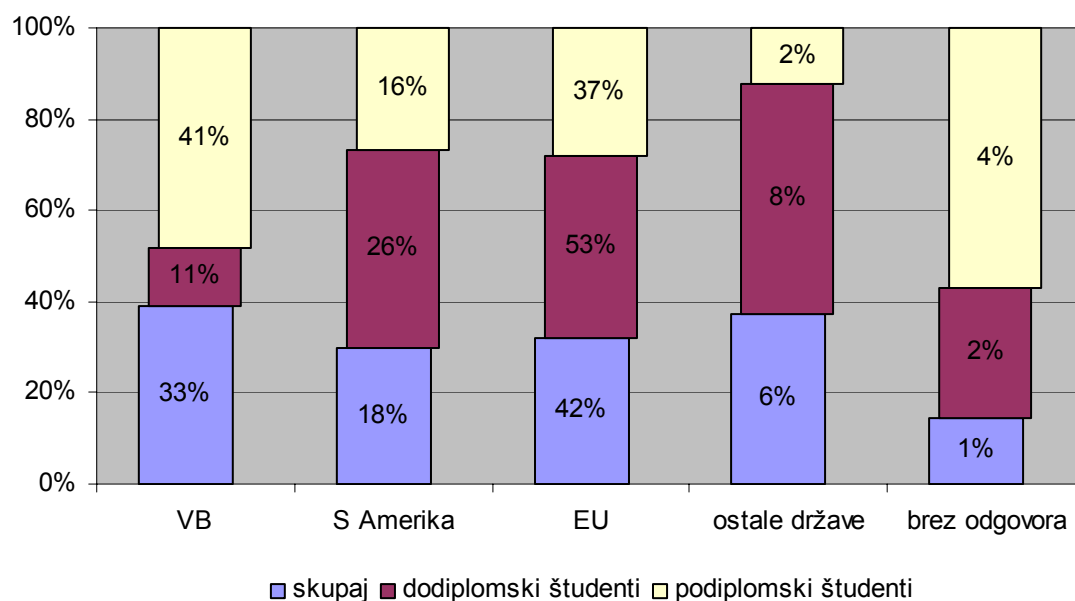
Največ vseh dodiplomskih študentov (26%) prihaja iz Severne Amerike ter ostalih držav članic EU (53%), od tega kar 22% iz Avstrije. Ostalih 11% je zaključilo oziroma zaključuje študij v Veliki Britaniji, 8% pa v državah izven EU (Japonska, Avstralija, Rusija, Švica, Hrvaška).

Največ (66%) vseh doktorskih študentov je odšlo v Veliko Britanijo, ZDA in Španijo ter po 11% anketirancev na doktorski študij v Francijo in na Japonsko.

Na magistrski študij je največ (48%) vseh magistrskih študentov odšlo v Veliko Britanijo, 19% na Nizozemsko, 18% v Severno Ameriko in v ostale članice EU (po 2 v Italijo, Španijo, Nemčijo in na Švedsko ter po 1 v Belgijo, na Madžarsko in Poljsko) ter 2% v Avstralijo.

Sedem študentov specializacije pa si je za študij izbralo Veliko Britanijo, ZDA, Španijo, Belgijo oziroma Švico.

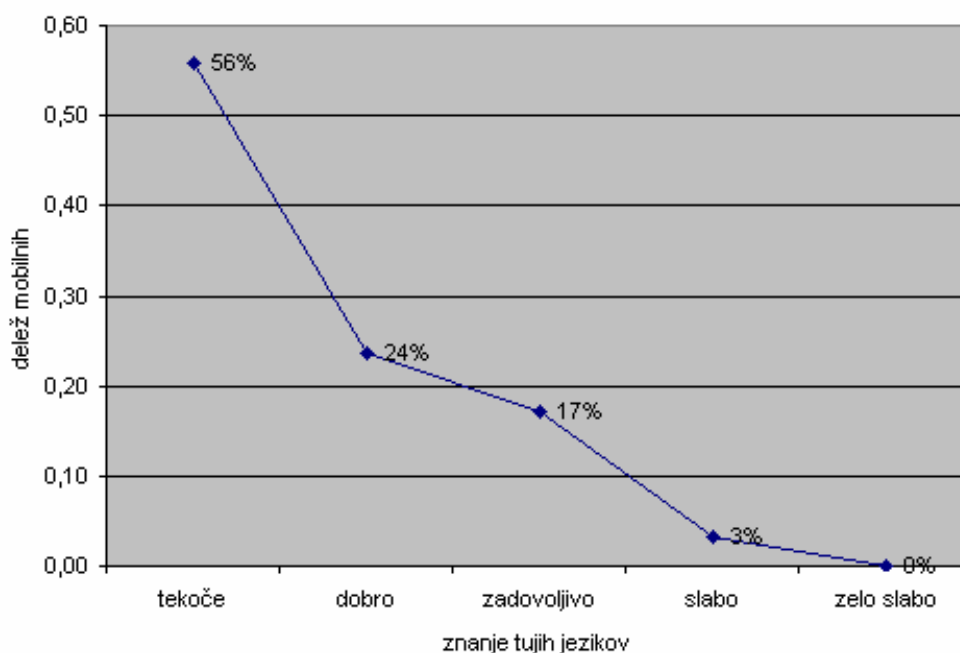
Slika 5.7.2.1: Delež anketirancev glede na stopnjo in državo študija

Več kot polovica anketirancev je odšla na študij v angleško govoreče države. Glede na to, da večina slovenskih študentov najbolj obvlada angleški jezik (glej sliko A.7 v prilogi), lahko sklepamo, da gre tudi v tem primeru za povezavo med izbiro študija v tujini in znanjem tujega jezika. Več kot polovica (53%) anketirancev je bilo oziroma je še na študiju v Veliki Britaniji, ZDA, Kanadi ali v Avstraliji.

Tudi spodnji graf (slika 5.7.2.2) prikazuje močno in obratno sorazmerno povezavo med študijem v tujini in znanjem jezika. Med mobilnimi študenti jih je kar 56%, ki svoje znanje tujega jezika ocenjujejo kot tekoče. Delež takšnih z oceno dobro je že za več kot polovico manjši in znaša 24%. Hitrost upadanja se tukaj malo upočasni in pri oceni 3 (zadovoljivo) znaša še 17%. Nato spet strmo pade in znaša pri naslednji oceni 2 (slabo) le še 3%, med tem ko takšnih z oceno 5 (zelo slabo) ni med mobilnimi študenti.

Slika 5.7.2.2: Razmerje med znanjem tujih jezikov in mednarodno mobilnostjo

Vir: Evroštudent 2005.

Razpršenost slovenskih študentov na najboljših univerzah

Izobrazba je naložba, pri naložbah pa se vsak odloča po svojih željah, zmožnostih in potrebah, zato ni vseeno, kje se bomo izobraževali ter kdo in kako nam bo znanje »prodajal«. Za lažjo odločitev, nam pri tem pomagajo lestvice. V svetu je veliko univerzitetnih lestvic, ki poskušajo objektivno razvrščati univerze. Glede na kredibilnost, obsežnost, temeljitost, pomembnost in predvsem uporabnost, so se strokovnjaki odločili, da sta najvplivnejši THES-ova in Shanghajska lestvica. Lestvice niso same sebi namen, ampak lahko med drugim »realno« (1) vrednotijo globalni razmah dostopa do visokošolskega programa in (2) vrednotijo pojav mednarodnega visokošolskega trga, (3) predstavljajo krmilne modele tržnega usmerjanja univerz na nacionalni stopnji ter (4) spodbujajo »zdravo, pozitivno« tržno tekmovalnost znotraj držav in med njimi ter spodbujajo »zdravo, pozitivno« tekmovanje za študente, profesorje in (nenazadnje) tudi za uspešno financiranje univerz (glej Jesenšek 2006).

Shanghajska lestvica nastaja na Univerzi Shanghai Jiao Tong na Kitajskem, in sicer na Inštitutu za visokošolsko izobraževanje. Avgusta vsako leto objavijo novo lestvico 500 univerz svetovnega razreda, ki jo pripravijo na osnovi t.i. akademskega razvrščanja univerz svetovnega razreda. Lestvica nastaja po naslednjih kriterijih: (1) skupno število bivših študentov univerze, ki so kasneje dobili Nobelovo nagrado ali področne nagrade; (2) število nobelovcev ali dobitnikov področnih nagrad, ki so zaposleni na univerzi; (3) število visoko citiranih raziskovalcev znotraj določenih področij; (4) število člankov iz naravoslovja in znanosti objavljenih v Nature&Science; (5) skupno število člankov v zadnjem letu.

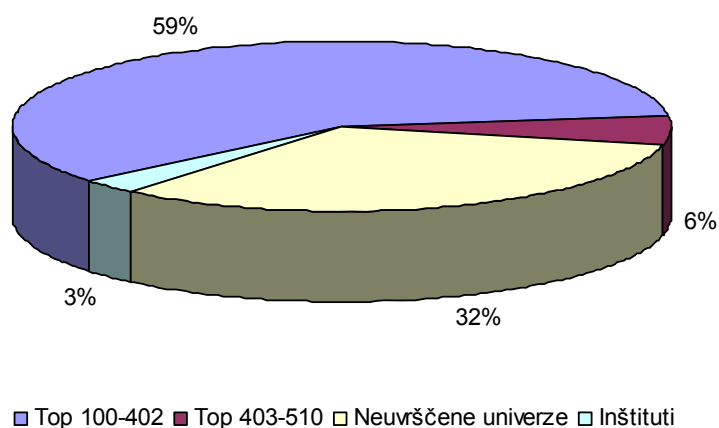
Kljub temu se lestvici očita predvsem (1) »hendikepiranost« univerz, ki so bolj humanistično in družboslovno usmerjene, (2) jezikovni »predsodek« in favoriziranje angleščine kot jezika znanosti, (3) velike univerze imajo več možnosti, (4) mlade univerze nimajo enakih možnosti, (5) lestvica ne upošteva podoktorskega izobraževanja, (6) velike univerze, (6) predvsem pa je potrebno razvrščati univerze glede na različne funkcije (npr. raziskovanje ali poučevanje), področja in velikost (Jesenšek 2006: 7).

Univerza v Ljubljani se je po treh letih letos ponovno uvrstila med 500 najboljših univerz na svetu. Shanghaiski ocenjevalci so jo zopet uvrstili v zadnji kakovostni razred, to je med 403. in 510. mestom. Kljub spornosti, da lestvica ne vsebuje normirane vrednosti ampak absolutno, jo zaenkrat priznava večina evropskih univerz. In če upoštevamo, da ima Slovenija trenutno štiri univerze, kar je malo pod evropskim povprečjem, ki je 5 univerz za 2 milijona prebivalcev, smo lahko s to uvrstitvijo zadovoljni (glej Jesenšek 2006).

Večina (65%) vseh študentov, ki so navedli ime svoje institucije, prihaja z univerz uvrščenih med 500 najboljših na svetu. 59% študentov prihaja z univerz uvrščenih višje od ljubljanske univerze, od tega 10% študentov celo z najboljših deset univerz na svetu, kot so Harvard University, Tokyo University, University of Cambridge, Columbia University, University of Oxford in druge (glej prilogo C).

Torej, če za kriterij kakovosti študija vzamemo omenjeno lestvico, lahko sklepamo, da je večina anketirancev, ki je navedla ime institucije, za svoj študij izbrala eno izmed uglednih univerz z možnostjo pridobitve kakovostnega znanja.

Slika 5.7.2.3: Tuje institucije na katerih so se izobraževali slovenski študenti, glede na 500 najboljših univerz na svetu

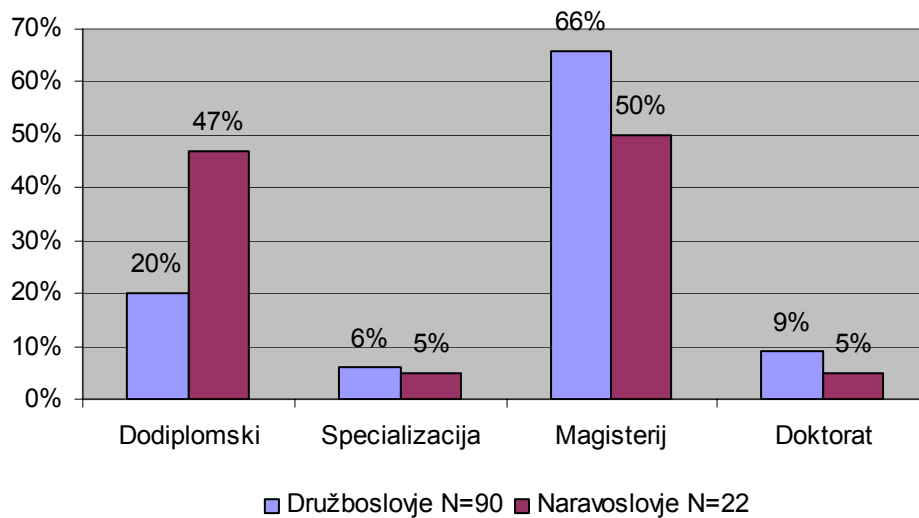

Stopnja izobrazbe in smer študija

Zaradi neproporcionalne razdelitve anketirancev glede na posamezno smer študija in lažje nadaljnje analize, sem študente družboslovja združila s študenti humanistike in umetnosti ter študente naravoslovja s študenti tehnike. Ker je razmerje študentov družboslovja in študentov naravoslovja 8:2, so podatki za študente naravoslovja navedeni le ilustrativno.

Glede na prevladujoče število anketirancev magistrskega študija, je temu razumljiv tudi visok delež (60%) magistrskih študentov družboslovja ter nekoliko manjši (50%) delež magistrskih študentov naravoslovja. Medtem ko je pri dodiplomskih študentih podatek obrnjen in kaže 47% proti 20% v prid naravoslovju (glej sliko 5.7.2.4).

Slika 5.7.2.4: Delež študentov družboslovja in naravoslovja glede na stopnjo študija

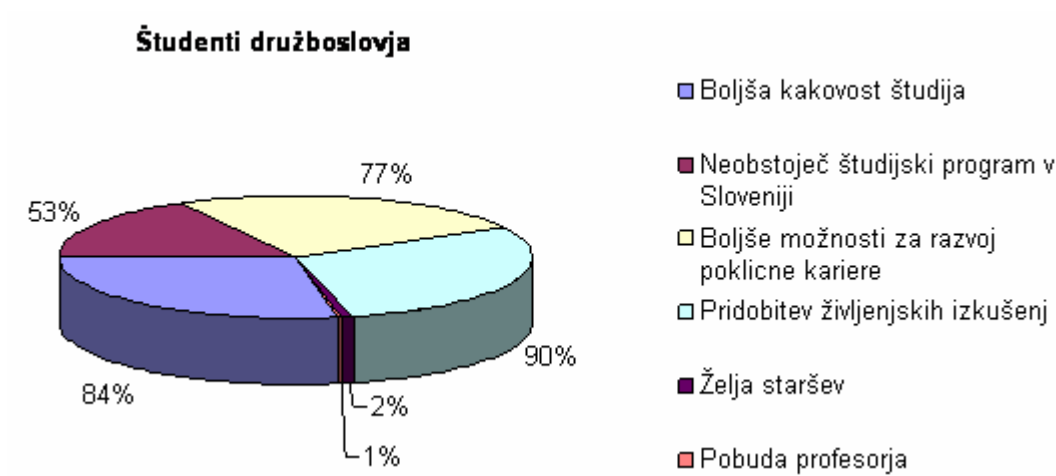

Kljub vse večjemu spodbujanju mladih k študiju naravoslovja, s pomočjo štipendijske politike države in večjega omejevanja razpisanih mest na družboslovnih smereh ter drugih podobnih ukrepov, je še vedno opaziti veliko simpatizerstvo študentov pri odločanju za študij družboslovja. Zato tudi ne preseneča visok delež respondentov z družboslovnih smeri. Ker je za Ad futurino finančno pomoč v preteklosti naprošalo vedno več podiplomskih študentov družboslovja, tudi v raziskavi prevladujejo štipendisti podiplomskega študija družboslovja.

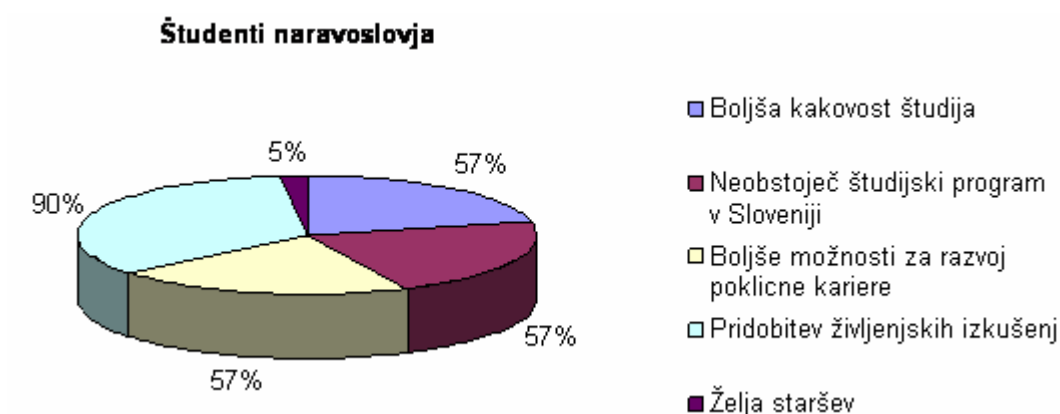
Dejavniki študijske izbire

Kot dejavniki študijske izbire, za katere so respondenti presojali, kako močno so vplivali na njihove lastne študijske izbire, so bili v vprašalniku ponujeni: boljša kakovost študija, neobstoječ študijski program na slovenskih fakultetah, boljše možnosti za razvoj poklicne kariere, pridobitev življenjskih izkušenj, želja staršev in pobuda profesorja.

Slika 5.7.2.5: Vpliv dejavnikov na odločitev študentov družboslovja za študij v tujini

Slika 5.7.2.6: Vpliv dejavnikov na odločitev študentov naravoslovja za študij v tujini

Takoj za pridobitvijo življenjskih izkušenj je za večino respondentov predstavljal zelo velik motiv za odhod v tujino tudi *boljša kakovost študija* (79%). Za 12% večji je bil delež podiplomskih študentov, ki je bil tega mnenja. Medtem ko je bil delež študentov družboslovja, tako podiplomskih kot dodiplomskih mnenja, da je kakovost študija družboslovja v tujini boljša kot je v Sloveniji, za 27% večji. Na drugi strani se študenti dodiplomskega študija naravoslovja le v 33% zelo strinjajo, da je kakovost študija za njih boljša v tujini medtem, ko je po mnenju podiplomskih študentov naravoslovja (75%) študij v tujini za njih kvalitetnejši.

Naslednji dejavnik, ki je zelo močno vplival na odločitev študentov za študij v tujini so *boljše možnosti za razvoj poklicne kariere* tako za dodiplomske (70%) kot podiplomske študente (74%), vendar se študenti naravoslovja v precej manjši meri (57%) strinjajo, da bi motiv kot je večja možnost za razvoj poklicne kariere vplival na odločitev za študij v tujini. Še manj (42%) se s tem strinjajo podiplomski študenti naravoslovja, medtem ko se podiplomski študenti družboslovja s tem zelo strinjajo (80%).

Na nekaj več kot polovico (52%) vseh anketirancev je zelo močno vplival na odhod v tujino tudi *neobstoječ študijski program* na slovenskih fakultetah, vendar veliko bolj za študente podiplomskega študija (64%) kot dodiplomske študente (26%). In pa nekoliko bolj za študente naravoslovja (57%) kot študente družboslovja (53%). Omenjeni so bili magistrski študiji na področju organizacije rekreacije na prostem, sinologije, strateškega marketinga športnih ustanov, študij hidrografije, režije zvoka, skandinavskih jezikov in kulture, vinarstva in trženja vina in drugi študiji.

Dejavnika kot sta *želja staršev* in *pobuda profesorja* skorajda nista imela vpliva na odločitev anketirancev za študij v tujini. Starši imajo očitno še največji vpliv pri odločanju, ko gre za dodiplomski študij (7%), profesorji pa kasneje na podiplomskem študiju (2 %).

5.7.3 Ocenjevanje študijskega procesa

V drugem delu raziskave sem želela pridobiti podatke o zadovoljstvu respondentov s kakovostjo študija v tujini. Zavedam se, da vprašalnik ne zajema študijskih problematik v celoti, prav tako tudi ne vseh indikatorjev kakovosti študija. Da ne bi bila tematika preobsežna, rezultati pa posledično manj zanesljivi, sem se odločila za naslednje:

- proučiti zadovoljstvo respondentov s študijskimi programi na njihovi instituciji v tujini;

- oceniti kako pogosto se na fakultetah uporablja posamezna pedagoške pristope in ugotoviti, ali profesorji pri delu s študenti sledijo novim smernicam;
- ugotoviti zadovoljstvo respondentov z infrastrukturo fakultete na kateri so študirali;
- ugotoviti povezavo med študijskimi programi in prakso.

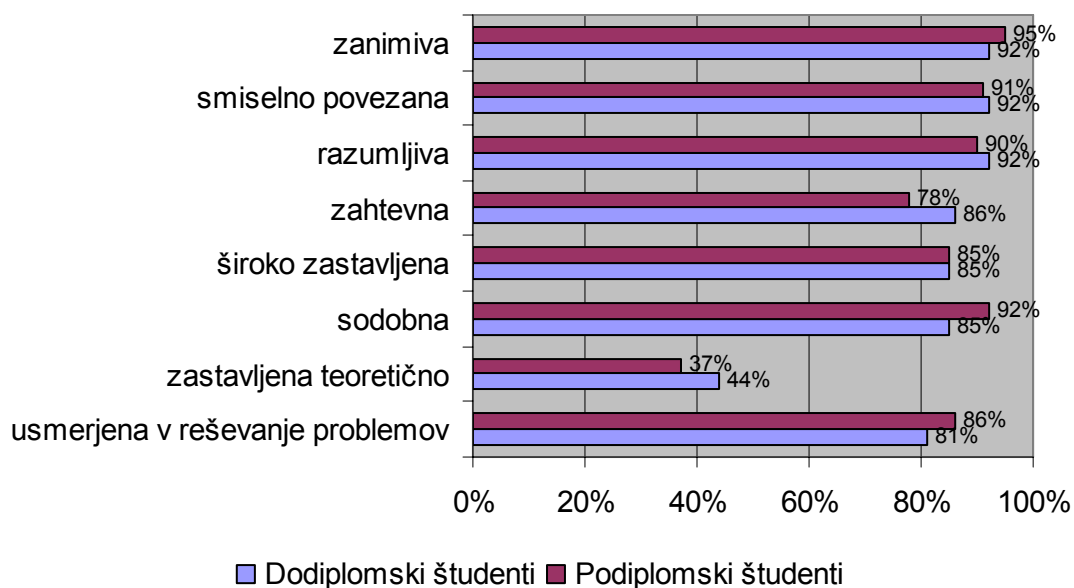
Zadovoljstvo s kakovostjo študijskih programov

Večina respondentov je (bila) zadovoljna s predmetnikom svojega študijskega programa (89%) in če bi se še enkrat odločali o vpisu, bi ponovno izbrali isto fakulteto (79%), vsekakor pa bi se danes še enkrat odločili za študij v tujini (95%). S številom ponujenih izbirnih predmetov so bili tudi zelo zadovoljni (78%) prav tako z njihovo vsebinsko raznolikostjo (85%).

V nadaljevanju so respondenti podrobneje ocenjevali vsebinski vidik študijskih programov in sicer nekatere značilnosti predavanj, vaj in seminarjev, ki študijski program sestavljajo. Kljub temu, da so si le-ti znotraj posameznih študijskih programov različni in se razlike s stopnjo študija lahko še povečujejo, so v vprašalniku posamezne značilnosti glede na stopnjo študija respondentov v glavnem podobno ocenjene.

Pri odgovorih na sliki 5.9 so zaradi boljše nazornosti za vsak dejavnik upoštevani in sešteti deleži odgovorov respondentov "Popolnoma se strinjam" in "Se strinjam", izločeni pa so odgovori "Sploh se ne strinjam" , "Se ne strinjam" in "Delno se strinjam".

Slika 5.7.3.1: Splošna ocena vsebine študijskega programa

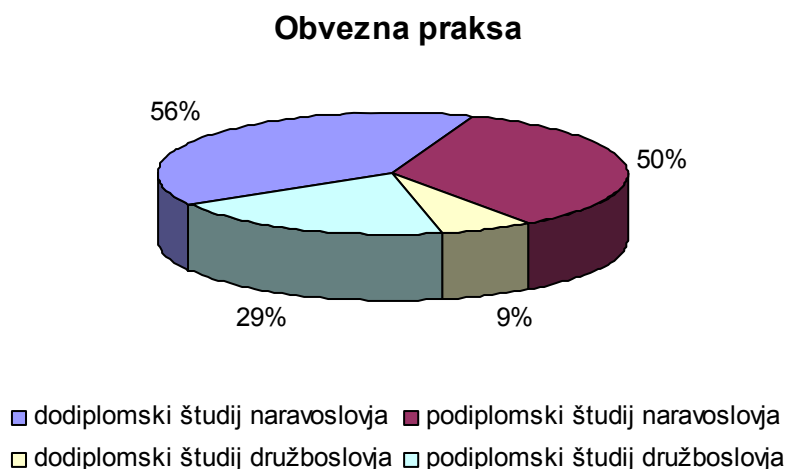
Najbolj izstopa strinjanje vseh anketiranih, da so vaje, seminarji in predavanja zanimiva (s tem se strinja 94%), smiselno povezana (92%), razumljiva (91%) in sodobna (90%). 85% se jih tudi strinja, da so predavanja usmerjena v reševanje problemov ter široko zastavljena. Najmanj (40%) anketirancev, pa se strinja, da so zastavljena teoretično. Zahtevnost predavanj se je izkazala za nekoliko višjo pri dodiplomskih študentih (za 8%).

Povezanost teorije s prakso

Na kakovost študija kaže tudi dobra povezava med teorijo in prakso, zato sem preverjala v koliko primerih so imeli respondenti na študiju v tujini vključeno tudi prakso.

Na dodiplomskem študiju naravoslovnih ved je imelo vključeno obvezno prakso 56% študentov ter na podiplomskem 50% študentov, medtem ko je opravljanje prakse redkost tudi pri študiju družboslovja v tujini saj jo je opravljal le 9% dodiplomskih in 29% podiplomskih študentov.

Slika 5.7.3.2: Vključenost obvezne študijske prakse glede na stopnjo in smer študija

Kljub vsemu se je večina respondentov popolnoma ali delno strinjala s trditvijo, da njihov študijski program nudi dovolj praktičnega znanja za opravljanje dela na področju za katerega so se izobraževali. Pri študentih družboslovja je na obeh stopnjah enak delež strinjanja (95%), medtem ko je pri dodiplomskih študentih naravoslovja delež občutneje manjši (88%) v primerjavi z njihovimi podiplomskimi študenti, ki so se vsi strinjali, da so prejeli dovolj praktičnega znanja za samostojno opravljanje dela na področju katerega so se izobraževali.

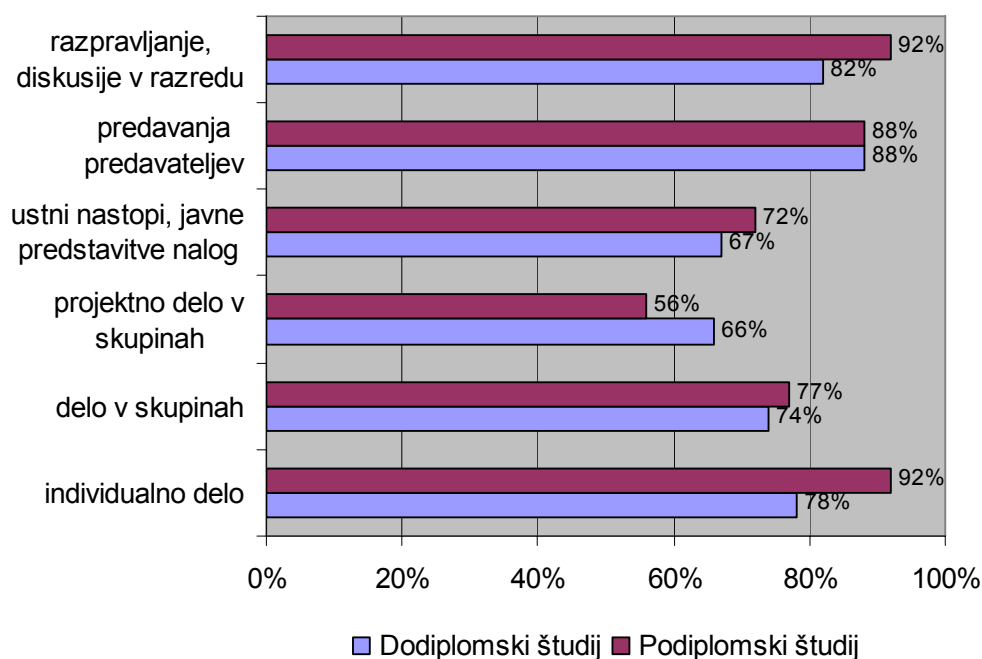
5.7.4 Ocenjevanje pedagoškega dela

Na fakultetah članicah Univerze v Ljubljani pri metodah predstavljanja snovi še vedno prevladujejo pasivne učne metode, kjer je poudarjena vloga profesorja kot edinega vira informacij in znanja, saj je dajanje snovi največkrat frontalno in poteka predvsem na podlagi predavanj. Premalo se poudarjata aktivna vloga študentov in svetovalno-usmerjevalna vloga profesorjev. Diskusije in razprave po eni strani krepijo motivacijo študentov za študij ter na drugi pripomorejo k oblikovanju in krepitvi prožnosti, sposobnosti oblikovanja lastnega kritičnega mnenja, komunikacijskih veščin, pripravljenosti na vključevanje v timsko delo, sposobnosti učinkovite uporabe znanja pri reševanju aktualnih težav, ki danes nakazujejo temelje virov uspešnosti

posameznika. Ob tem so predavanja po mnenju študentov večinoma teoretično zastavljena in zahtevna, pri dajanju snovi pa pedagoški delavci najpogosteje uporabljajo vizualne pripomočke, manj pa je zastopana uporaba informacijske tehnologije. (Dolničar in drugi 2002: 57)

V zvezi z visokošolskim poučevanjem Barica Marentič Požarnik navaja naslednje tradicionalne predpostavke: tisti, ki poseduje neko znanje, ga lahko preko predavanj neposredno prenaša na tistega, ki ga posluša; najprimernejši način takega prenosa so predavanja. Avtorica navaja, da študijski in raziskovalni dosežki ne podpirajo te predpostavke. Študenti to znanje kopičijo kot »zalogo«, vendar ga v primernih trenutkih ne znajo priklicati in uporabiti v novih okoliščinah, kot je reševanje poklicnih problemov. Tako učenje tudi ne ustreza hitremu naraščanju informacij v vseh strokah, predvsem zato, ker obstaja možnost računalniškega shranjevanja in iskanja informacij. Avtorica še predlaga, da bi pasivno učenje nadomestili z aktivnim, pristnim učenjem, za katerega je značilno razumevanje področja v srž problema, prenos znanja na drugo področje in reflektiranje o procesu lastnega učenja – vse te značilnosti ima problemsko zasnovan študij (glej Marentič Požarnik 1998).

Slika 5.7.4.1: Pedagoški pristopi, ki se vedno oziroma pogosto uporabljajo v pedagoškem procesu glede na stopnjo študija

Pri proučevanju posameznih pedagoških pristopov sem ugotavljala razlike glede na stopnjo študija. Rezultati so pokazali, da je tradicionalen način poučevanja oziroma frontalno podajanje snovi še vedno v veliki meri prisotno tudi na tujih univerzah, tako na dodiplomski kot podiplomski stopnji študija, saj je kot eno od pogostih metod navedlo kar 88% vseh respondentov. Vendar večinoma v kombinaciji z drugimi metodami kot so diskusije študentov in individualno delo, ki ju 92% študentov magistrskega študija navaja kot najpogostejši uporabljeni metodi v pedagoškem procesu v tujini. Še najmanj se uporablja projektno delo v skupinah na podiplomskem študiju (glej sliko 5.7.4.1).

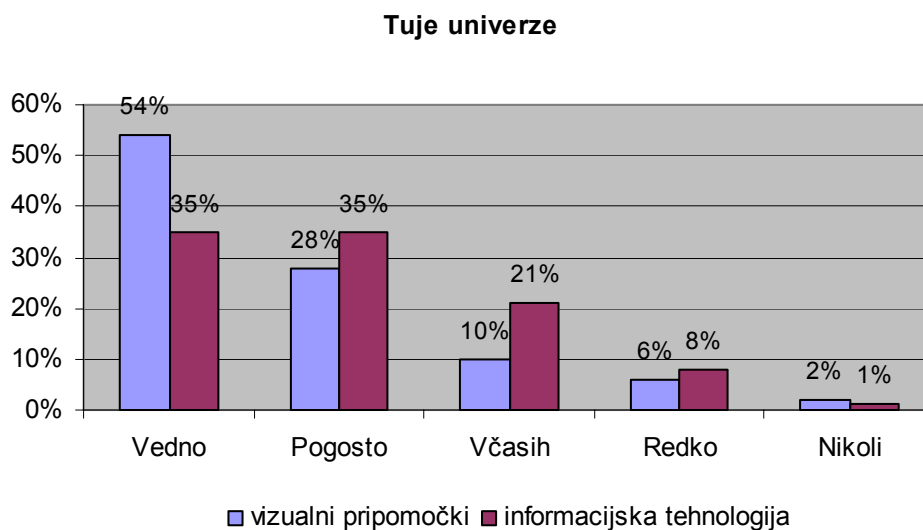
Uporaba učnih pripomočkov

Z razvojem informacijske tehnologije je prišlo do velikih sprememb tudi v izobraževanju. Informacijska tehnologija predvsem spreminja način vstopanja ljudi v odnos z informacijami in drug z drugim. Preoblikovala je način poučevanja, učenja in zato je še toliko bolj pomembno, da je vključena v vse učne programe.

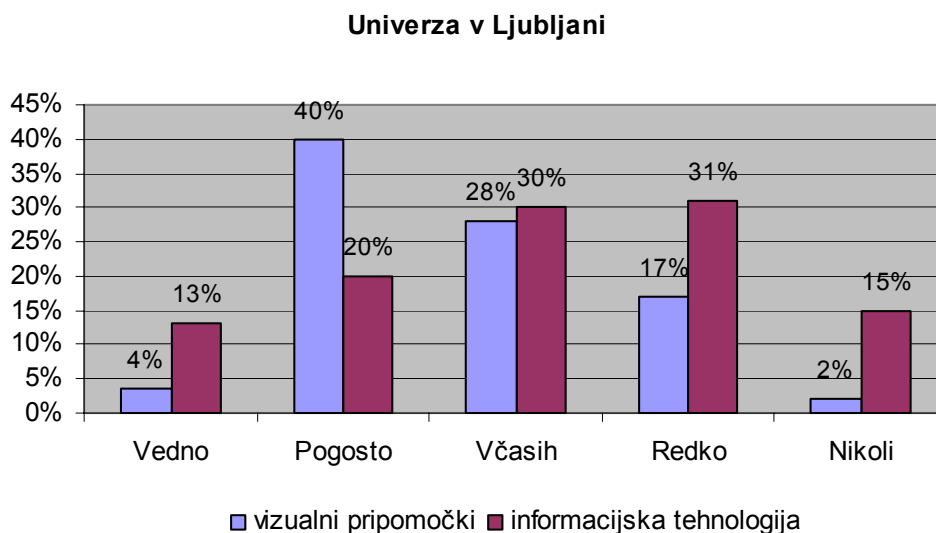
H kakovosti pedagoških pristopov prispeva tudi uporaba različnih učnih pripomočkov. Ker se ti glede na različne smeri razlikujejo, sem poskušala izbrati najbolj razširjene, tiste, ki se danes uporabljajo bolj ali manj povsod, tudi pri nas.

Primerjala sem rabo dveh pripomočkov pri poučevanju, in sicer vizualne pripomočke (prosojnice, diapozitive, video posnetke, power point,...) ter informacijsko tehnologijo (internet, ustrezni programi, podatkovne baze,...). Rezultati so pokazali, da je raba vizualnih pripomočkov v tujini (vedno ali pogosto je odgovorilo 82% respondentov) bolj razširjena kot raba informacijske tehnologije (vedno ali pogosto je odgovorilo 70% respondentov). Vendar v primerjavi z ocenami študentov s fakultet Univerze v Ljubljani iz leta 2002 je odstotek uporabe vizualnih pripomočkov za 29% višji in še višji (za 47%) pri uporabi informacijske tehnologije na tujih izobraževalnih institucijah.

Slika 5.7.4.2: Uporaba vizualnih pripomočkov in informacijske tehnologije pri poučevanju na tujih univerzah

Slika 5.7.4.3: Uporaba vizualnih pripomočkov in informacijske tehnologije pri poučevanju na fakultetah članicah Univerze v Ljubljani

Vir: Dolničar in drugi 2002.

5.7.5 Ocenjevanje pedagoškega osebja

Vedno bolj smo priče »masifikaciji« vpisa na visokošolske ustanove. V nekaterih državah se to dogaja zato, ker je rodnost velika, pri nas pa s tem kratkoročno rešujemo problem brezposelnosti mladine, ki je dokončala srednješolsko izobraževanje. A s povečanim vpisom na visokošolske institucije nastajajo novi izzivi. Ker visokemu vpisu ne sledita tudi dodatno zaposlovanje učiteljev in skrb za visokošolsko infrastrukturo, se s tem nujno niža kakovost študija.

Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja je eno izmed meril kakovosti terciarnega izobraževanja, kjer manjše razmerje praviloma omogoča večjo kvaliteto. V Sloveniji se to razmerje sicer nekoliko izboljšuje, vendar je število študentov na pedagoškega delavca v primerjavi z drugimi evropskimi državami precej visoko (Umar 2007:3).

Ob tem se predpostavlja, da razmerje odraža obremenjenost pedagoškega osebja in da manjša obremenjenost pomeni več možnosti aktivnejših študijskih oblik in s tem bolj kakovostno izobraževanje. V Sloveniji je razmerje bistveno slabše kot v povprečju držav OECD in v večini držav EU. V šolskem letu 2004/2005 je znašalo 22,6 študenta na enega pedagoškega delavca v terciarnem izobraževanju. Slovenija torej zaostaja za povprečjem OECD (14,9) in večino držav EU (Umar 2006: 4).

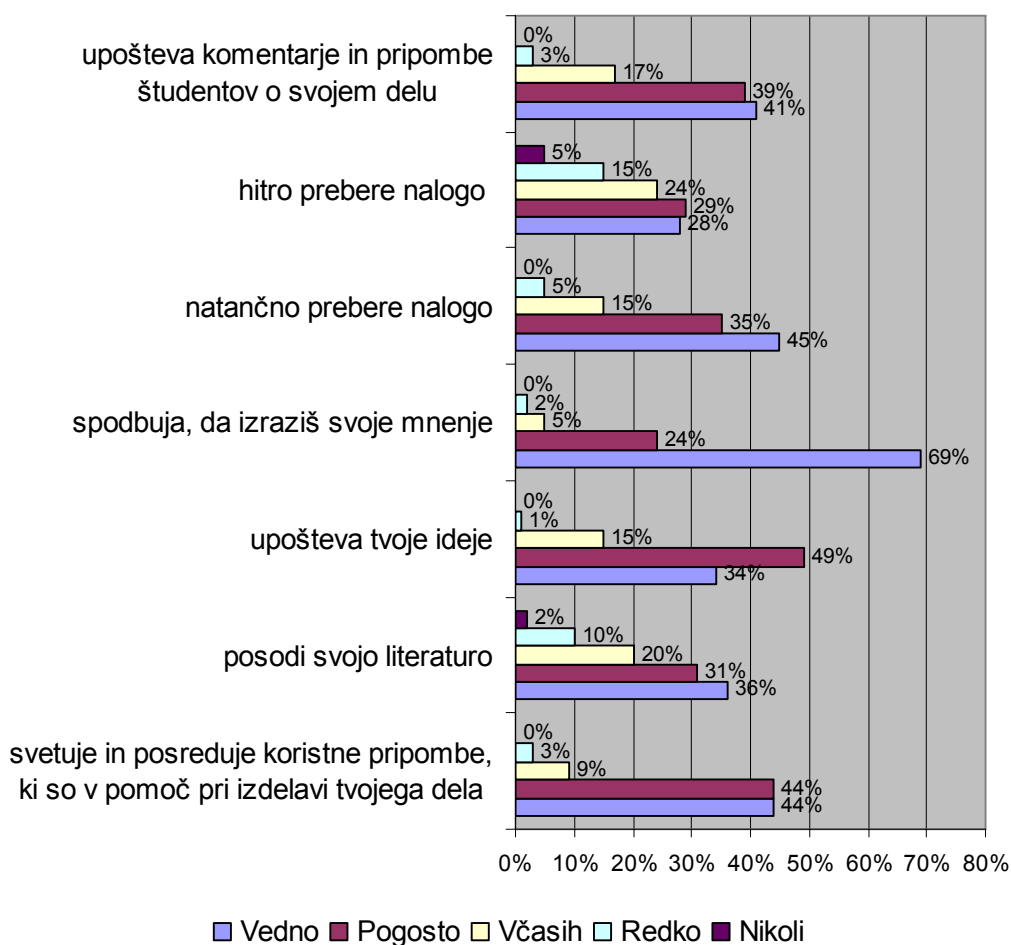
Tabela 5.7.5.1: Razmerje akademski delavec / študent po državah, 2001

Država	Število študentov na akademskega delavca
Avstrija	15,8
Finska	16,8
Nemčija	12,3
Irska	16
Japonska	11,3
Švedska	9,3
VB	17,6
ZDA	13,7
Češka	12,7
Madžarska	13,3
Poljska	16,2

Vir: Ratio of students to teaching class in public and private institutions 2001.

Ob predpostavki, da imajo države iz katerih prihajajo respondenti bistveno boljši položaj glede razmerja med številom študentov in številom akademskega osebja in s tem tudi večje možnosti za bolj osebni odnos, me je zanimalo kako so bili študenti zadovoljni s pedagoškim delom svojega mentorja pri raziskovalnem delu, v okviru projektov, seminarjev,...

Slika 5.7.5.1: Dejavnosti mentorjev

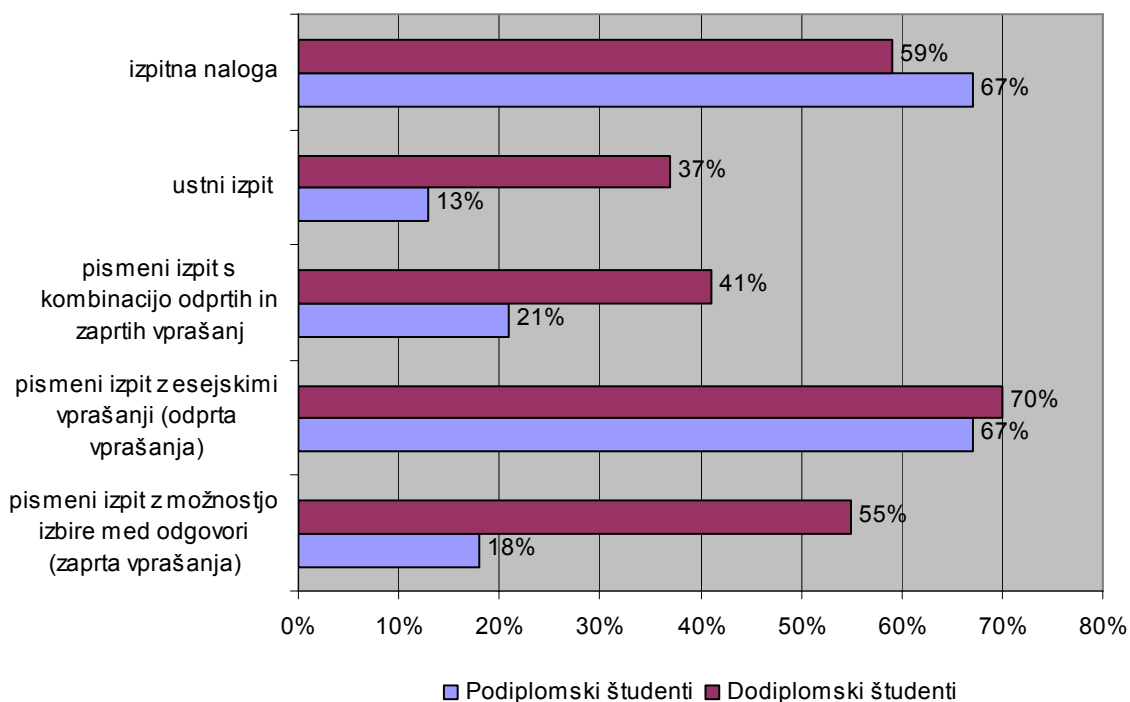
Respondenti so najbolj ocenili mentorjevo spodbudo pri izražanju študentovega mnenja, saj jih je kar 93% odgovorilo, da jih mentor vedno oziroma pogosto spodbuja k izražanju mnenj. Pogosto jim tudi svetuje in posreduje koristne pripombe, ki so v jim v pomoč pri izdelavi njihovega dela (88%). Še najbolj pa so bili kritični do mentorjev pri hitrosti branja naloge saj se jih kar 20% strinja, da nikoli oziroma redkokdaj hitro preberejo nalogo.

Preverjanje znanja

Zanimalo me je kakšno je mnenje študentov o načinih preverjanja znanja, ki se jih uporablja v tujini.

Iz slike 5.7.5.2 je razvidno, da se na podiplomskem študiju najpogosteje (67%) uporablja pismeni izpit z esejskimi vprašanji in izpitna naloga. Tudi na dodiplomskem študiju prevladuje (70%) pismeni izpit z esejskimi vprašanji. Medtem ko se pismenega izpita z možnostjo izbire med odgovori (zaprta vprašanja) za 37% več poslužujejo na dodiplomskem študiju.

Slika 5.7.5.2: Najbolj pogosti načini preverjanja znanja glede na stopnjo študija

5.7.6 Splošno zadovoljstvo z institucijo

Na kakovost podajanja snovi in sprejemanja učne snovi imajo med drugimi velik vpliv tudi fizični dejavniki (študijski prostori, knjižnica, računalniki,...). Respondenti so ocenjevali splošno zadovoljstvo že omenjenih dejavnikov, od popolnoma sem zadovoljen do sploh nisem zadovoljen.

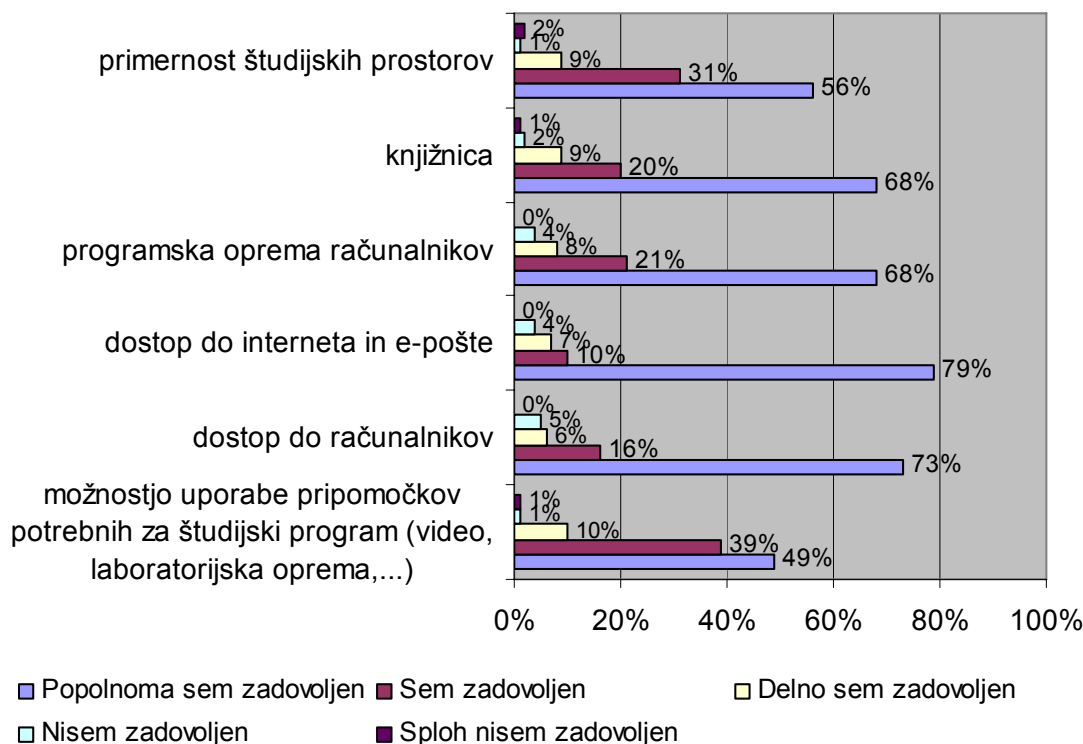
V današnjem času postaja informacijska tehnologija nepogrešljivi del vsakdanjega življenja, zato je uporaba le-te v izobraževanju eden od indikatorjev kakovosti študija. Tudi dobra knjižnična informacijska podpora je bistvena za kakovost študija in

raziskovanja, na podlagi česar je stanje visokošolskih knjižnic tudi eden od kazalcev kakovosti neke univerze in nacionalnega visokošolskega sistema. To lahko postane tudi vodilo študentom pri izbiri univerze, kjer bodo študirali.

Izkušnje študentov glede primernosti študijskih prostorov na slovenskih fakultetah niso vedno pozitivne. Predvsem predstavljajo problem družboslovne in humanistične fakultete kjer se, predvsem na dodiplomski stopnji, rado dogaja, da zaradi prenatrpanosti predavalnic študenti na predavanju ostanejo brez sedeža. Veliko pripomb se sliši tudi na račun zastarele infrastrukture in omejenega dostopa do računalnikov ter interneta zaradi prestare programske opreme.

Zato me je zanimala ocena študentov glede dostopnosti do računalnikov, interneta in opremljenosti računalnikov s sodobno programsko opremo na tujih fakultetah. Meddrugim so ocenjevali tudi zadovoljstvo možnosti uporabe študijskih pripomočkov kot je na primer laboratorijska oprema pri naravoslovnih predmetih, primernost študijskih prostorov in nenazadnje zadovoljstvo s knjižnico na njihovi fakulteti.

Slika 5.7.6.1: Splošno zadovoljstvo z informacijsko tehnologijo na fakulteti in njeno infrastrukturo

Slika 5.7.6.1 prikazuje primerjavo v zadovoljstvu študentov s posameznimi ugodnostmi, ki jim jih nudijo fakultete v tujini. Izkazalo se je, da so kar v večini študenti vseh smeri in stopenj zadovoljni z računalniki, ki so jim na voljo in dostopom do svetovnega spleta (89% vseh respondentov je popolnoma zadovoljnih oziroma zadovoljnih) na svojih institucijah.

Študenti naravoslovja in tehnike pa so najbolj izpostavili svoje zadovoljstvo s knjižnico in primernostjo študijskih prostorov (92% vseh je popolnoma zadovoljnih ali zadovoljnih tako s knjižnico kot tudi študijskimi prostori).

5.7.7 Zaposlitvene možnosti po pridobljeni izobrazbi v tujini

Tri četrtine respondentov ocenjuje, da po pridobljeni izobrazbi v tujini niso oziroma ne bodo imeli težav pri iskanju zaposlitve. Razlike v odgovorih med respondenti glede na spol so očitne. Ženske so za polovico bolj pesimistične glede zaposlitvenih možnosti kot so njihovi moški kolegi. Kar 32% ženk ocenjuje, da bodo ali so imele težave pri iskanju zaposlitve, medtem ko je le 19% moških tega mnenja.

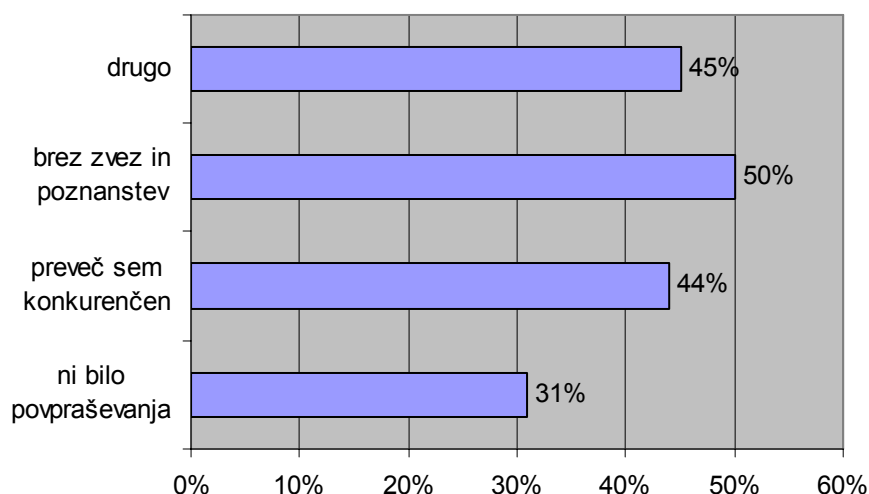
Nadalje rezultati pokažejo, da je imelo težave z iskanjem zaposlitve 20% vseh danes že zaposlenih žensk, 56% vseh žensk s statusom študentke ali raziskovalke pa predvideva, da se bodo s težavami pri iskanju zaposlitve še srečale. Očitno so ženske še vedno pod vplivom dominantnega položaja moških na trgu dela in s svojim pesimističnim odzivom sebe že v naprej postavljajo v podrejeni položaj.

Percepcija težav pri zaposlovanju po končanem študiju

Večina respondentov je s pridobljeno izobrazbo v tujini precej samozavestna pri vstopanju na slovenski trg dela. Le četrtina jih ocenjuje, da so oziroma bodo po končanem študiju v tujini imeli težave pri iskanju zaposlitve. Vsi tisti, ki so študij že zaključili in imeli težave pri zaposlitvi, od tega je 50% moških in prav toliko žensk,

največkrat navaja, da so težave nastopile, ker niso imeli zvez in poznanstev (50%) oziroma ker so bili s pridobljeno izobrazbo preveč konkurenčni (44%) v primerjavi z drugimi kandidati, ki so se potegovali za isto delovno mesto. 31% jih je menilo, da za poklic za katerega so se izobraževali ni bilo povpraševanja, 50% pa je navedlo druge razloge kot so nezadostne izkušnje, premalo cenjeno znanje pridobljeno v tujini idr. (glej sliko 5.7.7.1).

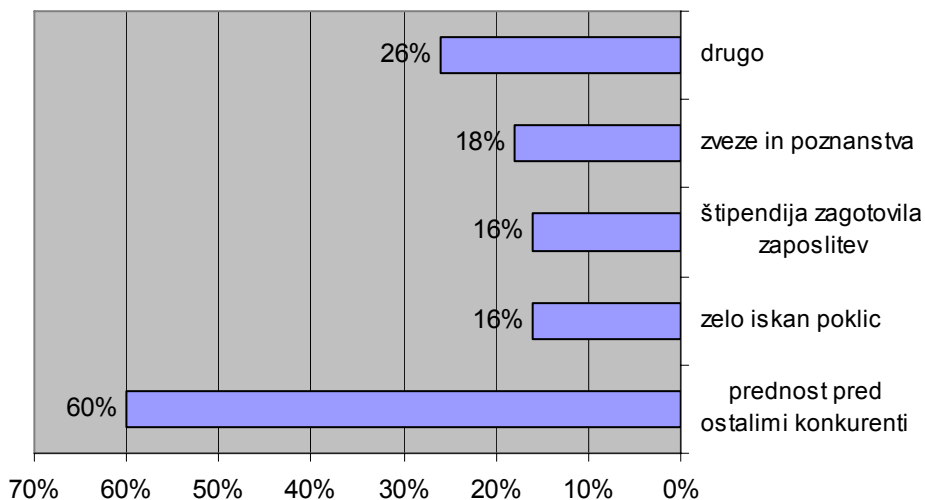
Slika 5.7.7.1: Vzroki težav pri iskanju zaposlitve po zaključku študija v tujini

Pri tri četrtini vseh respondentov, ki so ocenili, da z zaposlitvijo niso oziroma ne bodo imeli težav, se je izkazalo, da je več žensk (52%), ki so se težavam pri iskanju zaposlitve izognile. Zanimivo, da je prej več (56%) študentk oziroma raziskovalk ocenilo, da se bodo srečale s težavami pri iskanju zaposlitve po zaključku študija.

Vsi tisti, ki so študij že zaključili so največkrat (60%) ocenili, da zaradi svojih prednosti pred ostalimi kandidati niso imeli težav pri zaposlitvi. 18% se jih je poslužilo tudi zvez in poznanstev, 16% pa si je zaposlitev zagotovilo s štipendijo. 16% je bilo tudi mnenja, da je njihov poklic eden bolj iskanih v Sloveniji. Ostali (26%) so se bodisi zaposlili v tujini, bodisi so bili zaposleni že med študijem in so se morebitnim težavam pri iskanju službe na ta način izognili (glej sliko 5.7.7.2).

Slika 5.7.7.2: Vzroki uspešnega iskanja zaposlitve po zaključku študija v tujini

Potreben čas iskanja zaposlitve po končanem študiju

Za večino tistih (73%), ki z iskanjem zaposlitve po zaključku študija ni imela težav, je bil razlog ta, da jih je zaposlitev v Sloveniji že čakala (64%). 18% se jih je zaposlilo v manj kot enem mesecu, 12% v roku dveh mesecev, 6% pa v roku pol leta.

Tisti, ki so ocenili, da so težave pri iskanju zaposlitve imeli (27%), je večina porabila nekaj mesecev za iskanje svoje službe, in sicer 22% jih je potrebovalo dva meseca do pol leta, 22% pa jih zaposlitev še išče.

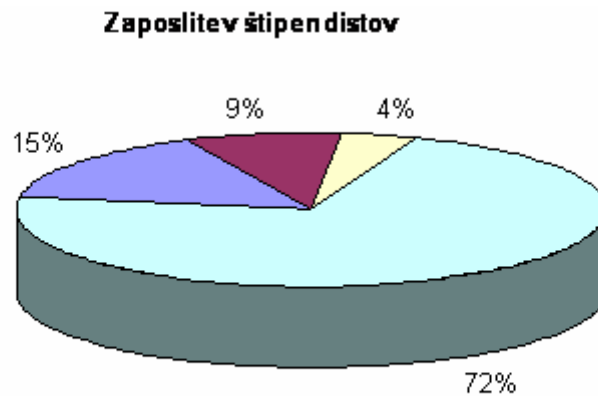
Razmeroma hitro se je večina respondentov po končanem študiju v tujini tudi zaposlila. Večina (52% podiplomskih in 30% dodiplomskih študentov) navaja, da se je v Sloveniji zaposlila takoj po končanem študiju, ker jih je zaposlitev že čakala oziroma vsaj v manj kot enem mesecu po vrnitvi. Dodiplomski študenti so porabili za malenkost več časa pri iskanju zaposlitve, saj jih je 29% potrebovalo dva meseca ali več, da so se zaposlili medtem ko je ta delež pri podiplomskih študentih le 12%. Je pa enak (5%) delež respondentov pri obeh stopnjah, ki so še brez zaposlitve.

Slika 5.7.7.3: Potreben čas iskanja zaposlitve po zaključku študija v tujini

Slika 5.7.7.4 prikazuje stanje štipendistov Ad future po zaključku študija od leta 2003. Pri 70% zaključenosti študija vseh štipendistov Ad future je 72% delež tistih dodiplomskih oziroma podiplomskih študentov, ki so se že zaposlili.

Slika 5.7.7.4: Stanje štipendistov Ad futura po zaključku študija od leta 2003 dalje

5.7.7.1 ■ odlog zaposlitve ■ brezposelnost ■ vračilo štipendije ■ zaposlenost

Vir: Ad futura, Poslovno poročilo 2006.

Najmanj od vseh (4%) štipendistov se odloči za vračanje štipendije. Nekateri, ki ne zaključijo študija v dogovorjenem času, so primorani vračati. V večini primerov pride

do vračila, ko študent ugotovi, da bi se po zaključku študija tudi zaposlil v tujini. Štipendista pogodbene obveznosti zavezujejo, da se zaposli v Sloveniji za vsaj toliko časa kolikor je prejemal štipendijo, v nasprotnem primeru mora štipendijo vrniti. Če pa štipendist želi nadaljevati študij na višji stopnji, ima možnost odloga zaposlitve, vendar največ do pet let.

Brezposelnost štipendisti dokazujejo s predložitvijo potrdila o vpisu v evidenco brezposelnih oseb na Zavodu RS za zaposlovanje. Podatki kažejo, da je 9% tistih, ki so študij za katerega so prejemali štipendijo zaključili, brezposelnih. To so predvsem posamezniki z družboslovno izobrazbo in poklicem, za katerim je na slovenskem trgu dela premalo povpraševanja.

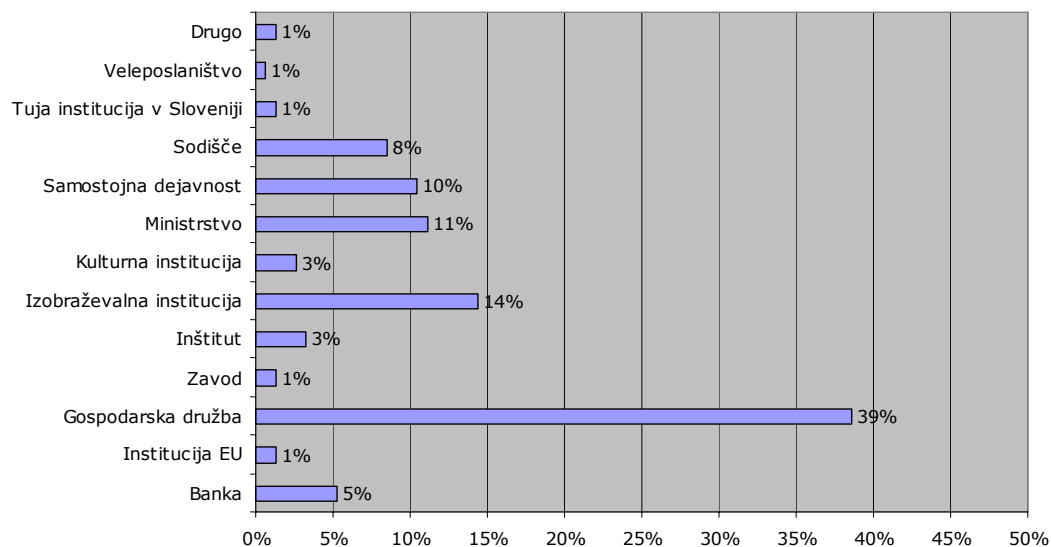
Zaposlovanje glede na velikost podjetja, sektor in geografski položaj

Respondenti so v odgovorih na vprašanje o najbolj zaželenem službovanju izražali najmočnejše (65%) aspiracije po privatnih službah tako tisti, ki so s študijem že zaključili, kot tudi tisti, ki jih iskanje zaposlitve še čaka. Glede na trenutno stanje zaposlenih, jih je tudi dejansko največ (38%) zaposlenih v privatnem sektorju, vendar javni sektor ne zaostaja, saj jih je tam zaposlenih 36% posameznikov z izobrazbo pridobljeno v tujini (glej sliko 5.7.7.6). Tradicija državnih služb, ki v percepciji ljudi predstavljajo večjo varnost, se ne izkazuje več za močno zasidrano med mlajšimi generacijami. Verjetno je plačilo tisti dejavnik, ki kroji želje mladih po zaposlovanju glede na sektor.

Mnogo manj si respondenti želijo zaposlitve v večjih (32%) ali srednje velikih podjetjih (29%) kljub temu, da jih je trenutno več (29 %) zaposlenih v večjem podjetju.

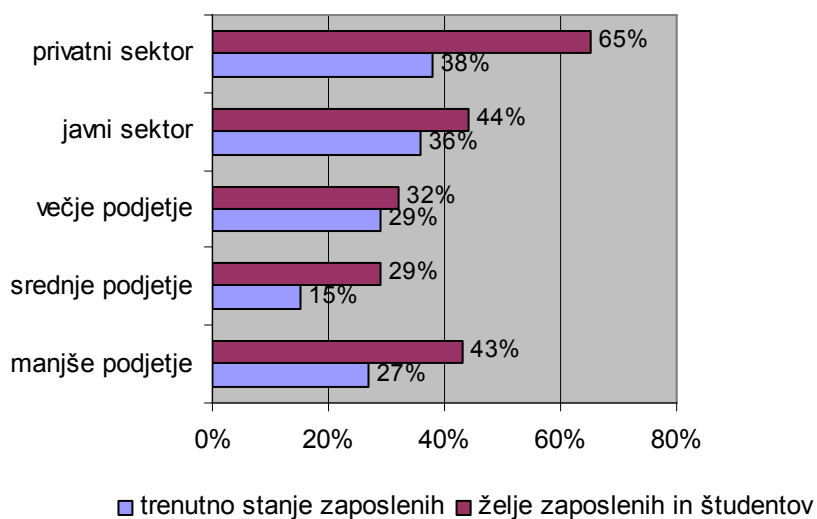
Zanimiv je tudi podatek, da je razmerje med štipendisti zaposlenimi v javnih službah in državnih službah približno enakovredno (glej sliko 5.7.7.5).

Slika 5.7.7.5: Zaposlitev študentov Ad futura od leta 2003 dalje

Vir: Ad futura, statistično poročilo 2007.

Slika 5.7.7.6: Stanje in želje kandidatov z izobrazbo iz tujine pri zaposlovanju glede na sektor in velikost podjetja

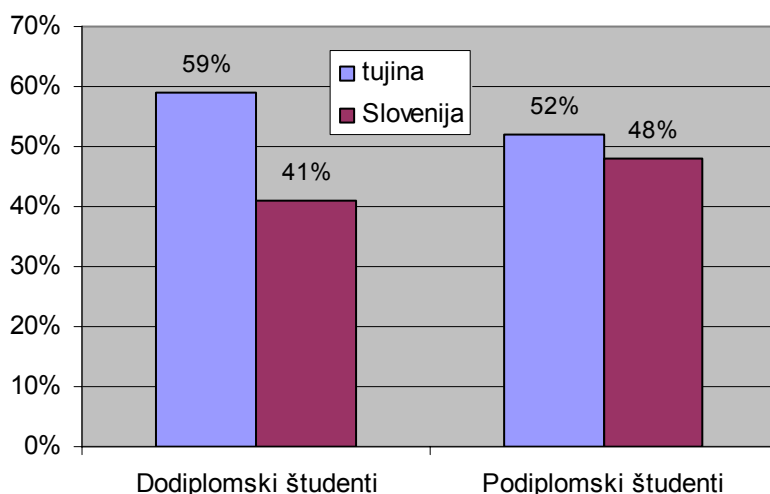

Glede na pričakovane bolj odprte možnosti migracijskih procesov znotraj Evropske unije tako v izobraževalnem procesu kot na trgu delovne sile (posebej izobražene), me ne preseneča podatek, da se večina respondentov želi tudi zaposliti v tujini. Kot rečeno imajo štipendisti Ad future to omejitev, da bodisi štipendijo v celoti vrnejo bodisi se zaposlijo v Sloveniji vsaj za toliko časa kolikor so prejeli štipendijo. Večina se jih odloči za zadnjo možnost.

Ne preseneča podatek, da je večji delež dodiplomskih študentov, ki bi tudi poklicno delo opravljali v tujini (glej sliko 5.7.7.7).

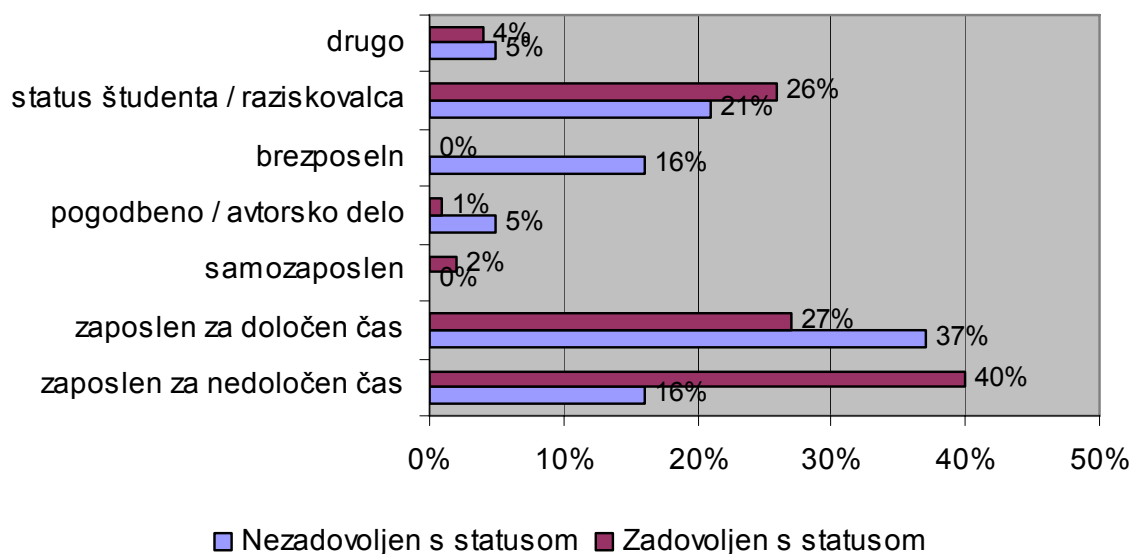
Slovenija nima dovolj ljudi za ohranjanje gospodarske rasti. Že tako je domačih delavcev na tako majhnem območju premalo niti nimamo vedno najboljših ljudi za vsa področja. Na slovenskem trgu dela bodo po Tajnikarjevem mnenju čedalje večje težave z zagotavljanjem dobrega kadra. Zato se morajo lastniki kapitala zavedati, da je treba delavce dobro plačati, sicer bodo odšli drugam. Ključno za dobra podjetja na zahodu je najti dobre ljudi, jih zadržati in umestiti v dobro organizacijsko strukturo. Poleg tega si je denar vedno mogoče izposoditi na banki, znanje in zamisli pa je mogoče dobiti le od ljudi. In za pritegnitev dobrih kadrov, kakršni so tudi štipendisti Ad future, je treba imeti delovna mesta z ustreznimi nagradami, v nasprotnem primeru bodo poiskali delo drugje (Tajnikar v Delu 2007).

Slika 5.7.7.7: Delež študentov glede na stopnjo študija, ki bi želeli poklicno delo opravljati v Sloveniji oziroma v tujini

Slovenija mnogim respondentom ponuja premajhne ali zelo slabe možnosti za napredovanje v karieri. Zato si po mnenju respondentov večina želi živeti in kariero nadaljevati v okolju, ki spodbuja delavnost in ceni njihovo ustvarjalnost, učinkovitost in uspešnost. Želijo živeti v državi, kjer odobravajo kulturne in narodnostne razlike in kjer ni zavisti, kot jo zaradi svoje majhnosti prenese Slovenija. Tudi klientalizem in politična obremenjenost naj bi bila v tujini manj prisotna. Ampak na prvem mestu jim izziv za delo v tujini predvsem predstavlja večji zaslužek. Pri tem navajajo, da doma ne želijo delati cele dneve za nizko plačo. Eden od razlogov je tudi pomanjkanje določenih poklicev v Sloveniji ali pa preprosto osebni razlogi, kot so medkulturne partnerske zveze, ki privedejo posameznika, da ostane v tujini.

Slika 5.7.7.8: Trenutni status respondentov glede na (ne)zadovoljstvo⁶

Večina tistih, ki so nezadovoljnih s trenutnim statusom, je zaposlena za določen čas. Podatek daje vedeti, da tudi mladi še vedno velik pomen pripisujejo zaposlitvi za nedoločen čas, ki jim verjetno predstavlja večjo sigurnost in socialno varnost. Iz tega lahko sklepam, da se je v tem primeru pokazala izrazita nefleksibilnost slovenskega

⁶ Pri zaposlitvenem statusu je bil eden od možnih odgovorov »zaposlen za (ne)določen čas« razčlenjen na polni delovni čas in polovični delovni čas. Večina respondentov je odgovarjala, da so zaposleni za polni delovni čas, zato v grafu nisem posebej izpostavila tistih dveh, ki sta navedla, da sta zaposlena za polovični delovni čas.

trga dela. Razlog gre verjetno iskati v neustrezni davčni zakonodaji, saj delodajalce enako obremenjuje, če zaposleni dela štiri ali osem ur. Vendar verjamem, da bi se s spremembo teh pravil našla rešitev za marsikoga, predvsem pa populacijo visoko izobraženih žensk, ki njihova kariera zaradi materinstva trpi bolj kot pa pri očetih in obratno.

5.8 Povzetek analize in preverjanje hipotez

Izsledki raziskave kažejo, da si je večina respondentov izbrala univerzo znotraj EU. Najbolj zaželena destinacija je Velika Britanija kjer študira oziroma je študiralo največ štipendistov Ad future, in sicer na svetovno znanih univerzah kot so University of Cambridge, University of Oxford, LSE in druge. Gotovo pa je pomemben razlog za širitev kroga držav znotraj EU, v katerih študenti in študentke želijo opraviti študij, tudi vpliv vključitve Slovenije v Evropsko unijo. Skleпам tudi, da gre za povezavo med izbiro študija v tujini in znanjem tujega jezika, saj je več kot polovica respondentov bila oziroma je še na študiju v angleško govorečih državah kot so Velika Britanija, ZDA, Kanada ali Avstralija.

Kakovost študija kot vzrok odhoda študentov v tujino

Razlogi, ki vodijo študente na študij v tujino so različni. Na podlagi empirične raziskave, v okviru projekta Kriza univerze in njena naloga v naslednjem tisočletju, je 75% slovenskih študentov kot glavni motiv za študij navedlo »pridobiti diplomu in s tem dobiti dobro zaposlitev«, na drugem mestu je bila njihova želja »po pridobitvi široke razgledanosti, ki naj bi dala temelje njihovi življenjski naravnosti«. (Majerhold in drugi 1999: 121–127). Pri tem je mogoče sklepati, da so omenjeni razlogi pri študentih, ki se odločijo za študij v tujini še nekoliko bolj izraziti.

Menim, da je v slovenskem interesu, da naše šolstvo in naše univerze postanejo konkurenčne najboljšim iz tujine. In sicer če bo imel študent na izbiro študij na neki tuji ali domači univerzi, bi moral dobro pretehtati in imeti veliko razlogov za odločitev

za študij v tujini. Tako kvaliteten in mamljiv bi moral biti študij pri nas. Zaenkrat pa je za mlade študij v tujini še vedno privlačen in še lažje dosegljiv. Številne pozitivne izkušnje in zadovoljstvo tistih, ki so študij v tujini že zaključili pričajo, da bo v današnjem globalnem svetu postala mobilnost ključnega pomena za posameznika.

Med študenti izrazito vpliva mnenje, da s študijem v tujini pridobiš *neprecenljive življenjske izkušnje*. V raziskavi »Mednarodna mobilnost in zaposljivost študentov« anketiranci za največje izkušnje izpostavijo izboljšanje znanja tujih jezikov. Sledijo jim ostale izkušnje kot so spoznavanje novih oblik dela, vzpostavitev stikov s tujimi študenti/podjetji, dvig samozavesti in druge (glej sliko A.6 v prilogi).

Analiza raziskave je pokazala, da je takoj za *pridobljenimi življenjskimi izkušnjami* kot velik dejavnik za odhod v tujino predstavljala za študente *boljša kakovost študija*, in sicer za študente družboslovja celo bolj kot za študente naravoslovja. Naslednji dejavnik, ki je zelo močno vplival na odločitev študentov za študij v tujini so še *boljše možnosti za razvoj poklicne kariere*. Zanimivo pri tem je, da so študenti naravoslovja pokazali precej mlačno odzivnost glede morebitnih boljših poklicnih možnosti z diplomo iz tujine, medtem ko so na drugi strani študenti družboslovja temu pripisovali velik pomen. Predvidevam, da gre tukaj za zavedanje, da je zaradi popularizacije študija družboslovja med mladimi, na trgu dela njihova možnost za zaposlitev omejena. Zato se jih kar precej strinja, da so z diplomo iz tujine bolj konkurenčni na trgu dela. Se je pa zato izkazalo, da je bil večji razlog pri odločitvi študentov za študij naravoslovja v tujini *neobstoječ študijski program* na slovenskih fakultetah. Skleпам lahko, da kvaliteta znanja pridobljena na tuji instituciji, ni bil prevladujoč dejavnik za odločitev mladih za študij v tujini, ampak je bil dovolj močen zaradi katerega so raje izbrali tujino. Iz tega vidika lahko hipotezo, da je večja kakovost študija v tujini eden izmed pomembnih razlogov za odhod študentov iz Slovenije, potrdim.

Večina respondentov je zelo pozitivno ocenila kakovost študijskih programov na njihovi instituciji. Kljub temu, da v pedagoškem procesu v tujini tudi še vedno prevladuje frontalno podajanje snovi, večinoma poteka vzporedno z drugimi metodami kot so diskusije in individualno delo študentov. Zelo popularni so tako imenovani »case studies« oziroma študije primerov. Zanimiva je primerjava mnenj med posamezniki z izkušnjami s študijem v tujini in študenti Univerze v Ljubljani

glede uporabe učnih pripomočkov. Tako se vizualni pripomočki kot so prosojnice, video posnetki, power point itd. na večini tujih institucij vedno uporabljajo, medtem ko se po mnenju študentov ljubljanskih fakultet le pogosto oziroma včasih. Enako velja za informacijsko tehnologijo. Poleg tega so razmere pri razmerju med številom študentov in številom akademskega osebja v tujini bistveno boljše, zato niti ne preseneča podatek iz raziskave, da je na tujih izobraževalnih institucijah več osebnega odnosa med profesorjem in študentom. Dejstvo je, da bi se danes skoraj vsi respondenti ponovno odločili za študij v tujini, a malenkost manj je tistih, ki bi ponovno izbrali isto fakulteto.

Nevarnost bega možganov

Za majhno državo je vsaka emigracija najbolj usposobljenih kadrov velika izguba. Zato so ustrezne politike in ukrepi še toliko bolj pomembni. Najbolj usposobljeni so v bistvu motor razvoja. Znanje in ljudje pa so na sploh omejen vir, ki je ključen za gospodarsko rast in večjo konkurenčnost. V ta namen je potrebno spodbujati povečanje izobrazbene ravni, kompetenc, usposobljenosti in veščine posameznikov, tudi s pridobivanjem tujih praks. Vendar si je na drugi strani potem potrebno še bolj prizadevati za njihovo vrnitev in nenazadnje znati dober kader tudi obdržati.

Deleži visoko izobraženih Slovencev na tujem se morda v številu ne zdijo visoki. Eden večjih razlogov pri štipendistih Ad future je predvsem ta, da jih pogodbeno določila zavezujejo, da se po zaključku študija vrnejo in se zaposlijo v Sloveniji za vsaj toliko časa kolikor so prejeli sredstva, v nasprotnem primeru morajo štipendijo vrniti. Podatki kažejo, da se jih velika večina tudi zares vrne in zaposli, vendar ni nujno, da v Sloveniji ostanejo za vedno. Po preteku pogodbenih obveznosti se še vedno lahko vrnejo v tujino. Glede na mednarodne zveze in poznanstva, ki so si jih v času študija v tujini ustvarili, to niti ne bi smela biti prevelika ovira.

Skrb zbuja podatek, da so glede na dosežene ocene v srednješolskem in kasneje visokošolskem izobraževanju, med respondenti najsposobnejši, ki bi teoretično lahko predstavljali velik potencial za izselitev iz Slovenije. Nenazadnje si ob dokaj visoki brezposelnosti visoko izobraženih na slovenskem trgu dela, predvsem pa boljšega

ekonomskega položaja v tujini, večina respondentov želi opravljati poklicno delo v tujini. Vzroke gre lahko iskati v pomanjkanju ustrezne politike doma, predvsem pa prisotnosti močnih in privlačnih vlečnih dejavnikov iz tujine, ki marsikateremu visoko usposobljenemu strokovnjaku predstavlja vabljivo, za Slovenijo seveda neugodno,, možnost izbire.

Eden od razlogov za pošiljanje naših študentov v tujino je priložnost za Slovenijo, da izobrazimo mlade ljudi v specialističnih disciplinah, za katere domača ponudba in povpraševanje ne zadoščata za doseganje kritične mase potrebne za doseganje zadovoljive kvalitete. Pošiljanje posameznikov na tuje je zato lahko mnogo ceneje in omogoča izbiro izobraževalnih institucij, ki nudijo največ strokovne izvedenosti. Iz raziskave je tudi razvidno, da si je večina respondentov, glede na lestvico najboljših univerz v svetu, izbrala eno boljših, če ne najboljših univerz v tujini. Ne gre pa spregledati podatka, da si je ostala tretjina izbrala univerzo, ki je celo slabše oziroma sploh ni uvrščena na lestvici v primerjavi z Univerzo v Ljubljani. Kljub temu pa ocene kažejo, da so bili na splošno s študijem v tujini vsi zelo zadovoljni. Verjetno so jim bolj kot strokovno znanje pomenile več izkušnje z življenjem v tujini.

V začetku postavljeno hipotezo o predstavljanju nevarnosti bega možganov za Slovenijo zaradi odliva študentov na študij v tujino, ne morem niti potrditi niti ovreči. Ad futura je namreč s pogodbenimi določili v večini primerov dosegla vrnitev izobraženega kadra iz tujine. Vendar vprašanje za koliko časa. Omeniti velja, da se med respondenti še vedno najde peščica brezposelnih, večina tistih z družboslovnih usmeritev, ki ne najdejo zaposlitve doma. Prav ti predstavljajo velik potencial za odhod nazaj v tujino in s tem veliko izgubo za Slovenijo. Na drugi strani pa je bilo tudi nekaj več respondentov, ki so se strinjali, da bi rajši kot v Sloveniji poklic za katerega so se izobraževali v tujini, opravljali v tujini.

Če država ne bo skrbela za to, da se v tem globalnem kontekstu na njenih tleh ne omogočijo tisti pogoji, ki niso sposobni zadržati najbolj sposobnih ljudi na domačih tleh, se nam bo zgodil beg možganov in bodo najbolj sposobni ljudje odhajali v tujino. Ta scenarij se nam ne sme zgoditi. EU nudi mladim ljudem ogromno možnosti in jim odpira okna: izmenjave študentov, izobraževanje. Mi moramo znati to najprej izkoristiti, po drugi strani pa mora tudi naša država na to primerno odgovoriti.

Poskrbeti mora, da se bodo izobraženi mladi ljudje, ob vrnitvi iz študija v tujini lahko doma znašli. Ponuditi jim mora možnosti, da to znanje, ki ga bodo prinesli s seboj, tvorno vključijo v nacionalno gospodarstvo.

Manj težav pri iskanju zaposlitve z diplomom iz tujine

Dejstvo je, da podjetja danes od diplomantov poleg teoretičnega znanja, pričakujejo tudi odgovoren odnos do dela, proaktivnost, samoiniciativnost, kreativnost, visoko motiviranost, pripravljenost do dela v multikulturnih okoljih in skupinah, pripravljenost na vseživljenjsko izobraževanje in osebni razvoj ter vse več operativnega znanja in praktičnih izkušenj.

Prehod mladih iz sfere izobraževanja v sfero dela je lahko urejen in organiziran s strani različnih dejavnikov. Podjetja, države, izobraževalni sistem in drugi si na različne načine prizadevajo olajšati prehajanja mladih v zaposlitev in njihovega položaja na trgu delovne sile. Eden uveljavljenih načinov je tudi sistem štipendiranja, ki ga za slovenske študente za študij v tujini izvaja Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije znotraj Ad futurinih programov in v skladu z Nacionalno strategijo Slovenije. Sicer je dejavnik javnega sklada pri lažjem prehodu mladih na trg dela omejen, saj zaenkrat deluje le pri selekciji smeri izobraževanja v skladu s povpraševanjem na trgu. Tako so trenutno že od leta 2005 pri dodeljevanju štipendij prednostno obravnavani študenti naravoslovja in tehnike. Glede na pomanjkanje kadra s področja naravoslovja in tehnike, naj le-ti po zaključku študija ne bi smeli imeti težav pri zaposlovanju. Vendar bodo prve analize rezultate pokazale šele v prihodnjih letih.

Čeprav kadroviki večinoma cenijo mobilnost kandidata za zaposlitev in mu diplomom iz tujine štejejo kot prednost, to še ni zagotovilo za lažje iskanje službe. Nekateri strokovnjaki ugotavljajo, da je diploma iz tujine pri iskanju ali pri zaposlovanju lahko dodatna prednost pri kandidatu, vendar sam papir ne daje zagotovila, da bo kandidat uspešen.

Izsledki raziskave kažejo, da je večina študirajočih v tujini ocenila, da po končanem študiju ne bodo oziroma niso imeli težav pri iskanju zaposlitve. Večina se je strinjala, da so imeli zaradi pridobljene izobrazbe prednost pred ostalimi konkurenti. Ostala tretjina, ki je bila mnenja, da so težave pri zaposlitvi kljub izobrazbi iz tujine imeli,, najbolj krivi pomanjkanje zvez in poznanstev. Težavo jim je predstavljalo tudi premajhno povpraševanje po njihovem poklicu. Pri tem velja omeniti, da gre tu predvsem za družboslovne poklice ali za tako imenovane eksotične poklice, za katere slovenski trg dela predstavlja relativno omejenost. Precej jih je bilo tudi mnenja, da so bili s svojo izobrazbo preveč konkurenčni na trgu dela. Verjetno gre tu predvsem za stopnjo izobrazbe kot je na primer magister režije zvoka ali pa magister organizacije rekreacije na prostem.

Na podlagi rezultatov raziskave, lahko hipotezo, ki pravi, da imajo mladi s pridobljeno izobrazbo v tujini manj težav pri iskanju zaposlitve, le delno potrdim. Kajti večina respondentov je navedla, da jih je zaposlitev doma čakala že med študijem v tujini oziroma nekateri so bili med študijem celo zaposleni. Ostali so dokaj hitro našli zaposlitev, večina v mesecu ali dveh. Nekaj pa jih je s študijem na višji stopnji nadaljevalo. Pri tem se je smiselno vprašati kako zadovoljni so s svojo zaposlitvijo in ali resnično opravljajo delo za katerega so se izobraževali v tujini. Rezultati so pokazali, da je večina s svojim trenutnim statusom zadovoljna, niso pa zadovoljni s plačilom, ker se zavedajo, da bi bilo le-to v tujini nekajkrat višje.

Ne preseneča podatek, da je večina tistih, ki so že prej navedli, da so po zaključku študija v tujini imeli težave pri iskanju zaposlitve, s svojim trenutnim statusom nezadovoljna. Izpostavljen je bil predvsem problem opravljanja dela, ki ni s področja študija in so verjetno po sili razmer bili primorani sprejeti delo z drugega področja. Problem jim predstavlja tudi zaposlitev na delovnem mestu z nižjo stopnjo izobrazbe ter zaposlitev za določen čas, ki jim očitno še vedno predstavlja manjšo socialno varnost. Opozarjajo, da je premalo spodbujena njihova kreativnost, nekateri pa se srečujejo tudi s problemom priznavanja diplome pri nas, kar za seboj potegne še dodatne težave pri zaposlovanju v Sloveniji.

6. ZAKLJUČEK

V Evropi se izrazito zvišujejo izobrazbene zahteve bodisi zaradi potreb konkurenčnosti gospodarstva in novih tehnologij bodisi zaradi ugotovitev, da ima znanje ključno vlogo pri prilagajanju in prožnosti, ki sta potrebna za uspešno in učinkovito delovanje sodobnih družb. Podjetja bodo zaradi globalizacije morala za svoj obstoj biti vedno bolj inovativna, zato bodo potrebovala tudi vse več veliko bolj konkurenčnih, proaktivnih in samoiniciativnih ljudi, med katere lahko štejemo tudi potencialne kandidate z diplomo iz tujine. Prav veščine globalnega znanja kot je poznavanje drugih kultur, zgodovine in geografije, pa tudi mednarodne ekonomije nasploh, znanje tujih jezikov in razvoj globalne miselnosti, dela posameznike z izkušnjami iz tujine bolj konkurenčne.

Konkurenčnost posameznika pomeni biti na isti ali malo višji ravni kot je njegov nasprotnik. V tem smislu je konkurenčnost razumljena vedno kot bitka v kateri nekdo zmaga drugi pa izgubi. Znanje ima pri tem veliko vlogo in če hoče postati konkurenčna prednost, se mora v družbi utrditi kot vrednota. V globalizaciji neizobraženi izgubljajo, medtem ko izobraženi, visoko usposobljeni in opremljeni s tujim znanjem dobivajo več. Pri tem formalna izobrazba postaja nujni, ne pa tudi zadostni pogoj za zaposlitev oziroma za boljši položaj na trgu dela. Univerzitetna izobrazba je danes neizogibna za večino bolje plačanih delovnih mest, koristne pa so tudi višje stopnje in izkušnje s tujimi praksami. Kljub nujni izobrazbi, je teoretično znanje le osnova. Vsak ambiciozen posameznik si mora prizadevati za pridobitev čim več praktičnih izkušenj. Posamezniki, ki jih zanima veliko različnih stvari in imajo široko paleto znanj, lažje pridejo do želene zaposlitve in od njih imajo tudi delodajalci večje koristi.

Zagotovo je v tujini pridobljena izobrazba prednost tam, kjer cenijo nova znanja in izkušnje, ki jih prinese tak zaposleni in teh organizacij bo v Sloveniji in v svetu zagotovo vedno več. Eden glavnih razlogov, da tovrstne mobilnosti ni še več, je verjetno pomanjkanje finančnih sredstev za financiranje tovrstnih podvigov. Posamezniki, ki se vrnejo iz tujine, so za Slovenijo pomembni, ker imajo drugačne

izkušnje, preko njih pa je lažje vzpostavljati poslovne stike in posledično širjenje trga v tujino, predvsem se pa znajo uveljaviti v interkulturnem okolju.

7. LITERATURA IN VIRI

Addeco (2002): *Zaposlovanje – Kaj je narobe z diplomanti*. Dostopno na <http://www.addeco.si/clanki/4.htm> (27. junij 2007).

Ad futura (2006): *Poslovno poročilo 2006*. Ljubljana: interno gradivo.

Balta, Gorazd (2007): *Mobilnost belih ovratnikov – zla usoda ali priložnost za Slovenijo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Beck, Ulrich (2001): *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Knjižna zbirka Temeljna dela. Ljubljana: Krtina.

Beck, Ulrich (1999): *On Insecurity and Re-defining Work*. The Jobs Letter No.102 / 30 June. Dostopno na <http://www.jobsletter.org.nz/jbl10211.htm> (20. junij 2007).

Bevc, Milena (1991): *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Didakta.

Bevc, Milena (1997): *Financiranje, razvoj in učinkovitost visokega izobraževanja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Bevc, Milena in drugi (2001): *Znanje in izobraževanje v Sloveniji v luči priključitve EU*. Raziskava v okviru projekta Strategija gospodarskega razvoja Slovenije: Slovenija v EU. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Berzelak, J. (2006): *Programski paketi za spletno anketiranje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bizjan, B. (2004): *Na profesionalno pot nepreobremenjeni s prtljago*. Dostopno na <http://www.zzsp.org/revija/2004/04-3-295-314.pdf> (30. avgust 2007).

Dolničar, Vesna, Andrej Kohont, Jana Nadoh, Tamara Povh, Andrej Vukovič, (2002): *Zadovoljstvo s kakovostjo študija na Univerzi v Ljubljani*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.

Drucker, F. P. (2001): *Managerski izzivi v 21. stoletju*. Ljubljana: GV Založba.

European Commission (2007): *Eurostat, podatkovni portal*. Dostopno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (25. avgust 2007).

Ivančič, A. (1999): *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela*. Znanstvena knjižnica. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ignjatović, Miroљjub (2006): Položaj mladih na trgu delovne sile. *IB* 40(4), 66.

Ignjatović, Miroљjub (2002): Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V Ivan Svetlik in drugi (ur.): *Politika zaposlovanja*, 12–31. Knjižna zbirka Politični procesi in inštitucije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Institute of Higher Education (2007): *Academic Ranking of World Universities*. Dostopno na <http://www.arwu.org/rank/2007/ranking2007.htm> (28. avgust 2007)

Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije (2007): *Poslovni načrt, program dela in finančni načrt za leto 2007*. Ljubljana: interno gradivo.

Jerovšek, J. (1980): *Izobrazba in ekonomska uspešnost*. Ljubljana: Univerzum.

Kim, J. (1998): Economic Analysis of Foreign Education and Students Abroad. *Journal of Development Economics* (56), 337–365.

Kocijančič, A. in drugi (2007): *Deklaracija visokošolskih in raziskovalnih partnerjev z dne 25. maja*. Dostopno na http://www.soup.si/pdf/Deklaracija_25_5_2007.pdf (27. junij 2007).

Kontler Salamon, J. (2005): Bistri gredo v Ameriko in se vrnejo. Odličnost univerz. *Delo, Sobotna priloga*, 8.10. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Sobotna+priloga&da=2005 (27. junij 2007).

Lauriol, L. in J. Sexton (2002): *Defining and measuring international flows of human resources in science and technology*. International Mobility of the Highly Skilled – OECD Paris, France 13–39. Dostopno na <http://www1.oecd.org/publications/e-book/9202011E.pdf> (25. avgust 2007).

Lowell, L. (2003): *Skilled Migration Abroad or Human Capital Flight?*. Migration Information Source, Migration Policy Institute, Georgetown University, junij 2003. Dostopno na <http://www.migrationinformation.org/USfocus/display.cfm?ID=135> (27. junij 2007).

Lončarič, Metka (2004): *Mednarodna mobilnost študentov v Sloveniji*. Diplomsko delo. Maribor: Ekonomsko - poslovna fakulteta.

Lozar Manfreda, Katja (2005): *Računalniško podprto anketiranje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: študijsko gradivo.

Macur, M. (1999): *Kakšen podiplomski študij potrebujemo?* Dostopno na <http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/znanost/mzt/raziskovalec/1999-1/Clanek12.htm> (27. junij 2007).

Malačič, Janez (2006): Mladi in starejši v pasteh sprememb na trgu dela. *IB* 40(4), 83.

Malačič, Janez (2004): *Kakšno znanje potrebujemo za gospodarski razvoj?* Ljubljana: Ekonomska fakulteta . Dostopno na http://www.pazu.si/dokumenti/25/2/2004/predavanje-Malacic_119.doc (23. junij 2007).

Malačič, Janez (2001): *Statistično ugotavljanje obsega človeškega kapitala*. Novo tisočletje - pripravljenost statistike na razumevanje in merjenje novih pojavov (Zbornik referatov 11. mednarodnega statističnega srečanja). Ljubljana: Statistični urad RS.

Majerhold K., ur. in drugi (1999): *Univerza pleše avtonomno?* Ljubljana: Študentska organizacija Univerze in zavod Radio Študent.

Marentič-Požarnik, Barica (2004): *Konstruktivizem v šoli in izobraževanje učiteljev.* Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.

Mihalič, R. (2003): *Management intelektualnega kapitala na prehodu v družbo znanja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno na http://www.drustvo-dmrs.si/e_zbornik_prvi/Prispevki/25_Mihalic_Renata.pdf (27. junij 2007).

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (2005): *Poročilo o izvedbi raziskave Evroštudent 2005.* Ljubljana. Dostopno na <http://eustudent.mvzt.gov.si/> (15. oktober 2007).

Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije (2002). Ljubljana: Uradni list RS 20. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200220&stevilka=853> (15. oktober 2007).

Pajnič, Tina (2007): *Mednarodna mobilnost in zaposljivost študentov.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Park, J. (2004): International Student Flows and R&D Spillovers. *Economics Letters* (82), 315–320.

Pivec, Franc (2007): Mariborska deklaracija o pomenu knjižnic za kakovost univerze. *Organizacija znanja* 12(1).

Polajnar, A. (2006): *Vloga bolonjskega koncepta izobraževanja za rast vrednosti slovenskega gospodarstva.* Dostopno na http://www.posvet-orodjarstvo.com/arhiv/orodjarstvo_2006/vsebina/Zbornik/Clanek_03.pdf (27. junij 2007).

Plut-Pregelj, L. (2004): *Konstruktivistične teorije znanja in šolska reforma: učitelj v vlogi učenca.* Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.

Statistični urad Republike Slovenije (2007): *SI-stat podatkovni portal in Statistični register delovno aktivnega prebivalstva*. Dostopno na <http://www.stat.si> (25. avgust 2007).

Svetličič, Marjan (2006): *Konkurenčnost gospodarstva in investicije v izobraževanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za mednarodne odnose. Dostopno na <http://www.mednarodni-odnosi.si/cmo/docs/KonkurlzobrazGV06fin.doc> (27. junij 2007).

Svetlik, Ivan (2003): *Trg delovne sile v Sloveniji v luči vključevanja v EU*. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/sgrs/raziskave/is.pdf> (27. junij 2007).

Svetlik, Ivan (1991): Zaposlovanje diplomantov. *Teorija in praksa* 28(5/6), 567–575.

Tavčar, B. (2007): Dobre delavce bo treba dobro plačati: Maks Tajnikar o prihodnosti na slovenskem trgu dela. *Delo, Delovna borza dela*, 21.8,16.

Trbanc, M. in D. Verša (2002): *Zaposlovanje mladih. Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Turk, Dunja (2006): Diploma iz tujine ni vedno prednost. *Finance, Kariera*, 14.12. Dostopno na <http://www.finance.si/170603> (12. junija 2007).

Verša, D. (2004): *Mladi diplomanti na trgu delovne sile*. Dostopno na <http://www.ess.gov.si/html/Dejavnost/Analize/2004/MladiDiplomanti.pdf> (27. junij 2007).

Zupan, N. (1996): Human Resources as a Source of Competitive Advantage in Transitional Companies: The Case of Slovenia. *Slovenska ekonomska revija*, 47(5–6), 510–524.

8. PRILOGE

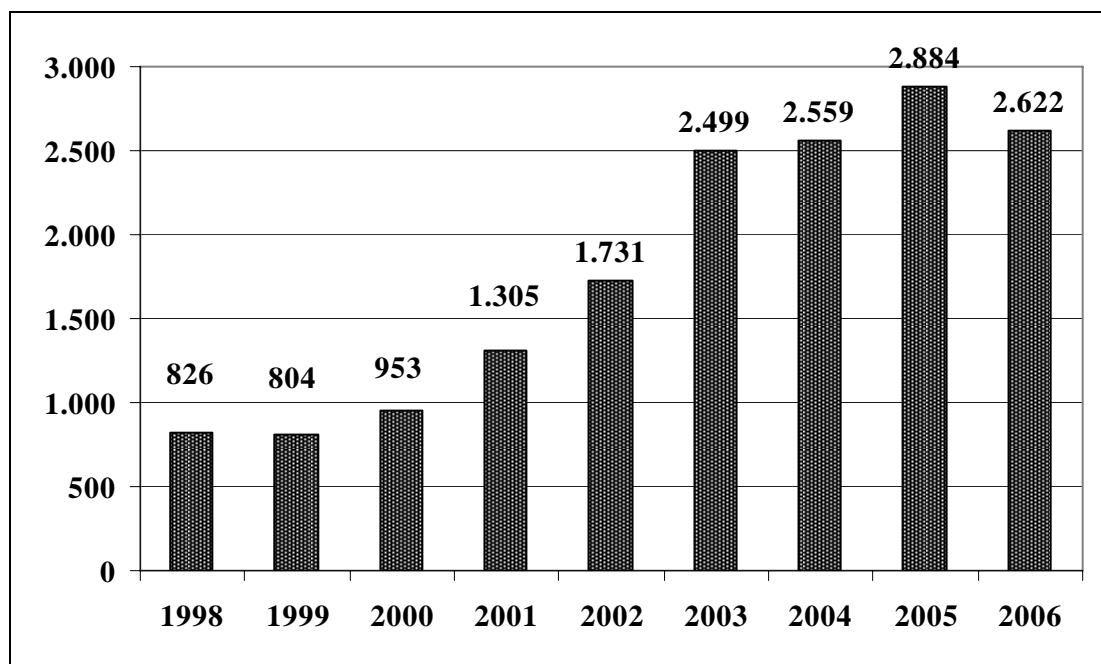
Priloga A: Statistični podatki za študente in mlade diplomante terciarnega izobraževanja

Tabela A.1: Študenti terciarnega izobraževanja po vrsti programa, Slovenija, 2005

	Vrsta programa- SKUPAJ	Višješolski strokovni	Visokošolski dodiplomski	Visokošolski podiplomski
1980	27.707	-	27.707	...
1981	26.207	-	26.207	...
1982	26.197	-	26.197	...
1983	27.400	-	27.403	...
1984	27.691	-	27.691	...
1985	29.601	-	29.601	...
1986	30.985	-	30.985	...
1987	30.981	-	30.981	...
1988	31.055	-	31.055	...
1989	34.228	-	34.228	...
1990	33.565	-	33.565	...
1991	38.151	-	36.504	1.647
1992	39.264	-	37.362	1.902
1993	42.054	-	40.239	1.815
1994	43.249	-	43.249	...
1995	47.908	-	45.951	1.957
1996	53.483	342	50.667	2.474
1997	68.126	864	64.678	2.584
1998	79.126	1.478	74.642	3.006
1999	83.816	2.447	77.609	3.760
2000	91.494	4.760	82.812	3.922
2001	99.214	6.170	88.100	4.944
2002	101.458	8.796	87.056	5.606
2003	104.396	11.099	87.205	6.092
2004	112.228	12.621	91.229	8.378
2005	114.794	14.246	92.204	8.344

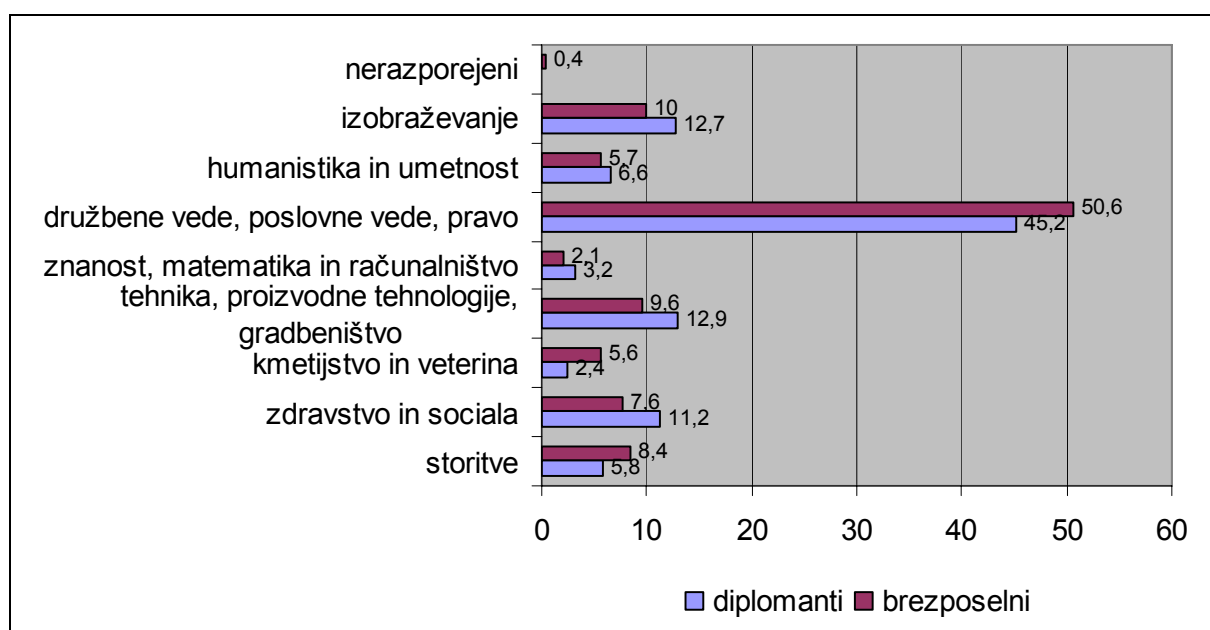
Vir: SURS 2006.

Slika A.1: Brezposelni mladi diplomanti, 1998 - 2006 (stanja konec decembra)

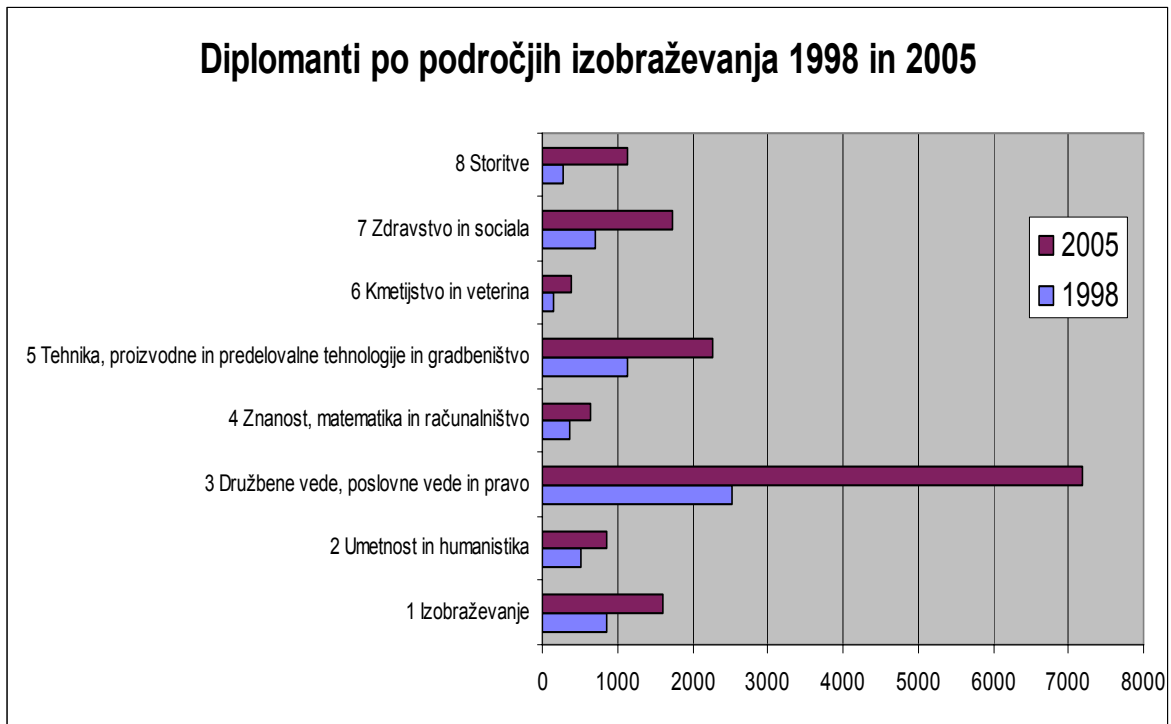
Vir: Statistične informacije – Izobraževanje, različni letniki, SURS, Ljubljana.

Slika A.2: Primerjava strukture vseh diplomantov, ki so zaključili šolanje v letu 2003 ter strukture brezposelnih mladih diplomantov ob koncu leta 2003 po področjih izobraževanja ISCED - 97 (v %)

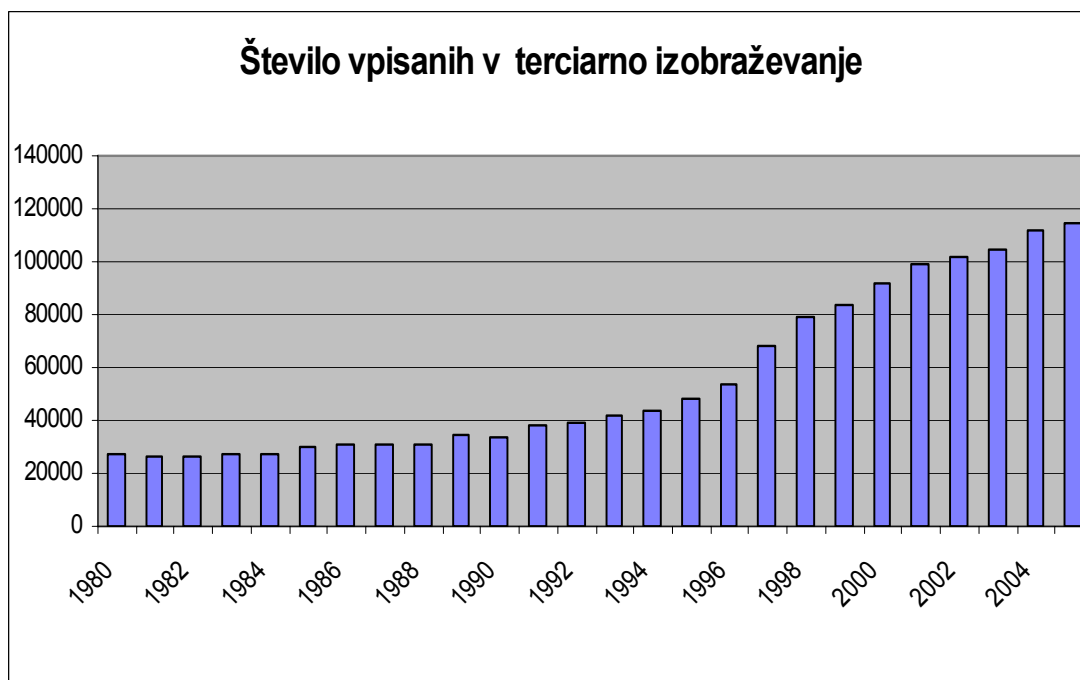
Vir: Verša, Spruk 2004: 14.

Slika A.3: Diplomanti po področjih izobraževanja

Vir: Statistični urad RS 2006.

Slika A.4: Porast vključenih v terciarno izobraževanje

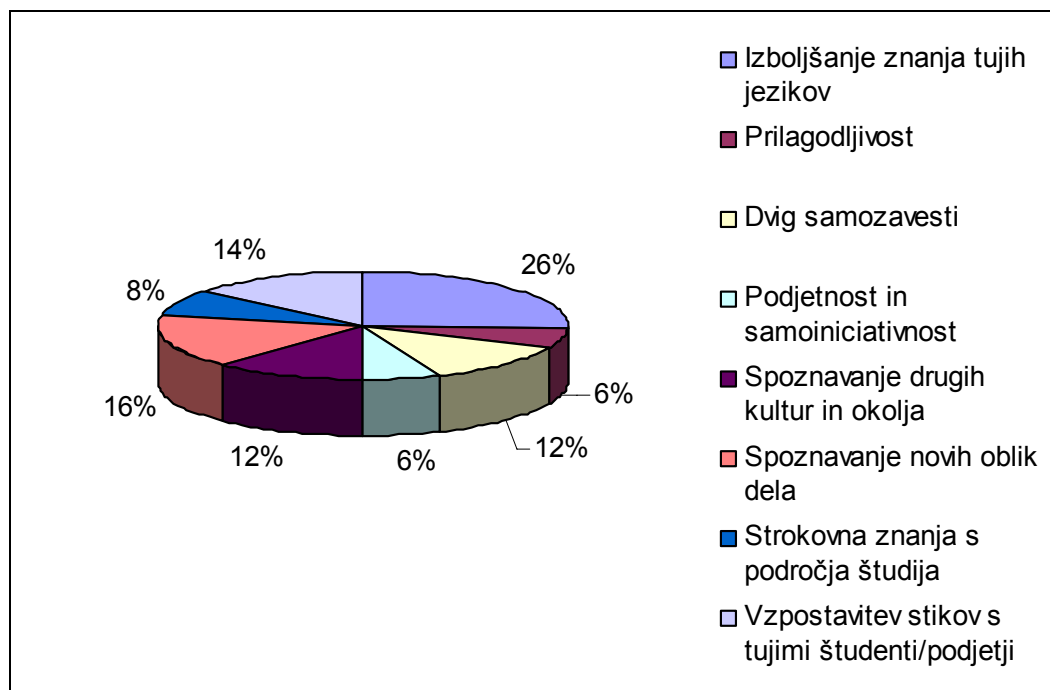
Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal.

Slika A.5: Deleži diplomantov posameznih študijskih področij v Sloveniji glede na skupno število diplomantov

Področje	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Izobraževanje	10,8	12	11,4	11,3	11,9	11,3	9,8	10,2	9,2
Umetnost in humanistika	5,8	5,8	5,8	6,7	6,9	6,2	5,9	5,5	5,1
Družbene vede, poslovne vede in pravo	41,2	41,1	41,6	42,8	41,6	44,5	47,3	45,5	49,6
Naravoslovje, matematika in računalništvo	4,7	3,9	3,2	3,6	3,9	3,4	3,8	4	3,5
Tehnika, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništvo	19,1	19,3	19,6	16,6	16,1	15,2	15	14,3	12,6
Kmetijstvo in veterina	2,9	2,7	2,6	2,9	3,1	2,2	2,3	2,4	2,4
Zdravstvo in sociala	10,1	9,6	10,4	10,7	9,9	10,3	9,1	10,9	9,9
Storitve	5,3	5,5	5,5	5,4	6,7	6,8	6,8	7,2	7,7
Skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Skupaj naravoslovje, matematika in računalništvo ter tehnika, ...	23,8	23,2	22,8	20,3	19,9	18,6	18,7	18,4	16,2

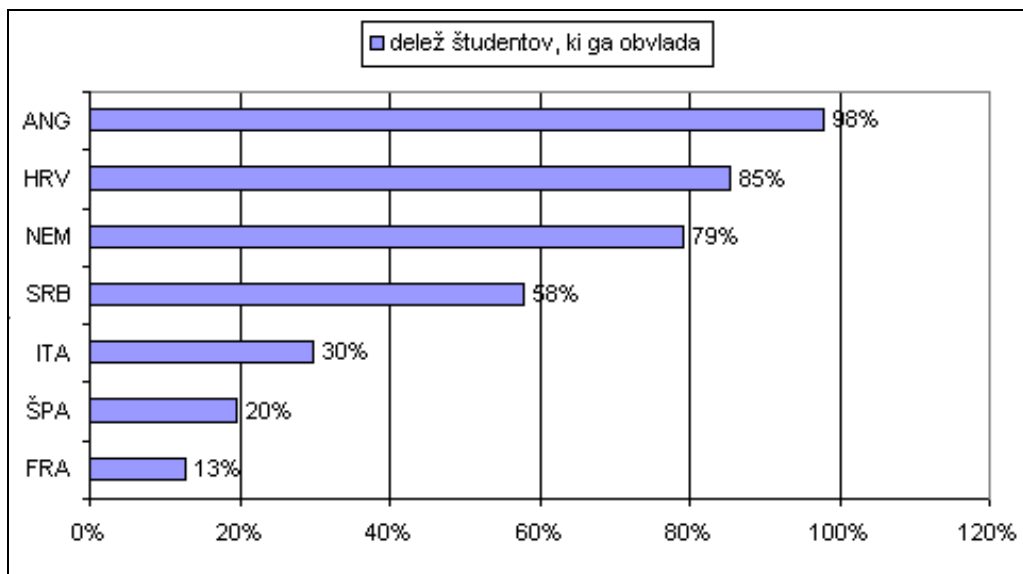
Vir: Eurostat, SURS.

Slika A.6: Najpomembnejša znanja in izkušnje, ki jih študent lahko pridobi na delovni praksi ali študiju v tujini

Vir: Pajnič, Mednarodna mobilnost in zaposljivost študentov 2007.

Slika A.7: Delež slovenskih študentov glede na znanje tujih jezikov

Vir: Evroštudent 2005.

Priloga B: Anketni vprašalnik

ŠTUDIJ V TUJINI

I. Osebni podatki

* 0001: 1. Spol?

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

Ženski

Moški

* 0002: 2. Starost?

Vpišite vaš odgovor:

* 0003: 3. Šolski uspeh v srednji šoli? (Povprečna ocena mature ali zaključnega izpita)

Za decimalno število uporabi piko namesto vejice.

Vpišite vaš odgovor:

0004: 4. Povprečna ocena vseh izpitov pri zaključenem dodiplomskem študiju?

Za decimalno število uporabi piko namesto vejice.

Vpišite vaš odgovor:

II-1. Podatki o študiju v tujini

0001: 5. Ime tuje institucije?

Vpišite vaš odgovor:

0002: 6. Država študija?

Vpišite vaš odgovor:

* 0003: 7. Stopnja študija?

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

Dodiplomski študij

Podiplomski študij

[Odgovorite samo na to vprašanje če odgovorite 'Podiplomski študij' na vprašanje '0003']

*** 0004: 8. Podiplomski študij?**

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Specialisticni
- Magistrski
- Doktorski

*** 0005: 9. Smer študija?**

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- družboslovje
- umetnost
- humanistika
- naravoslovje
- tehnika

0006: 10. Pridobljena izobrazba? (v slovenscini)

Vpišite vaš odgovor:

*** 0007: 11. Kako mocno so spodaj našeti dejavniki vplivali na tvojo odlocitev za študij v tujini?**

	Zelo	Malo	Nic
Boljša kakovost študija kot v Sloveniji.	☐	☐	☐
Neobstojec študijski program na slovenskih fakultetah.	☐	☐	☐
Boljše možnosti za razvoj poklicne kariere.	☐	☐	☐
Pridobitev življenjskih izkušenj.	☐	☐	☐
Želja staršev.	☐	☐	☐
Pobuda profesorja.	☐	☐	☐
<u>Izberite primeren odgovor za vsako trditev.</u>			

II-2. Ocenjevanje študijskih programov na tuji instituciji

*** 0001: 12. V kolikšni meri se (ne) strinjaš z naslednjimi trditvami?**

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Delno se strinjam	Se strinjam	Popolnoma se strinjam
Zadovoljna/en sem s predmetnikom svojega študijskega programa.	☐	☐	☐	☐	☐
Ce bi se še enkrat odločil/a o vpisu na fakulteto, bi ponovno izbral/a isto.	☐	☐	☐	☐	☐
S številom ponujenih izbirnih predmetov sem zelo zadovoljna/en.	☐	☐	☐	☐	☐
Z vsebinsko raznolikostjo študijskih predmetov sem zelo zadovoljna/en.	☐	☐	☐	☐	☐

*** 0002: 13. Kako na splošno ocenjuješ predavanja, vaje, seminarje itd. na tvoji študijski smeri? V kolikšni meri se (ne) strinjaš s sledecimi trditvami?**

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Delno se strinjam	Se strinjam	Popolnoma se strinjam
Usmerjena so v reševanje problemov.	☐	☐	☐	☐	☐
Zastavljena so teoreticno.	☐	☐	☐	☐	☐
So sodobna.	☐	☐	☐	☐	☐
So široko zastavljena.	☐	☐	☐	☐	☐
So zahtevna.	☐	☐	☐	☐	☐
So razumljiva.	☐	☐	☐	☐	☐
So smiselno povezana.	☐	☐	☐	☐	☐
So zanimiva.	☐	☐	☐	☐	☐
<u>Izberite primeren odgovor za vsako trditev.</u>					

*** 0003: 14. Ali tvoj študij vključuje tudi opravljanje prakse?**

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Da
 Ne

*** 0004: 15. V kolikšni meri se (ne) strinjaš s sledecimi trditvami?**

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Delno se strinjam	Se strinjam	Popolnoma se strinjam
Moj študijski program nudi dovolj prakticnega znanja za opravljanje dela na področju za katerega sem se izobraževal/a.	☐	☐	☐	☐	☐
Po zaključku študija sem sposoben/na samostojnega dela na področju za katerega sem se izobraževal/a.	☐	☐	☐	☐	☐

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

*** 0005: 16. Kako pogosto se pri večini predmetov uporablja naslednje pedagoške pristope?**

	Nikoli	Redko	Vcasih	Pogosto	Vedno
Individualno delo (seminarske, izpitne naloge)	☐	☐	☐	☐	☐
Delo v skupinah	☐	☐	☐	☐	☐
Projektno delo v skupinah	☐	☐	☐	☐	☐
Ustni nastopi, javne predstavitve nalog	☐	☐	☐	☐	☐
Predavanja predavateljev	☐	☐	☐	☐	☐
Razpravljanje, diskusije v razredu	☐	☐	☐	☐	☐

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

II-3. Ocenjevanje dela profesorjev, mentorjev, asistentov,...
Upoštevaj večino.

*** 0001: 17. Kako pogosto večina predavateljev pri predavanjih:**

	Nikoli	Redko	Vcasih	Pogosto	Vedno
uporablja različne vizualne pripomočke (powerpoint, prosojnice, video posnetke,...)	☐	☐	☐	☐	☐
uporablja informacijsko tehnologijo (internet,...)	☐	☐	☐	☐	☐
upoštevata komentarje in pripombe študentov o svojem delu?	☐	☐	☐	☐	☐

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

*** 0002: 18. Z lestvico od 1 do 5 oceni delo mentorjev: (1- nikoli, 2- redko, 3- vcasih, 4- pogosto, 5- vedno)**

1- nikoli,
2- redko,

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

3- včasih, 4- pogosto, 5- vedno	Svetuje in posreduje koristne pripombe, ki so ti v pomoč pri izdelavi tvojega dela	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5
	Posodi svojo literaturo	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5
	Upošteva tvoje ideje	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5
	Spodbuja, da izraziš svoje mnenje	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5
	Natančno prebere nalogo	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5
	Hitro prebere nalogo	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5

*** 0003: 19. Kako pogosto se pri večini predmetov na tvoji študijski smeri uporablja naslednje načine preverjanja znanja:**

	Nikoli	Redko	Včasih	Pogosto	Vedno
Pismeni izpit z možnostjo izbire med odgovori (zaprti vprašanja)	☐	☐	☐	☐	☐
Pismeni izpit z esejskimi vprašanji (odprta vprašanja)	☐	☐	☐	☐	☐
Pismeni izpit s kombinacijo odprtih in zaprtih vprašanj	☐	☐	☐	☐	☐
Ustni izpit	☐	☐	☐	☐	☐
Izpitna naloga	☐	☐	☐	☐	☐

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

II-4. Splošno zadovoljstvo s fakulteto na kateri (si študiral/a) študiraš.

*** 0001: 20. Kako si na fakulteti zadovoljna/en z:**

	Sploh nisem zadovoljen	Nisem zadovoljen	Delno sem zadovoljen	Sem zadovoljen	Popolnoma sem zadovoljen
Možnostjo uporabe pripomočkov potrebnih za študijski program (video, laboratorijska oprema,...)	☐	☐	☐	☐	☐
Dostopom do računalnikov	☐	☐	☐	☐	☐
Dostopom do interneta in e-pošte	☐	☐	☐	☐	☐
Programsko opremo računalnikov	☐	☐	☐	☐	☐
Knjižnico	☐	☐	☐	☐	☐
Primernostjo študijskih prostorov	☐	☐	☐	☐	☐

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

III. Zaposlitev po pridobljeni izobrazbi v tujini

*** 0001: 21. Ali ocenjuješ, da si po končanem študiju v tujini imel/a težave pri**

iskanju zaposlitve?

Tisti, ki študija še niste zaključili, izberite odgovor glede na vasa pričakovanja.

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Da
 Ne

[Odgovorite samo na to vprašanje če odgovorite 'Da' na vprašanje '0001 ']

* 0002: 22. Zakaj da?

Možnih je **več** odgovorov:

- Ker za poklic za katerega sem se izobraževal/a ni bilo povpraševanja.
 Ker sem (bil/a) s svojo izobrazbo prevec konkurencen/na na trgu dela.
 Ker nisem imel/a zvez in poznanstev.

Drugo:

[Odgovorite samo na to vprašanje če odgovorite 'Ne' na vprašanje '0001 ']

* 0003: 23. Zakaj ne?

Možnih je **več** odgovorov:

- Ker sem imel/a zaradi pridobljene izobrazbe prednost pred ostalimi konkurenti.
 Ker je moj poklic eden bolj iskanih v Sloveniji.
 Ker sem imel/a štipendijo, ki mi je zagotovila zaposlitev.
 Ker sem imel/a zveze in poznanstva.

Drugo:

0004: 24. Kako hitro si se po koncu študija v tujini zaposlil/a v Sloveniji?

Odgovarjajo samo tisti, ki so študij v tujini že zaključili.

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Takoj, ker me je zaposlitev že čakala.
 V manj kot enem mesecu.
 V roku dveh mesecev.
 V roku pol leta.
 Še nisem našel/la zaposlitve.

Drugo

0005: 25. Kje si se po končanem studiju v tujini najprej zaposlil/a glede na velikost podjetja oz. organizacije?

Odgovarjajo samo tisti, ki so študij v tujini že zaključili.

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- V manjšem podjetju z do 50 zaposlenimi.
 V srednje velikem podjetju z od 50 do 250 zaposlenimi.
 V večjem podjetju z nad 250 zaposlenimi.

0006: 26. Kje si se po končanem studiju v tujini najprej zaposlil/a glede na sektor?

Odgovarjajo

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

samo tisti, ki
so študij v
tujini že
zaključili.

- V javnem sektorju.
 V privatnem sektorju.

0007: 27. Kje bi najbolj želel/a opravljati poklicno delo za katerega si se izobraževal/a v tujini glede na velikost?

Možnih je **več** odgovorov:

- V manjšem podjetju z do 50 zaposlenimi.
 V srednje velikem podjetju z od 50 do 250 zaposlenimi.
 V večjem podjetju z nad 250 zaposlenimi.

0008: 28. Kje bi najbolj želel/a opravljati poklicno delo za katerega si se izobraževal/a v tujini glede na sektor?

Možnih je **več** odgovorov:

- Javni sektor
 Privatni sektor

*** 0009: 29. Kje bi najbolj želel/a opravljati poklicno delo za katerega si se izobraževal/a v tujini?**

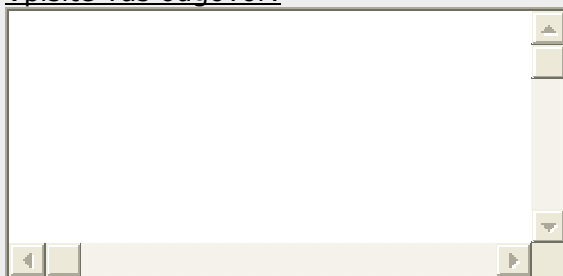
Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- V tujini.
 V Sloveniji.

[Odgovorite samo na to vprašanje če odgovorite 'V tujini.' na vprašanje '0009 ']

*** 0010: 30. Zakaj v tujini in ne v Sloveniji?**

Vpišite vaš odgovor:

A large, empty text input field with a light beige background and a thin border. It has a small upward-pointing arrow in the top right corner and a small downward-pointing arrow in the bottom right corner, indicating it is a scrollable area. The field is currently empty.

*** 0011: 31. Kakšen je tvoj trenutni status?**

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Zaposlen za nedolocen cas s polnim delovnim casom
 Zaposlen za nedolocen cas s polovicnim delovnim casom
 Zaposlen za dolocen cas s polnim delovnim casom
 Zaposlen za dolocen cas s polovicnim delovnim casom
 Samozaposlen
 Delam preko pogodbe o delu oz. avtorske pogodbe
 Brezposeln

- Imam status študenta oz. raziskovalca
- Drugo

*** 0012: 32. Ali si s svojim trenutnim statusom zadovoljna/en?**

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Da
- Ne

[Odgovorite samo na to vprašanje če odgovorite 'Ne' na vprašanje '0012 ']

0013: 33. Zakaj ne?

Vpišite vaš odgovor:

*** 0014: 34. Ali bi se danes še enkrat odlocil/a za študij v tujini?**

Prosimo, izberite **eno** izmed možnosti:

- Da
- Mogoče
- Ne

Komentirajte vašo izbiro:

Pošlji anketo.

Najlepša hvala za sodelovanje v anketi.

Priloga C: Seznam rangiranih izobraževalnih institucij po Shangaiski lestvici

	Seznam tujih izobraževalnih institucij	Št. študentov*	Rang
1	American University	1	-
2	Architectural Association, Energy and environment programme London	1	-
3	Berlage Institute, Postgraduate Laboratory of Architecture	1	-
4	Blekinge Institut of Technology	2	-
5	Brigham Young University Marriot Business School	1	500-307
6	Brunel University	2	500-405
7	Central European University	1	-
8	Centre for European Studies, Jagiellonian University, Krakow	1	500-320
9	City University London	4	-
10	College of Europe	2	-
11	Eberhard Karls Universität Tübingen	1	-
12	Ecole Supérieure d'Agriculture d'Angers	1	-
13	Film and TV School of the Academy of Performing Arts in Prague (FAMU)	1	-
14	Florida Southern College	1	-
15	George Williams Campus of Aurora University	1	-
16	George Washington University	1	500-200
17	Harvard University	3	500-1
18	Hawai'i Pacific University	2	-
19	Karl-Franzens Universität Graz	4	500-369
20	Kraljevi Konzervatorij	1	-
21	Lancaster University	1	500-267
22	Lehigh University	1	500-427
23	Leiden University	4	100, 500-71
24	London School of Economics (LSE)	5	100, 500-159
25	London School of Hygiene and Tropical Medicine	2	100, 500-221
26	Manchester Business School	1	-
27	Medicinski fakultet sveučilišta u Rijeci	1	-
28	National Film and Television School	1	-
29	New York University	1	500-30
30	Oxford Brookes University	1	-
31	Rotterdam School of Management, Erasmus University	2	100, 500-154
32	Saint Louis University	1	500-341
33	Southern Methodist University	1	500-451
34	St.Petersburg State Theatre Arts Academy	1	500-340
35	Stony Brook University	1	500-165
36	Teachers College, Columbia University	1	500-7
37	Technische Universität Graz	1	-
38	Technische Universität München	1	100, 500-56
39	Texas State University	1	-
40	Tokyo University of Foreign Studies	1	100-1.Asia Pacific, 500-20

	Seznam tujih izobraževalnih institucij	Št. študentov*	Rang
41	Universidad de Barcelona	2	100, 500-170
42	Universita Bocconi	2	-
43	Universitat Politecnica de Catalunya	1	-
44	Universitat Pompeu Fabra	2	-
45	Universität Wien	1	500-198
46	Universiteit Utrecht	1	500-42
47	Universiteit van Amsterdam Kobenhavns Universitet	1	100,500-118
48	University Centre Cezar Ritz	2	-
49	University College London	2	-
50	University Goettingen	1	500-87
51	University of Helsinki	1	500-73
52	University in Missouri - St.Louis	1	-
53	University of Amsterdam	3	100, 500-118
54	University of Applied Sciences Bremen	1	500-458
55	University of British Columbia	1	500-36
56	University of Burgundy	1	-
57	University of Cambridge	1	100, 500-4
58	University of Essex	1	100, 500-364
59	University of Glasgow	1	100, 500-125
60	University of Leeds	3	100, 500-130
61	University of Miami	1	500-150
62	University of New South Wales - Sydney	1	500-188
63	University of Oxford	4	100, 500-10
64	University of Southern Mississippi	1	-
65	University of Turku	1	500-394
66	University of Utrecht	1	100, 500-42
67	University of Warwick	4	100, 500-296
68	University of Western Ontario	1	500-297
69	University of York	2	100, 500-298
70	Univerza Bologna	1	100, 500-251
71	Univerza v Gdansk	1	-
72	Univesity of Strathclyde	1	500-496
	Skupaj*	109	

*1 respondent je navedel 2 tuji instituciji na katerih je študiral, 2 respondentata nista odgovorila na to vprašanje

Legenda:

500 = top 500 svetovnih univerz

100 = top 100 evropskih univerz

Univerza v Ljubljani = 500-478